

**ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

FORMY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ V ČESKÉM A ZAHRANIČNÍ PRÁVU

Zpracovala:

Jana Kostomlatská

Vedoucí práce:

JUDr. Petr Škvain

Akademický rok: 2012/2013

Prohlášení diplomanta:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpala, a to způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, duben 2013

.....
Jana Kostomlatská

Obsah:

1. ÚVOD	1
2. FORMY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ V ČESKÉM A ZAHRANIČNÍM PRÁVU	3
2.1. FORMY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ V ČESKÉM PRÁVU.....	3
2.1.1. Vražda	4
2.1.1.1. Objekt a objektivní stránka	4
2.1.1.3. Vražda prostá.....	5
2.1.1.4. Vražda spáchaná s rozmyslem	6
2.1.1.5. Vražda spáchaná po předchozím uvážení	7
2.1.1.6. Afekt versus premeditativní jednání	8
2.1.1.7. Vražda za zvlášť přitěžujících okolností.....	11
2.1.1.8. Příprava a pokus vraždy	14
2.1.2. Zabití	15
2.1.2.1. Silné rozrušení.....	17
2.1.2.1.1. Strach.....	18
2.1.2.1.2. Úlek	18
2.1.2.1.3. Zmatek	18
2.1.2.1.4. Jiné omluvitelné hnutí mysli	18
2.1.2.1.5. Předchozí zavrženíhodné jednání	19
2.1.3. Vražda novorozeného dítěte matkou.....	20
2.1.4. Euthanasie	24
2.1.5. Účast na sebevraždě (asistovaná sebevražda).....	28
2.2. ÚMYSLNÉ USMRCENÍ V ZAHRANIČNÍM PRÁVU (ANGLIE, WALES).....	31
2.2.1. Homicide	32
2.2.2. Vražda (Murder)	33
2.2.2.1. Actus reus (trestní jednání, vinný akt)	35
2.2.2.2. Mens rea (vinná mysl).....	38
2.2.3. Zabití (Manslaughter)	40
2.2.3.1. Úmyslné zabití- ztráta sebekontroly (Voluntary manslaughter as a result of loss of self-control).....	40

2.2.3.2. Úmyslné zabití- snížená přičetnost (Voluntary manslaughter as a result of diminished responsibility)	48
2.2.3.2.1. Abnormalita mozkové činnosti.....	49
2.2.3.2.2. Pachatelé pod vlivem.....	52
2.2.3.3. Úmyslné zabití- sebevražedný pakt (Voluntary manslaughter as a result of suicide pact).....	54
2.2.4. Vražda novorozeného dítěte a kojence matkou(Infanticide)	56
2.2.5. Povzbuzení nebo napomáhání k sebevraždě (Encouraging or assisting suicide)	58
3. TRESTY UKLÁDANÉ ZA ÚMYSLNÁ USMRCENÍ.....	63
3.1. TRESTY UKLÁDANÉ ZA ÚMYSLNÁ USMRCENÍ V ČESKÉM PRÁVU.....	63
3.1.1. Obecně k pojmu trest.....	63
3.1.2. Zásady používané při ukládání trestů.....	63
3.1.3. Polehčující a přitěžující okolnosti	66
3.1.4. Tresty ukládané za trestné činy proti životu.....	68
3.1.5. Výměra trestu odnětí svobody u jednotlivých forem úmyslných usmrcení	69
3.2. TRESTY UKLÁDANÉ ZA ÚMYSLNÁ USMRCENÍ V ZAHRANIČNÍM PRÁVU	71
3.2.1. Vražda	71
3.2.2. Úmyslné zabití (provokace, ztráta sebekontroly).....	76
3.2.3. Úmyslné zabití (snížená přičetnost)	77
3.2.4. Úmyslné zabití (sebevražedný pakt)	78
3.2.5. Vražda novorozeného dítěte a kojence matkou.....	78
4. SHRnutí.....	79
5. ZÁVĚR	82
6. RESUMÉ	85
SEZNAM PŘÍLOH	88
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	89
PRAMENY ODBORNÉ LITERATURY	89
PŘEDPISY	92
ČLÁNKY Z ODBORNÝCH ČASOPISŮ	93
ELEKTRONICKÉ ADRESY	93
JUDIKÁTY	95

PŘÍLOHY:	96
-----------------------	-----------

1. Úvod

Téma mé diplomové práce se nazývá: Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním právu. Vražda a jiné způsoby usmrcení, ve kterých je přítomen úmysl, jsou společností považovány za nejzávažnější trestnou činnost, jelikož jejich podstata spočívá v útoku proti lidskému životu. Život člověka je nezbytné ochraňovat, není to hodnota, která by byla znovu nabyvatelná, jako je tomu například u majetku. Právě ona konečnost způsobeného následku v nás vyvolává pocit, že je důležité bránit ji proti útokům ve větší míře, než je tomu u ostatních zájmů. Trestní právo se pokouší ochraně života vydobýt zásadní postavení, zejména umístěním trestných činů proti životu a zdraví na přední pozici zvláštní části trestního zákona, zároveň tak činí stanovením vysokých trestních sazeb. Navzdory zákonné úpravě si však musíme připustit, že hodnota, jejíž existenci by si společnost mohla zákonným ustanovením bezpečně zajistit, neexistuje. Preventivní účinek vysoké výměry trestu odnětí svobody totiž nepůsobí spolehlivě na každého.

Zpracování úmyslných usmrcení jsem si zvolila, neboť v mé osobě tato forma trestné činnosti vyvolává přirozený zájem a respekt. Jde o kategorii trestných činů, se kterou se člověk za svůj život běžně nesetkává a osobně nepochybně ani nechce. Snad zmíněná definitivnost trestného činu vraždy a jí podobných obecně přitahuje pozornost a nutí společnost k zamyšlení nad pomíjivostí lidského života.

Dalším důvodem, vedoucím mě k výběru téma, byla potřeba blíže se seznámit s trestněprávními změnami v oblasti úmyslných usmrcení, které provázely přijetí nového trestního zákona a odhalit tak důmyslné rozlišení mezi trestným činem vraždy a nově vzniklým trestným činem zabití. Mé rozhodování ovlivnilo i přání dozvědět se více o postihu a trestání pachatelů fatálních trestných činů v anglosaském právu.

Doufám, že mi vypracování diplomové práce zajistí ucelený přehled o problematice úmyslných usmrcení, který využiji nejen při výkonu budoucího povolání, ale i na úrovni běžné právní diskuze. Její realizace by měla vyústit v možnost posouzení dvou právních úprav odlišných právních systému, neboť se

zpracování týká forem úmyslných usmrcení postihovaných jednak trestními předpisy České republiky, jednak právními prameny platnými na území Anglie a Walesu. Hlavním cílem je podání zprávy o skutkových podstatách definujících úmyslná usmrcení v obou právních úpravách a o pravidlech ovládajících postih takových trestných činů. Pro praktičtější náhled nad danou problematiku bude práce doplněna o statistické tabulky vystihující četnost a způsoby (z hlediska výměry) trestání.

Svou pozornost hodlám soustředit pouze na současnou právní úpravu skutkových podstat forem úmyslných usmrcení, poněvadž mám za to, že pokrytím celé materie pevně vymezených zásad pro vypracování diplomové práce, včetně historického výkladu by výrazně překračovalo její objemové mantinely. Zařazením kontrastu současné úpravy s předešlou do textu práce by vzhledem k rozsahovým možnostem mohlo omezit uspokojivé zpracování zvoleného tématu a zvýšit tak míru jeho obecnosti.

Očekávám, že bych svou diplomovou prací mohla přispět k tomu, aby nezasvěcený čtenář porozuměl základům dané problematiky. Zejména jedná-li se o právní úpravu užívanou územími Anglie a Walesu, neboť dodnes neexistuje v českém jazyce mnoho knižních publikací, které by popisovaly úpravu úmyslných usmrcení v těchto zemích, a tak je osoba bez znalosti jazyka odkázána na alternativní zdroje.

2. Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním právu

2.1. Formy úmyslného usmrcení v českém právu

Trestné činy vystihující úmyslná usmrcení nalezneme ve zvláštní části trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.), §§140- 142 a §144. Lze je charakterizovat jako jednání napadající nejdůležitější společenskou hodnotu, život člověka. Jsou řazeny do kategorie trestných činů proti životu a zdraví pod díl a hlavu I., přitom právě toto prvenství demonstruje vysokou důležitost zájmu chráněného trestními předpisy. Základním pramenem garantujícím nedotknutelnost lidského života však zůstává Listina základních práv a svobod v čl. 6, tj. právu na život.

Ochrana života není státem poskytována zcela bezmezně, právo musí reagovat na jisté situace a jednání, které za předem stanovených podmínek mohou obhájit zbavení života, např. některé okolnosti vylučující protiprávnost, sebevražda a v některých státech i eutanazie. Právo na život tudíž není a nemůže být koncipováno jako právo absolutní, tj. neomezené za žádných podmínek.¹

Trestné činy mající za objekt lidský život obecně rozdělujeme na úmyslné a nedbalostní. Do těch úmyslných, které jsou předmětem této práce a jimiž se budu blíže zabývat, řadíme vraždu, vraždu novorozeného dítěte matkou, zabití a účast na sebevraždě. Uvedené rozlišení zabezpečuje oproti předchozí úpravě větší diferenciaci skutkových podstat, a tak i spravedlivější postih pro pachatele. Různorodost úmyslných usmrcení je založena na reflektanci variabilních způsobů, jimiž ke smrti dochází- od způsobů mimořádně surových, nelidských a trýznivých přes téměř bezbolestné až k milosrdným ukončením životů osob stížených nevyléčitelnou chorobou.²

¹WAGNEROVA, ELIŠKA., ŠIMÍČEK V. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 906 s. Komentáře Wolters Kluwer, str. 161.

²Musil, J. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, č. 10, str. 10.

2.1.1. Vražda

2.1.1.1. Objekt a objektivní stránka

Jak již bylo zmíněno dříve, objektem vraždy je lidský život. V trestněprávním smyslu se člověk rodí a jeho život se tak stává objektem trestných činů v okamžiku, kdy se plod, umístěný v těle ženy, změní na lidskou bytost. Jelikož je porod procesem trvajícím určitou dobu, za stěžejní moment je považováno opouštění těla matky, tj. okamžik, kdy se objeví hlavička či vedoucí část dítěte, při provádění císařského řezu bude tímto momentem zřejmě začátek operativního zákroku.³

Na druhé straně je nezbytné odpovědět na otázku, co představuje a kdy dochází k usmrcení člověka. Dle mínění většiny odborníků nastává konec života při takovém stavu organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno, tj. u biologické mozkové smrti (cerebrální smrti). Útok, v jehož důsledku u oběti došlo k zastavení životních funkcí, bude posuzován pouze jako pokus vraždy, pokud se včasným lékařským zákrokem podařilo život zachránit. Život je chráněn i osobám, u kterých by smrt nastala v krátké době i bez přičinění pachatele, osobám smrtelně nemocným nebo raněným.⁴

Objektivní stránka trestného činu vraždy představuje usmrcení jiného člověka, případně usmrcení jiného člověka s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. K činu nejčastěji dochází konáním, ale není vyloučeno, aby byl spáchán i opomenutím konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých osobních poměrů povinen (tzv. zvláštní povinností konat). Nerozhodný bývá i způsob provedení, pachatel může postupně použít různé prostředky a oběť trýznivě usmrcovat po několik hodin, stejně jako jednorázově způsobit závažné poranění, které je neslučitelné se životem.⁵

³ Tichý, L. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. Trestní právo, 2006, č. 7–8, s. 23 a 24. (zdroj ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1460.)

⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges), str. 477, 478.

⁵ KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnické učebnice (C.H. Beck), str. 8.

2.1.1.2. Subjekt a subjektivní stránka

Vražda je spáchána činem úmyslným. Pachatel svým jednáním, vědomím a vůlí směřuje k usmrcení člověka. Pokud by neexistoval ani úmysl eventuální, tj. srozumění s možným fatálním následkem, nebylo by možné ohodnotit jednání pachatele jako trestný čin vraždy.

Při zjišťování, zda pachatel jednal v úmyslu oběť zavraždit, je zapotřebí vycházet z okolností, které předcházely útoku, z motivu, použitého nástroje a skutečnosti, zda pachatel útočil na takové části těla, kde se nacházejí životně důležité orgány aj. Teprve v případě, že objasnění všech okolností prokazuje úmysl, je možné uznat pachatele vinným tímto trestným činem, případně pokusem.⁶ Subjektem trestného činu vraždy je jakákoli fyzická osoba.

2.1.1.3. Vražda prostá

Pojmem vražda se v trestním právu rozumí úmyslné jednání pachatele, jehož důsledkem je smrt poškozeného a jež se vztahuje jak k činu, tak k následku. Míra úmyslného způsobení následku se může u jednotlivých vražd lišit, a proto rozeznáváme, zda došlo k vraždě prosté, vraždě spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.⁷ Postavení samostatné kvalifikované skutkové podstaty zákon přisuzuje i vraždám spáchaným za stanovených zvlášť přitěžujících okolností.⁸

Vražda prostá je vymezena jako jednání, při kterém byl usmrcen jedinec bez rozmyslu nebo předchozího uvážení, zároveň pachatel nejednal v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Dochází tedy k negativnímu vymezení tohoto pojmu, usmrcení nastává v náhlém hnutí mysli.

⁶ srov. R 19/1969 (zdroj ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1464.)

⁷ FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.), str. 505.

⁸ CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné: zvláštní část: s aplikačními příklady*. 2. vyd. Praha: Linde, 2010, 367 s. Vysokoškolské učebnice (Linde), str. 35.

K některým vraždám dochází za okolností, jež staví pachatele do pozice osoby, která není pro společnost natolik nebezpečná a jejíž postih by měl být co nejmírněji sankcionován. Jedná se zejména o situace, kdy dochází k usmrcení jiné osoby v důsledku afektu, tedy jednání pro společnost obecně méně morálně odsouzeníhodného. Tyto skutky představují spontánní reakci útočnicka, charakteristický je pro ně vzájemný vztah mezi osobou pachatele a obětí, který se sám o sobě podílí na vytváření zátěžové situace, na niž pachatel zkratově reaguje. V těchto případech nedochází k racionálnímu jednání, pohnutky k činu zůstávají často nevyjasněny.⁹

2.1.1.4. Vražda spáchaná s rozmyslem

Tento typ vraždy je charakterizován poměrem speciality k vraždě prosté jako základní skutkové podstatě. Pojem rozmyslu, který provází pachatele v jeho konání, žádný zákon přímo nedefinuje, považujeme ho za vágní a je tudíž nezbytné ohlížet se k důvodové zprávě a názorům právní vědy.

Dle mínění odborné veřejnosti lze rozmysl vymezit jako kvalifikovanou úvahu, která na rozdíl od předchozího uvážení, provází trestní jednání a nutí útočnicka zvažovat pro a proti při uskutečňování trestné činnosti.¹⁰ A tak vražda spáchaná s rozmyslem zahrnuje určitý stupeň úvahy o činu a důsledcích před jeho realizací, ne však natolik intenzivní, aby naplňoval skutkovou podstatu vraždy spáchané s předchozím uvážením. Úvahou, byť krátkodobou, zhodnotí pachatel celou situaci a všechny zásadní okolnosti vztahující se k jednání a jeho následkům, včetně závažnosti a povahy páchaného trestného činu.

Na rozdíl od usmrcení po předchozím uvážení zde chybí vyšší stupeň rozvahy, zejména promyšlení činu do konkrétních důsledků, možných způsobů provedení, plánování zahlazení stop apod. Rozmysl je méně intenzivní racionální kontrolou pachatele nad jednáním směřujícím ke smrti jiného člověka

⁹ Hořák, J. Úmyslná usmrcení v afektu (část I.). Trestní právo, 2008, č. 10, str. 5.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s. Glosátor, str. 186.

a dostává se do postavení mezistupně vraždy prosté a vraždy spáchané po předchozím uvážení, tzv. vraždy premeditativní (v užším smyslu).¹¹

2.1.1.5. Vražda spáchaná po předchozím uvážení

K rozmanitosti případů úmyslných usmrcení přispívá i další kategorie vražd nacházející se společně s vraždou spáchanou s rozmyslem v druhém odstavci §140 tr. zák. jako kvalifikovaná skutková podstata. Liší se od rozmyslu jistým časovým odstupem, ve kterém zpravidla probíhá úvaha o tom, jak konkrétně čin spáchat, jaké nástroje použít, jak se zachovat po jeho spáchání atd. Kromě samotného uvážení obsahuje i plán, ve kterém jsou promyšleny rozhodující okolnosti provedení činu, což značí opravdu vysoký stupeň premeditace. Pokud po předchozím uvážení z jakýchkoli příčin nedojde k dokonání činu, je pachatel odpovědný alespoň za přípravu, neboť vytvoření postupů pro uskutečnění vraždy je přípravou ze své podstaty.

Předchozí úvaha, na rozdíl od rozmyslu, vždy předchází spáchání činu. Ve větším množství případů je premeditativní vražda důvodem pro přísnější postih, neboť promyšlené usmrcení často zvyšuje závažnost činu. Na druhou stranu neplatí rovnice, ve které by se vyšší uvážení rovnalo vyšší škodlivosti, zavrženíhodnosti a nebezpečnosti činu. Typickým příkladem vyvracejícím onu ekvivalenci jsou týrané a zneužívané ženy, které se po dlouholetých útrapách rozhodnou usmrtit agresora podle plánu, který spřádají v hlavě i několik let. Taková situace není otázkou fantazie, v mnohých případech je však kvalifikována jako zabití v důsledku zavrženíhodného jednání poškozeného, které představuje privilegovanou skutkovou podstatou ve vztahu k vraždě. K naplnění skutkové podstaty vraždy dojde, nebylo-li usmrcení oběti páčáno v silném rozrušení vycházejícím ze zavrženíhodného chování.¹²

Nezbytné je plánování rozhodných okolností, není požadována nějaká zvláštní rafinovanost, detailní rozplánování jednotlivých fází jednání, ani

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1467, 1468.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s, str. 188, str. 187.

promyšlený všech v úvahu přicházejících okolností. Podrobnosti může pachatel domýšlet až v průběhu jednání. Postačí vcelku primitivní naplánování, které ani nemusí proběhnout v rozsahu zabezpečujícím úspěšné usmrcení oběti.¹³

2.1.1.6. Afekt versus premeditativní jednání

Předběžná úvaha, uvážení a rozmysl jsou pojmy, které se nacházejí v ambivalentním postavení k pojmu afekt.¹⁴ Podle Carla Gustava Junga je afektem silná emoční reakce, provázená tělesnými příznaky a poruchami v myšlení. Afekt prezentuje skutečnost, že v důsledku určitého vnějšího podnětu nastala aktivace komplexu. Dostavují se zpravidla v oblastech, ve kterých se člověk jen nerad přizpůsobuje a vykazují určitou méněcennost, nižší úroveň osobnosti. Následkem jsou zčásti nebo vůbec nekontrolovatelné emoce, kdy se člověk jako oběť svého afektu, chová více či méně jako primitiv trpící nedostatkem vůle a neschopností morálního soudu.¹⁵

Afekt je často doprovázen vnějšími příznaky např. bušením srdce, pocením, zrudnutím aj. Funguje jako ventilátor vnitřních pocitů, nejčastěji hněvu, zděšení, nadšení a dalších psychických stavů. Tyto citové výlevy probíhají krátce, ale velice intenzivně, jsou doprovázeny i nestabilitou hlasového projevu a gestikulace.¹⁶

Afekty rozlišujeme podle toho, zda afektivní reakce vyplývá spíše ze slabosti a ohrožení, pak hovoříme o tzv. astenických afektech (pocit pokoření, zoufalství), nebo z pocitu síly (zuřivost, vztek), tzv. stenické afekty. Každá osoba se zkrátka pod vlivem afektu chová jinak než v běžném životě. Dostatečně silný podnět může zapříčinit agresivní reakci, útěk, ztuhnutí nebo reakci z leknutí (odstrčení apod.). Afekt na rozdíl od jednání reflexivního (např.

¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1468.

¹⁴ Hořák, J. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.). *Trestní právo*, 2009, č. 10, str. 13.

¹⁵ http://jung.sneznik.cz/soubor_slovník/slovník_afekt.htm

¹⁶ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s, str. 19. (zdroj Hořák, J. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.). *Trestní právo*, 2009, č. 10, str. 13.)

reakce na bolest) v sobě zachovává prostor pro uplatnění volní složky. I v tom nejsilnějším reflexu je člověk schopen rozhodnout se, zda bude reagovat tak, jak mu nutková potřeba velí.¹⁷

Ačkoli je afektivní jednání ve větším množství případů (je-li pachatel shledán příčetným), posuzováno jako vražda prostá, je trochu pochybné, zda lze osobě, která jedná pod vlivem silného nepatologického podnětu, přisuzovat chtění nebo alespoň srozumění se smrtí poškozeného, tj. určitou představu o potencionálním následku.¹⁸

Komentář k trestnímu zákoníku zmiňuje případy tzv. afektivní připravenosti a poslední rozmluvy a i přes určité matoucí znaky, vraždu spáchanou za těchto situací posuzuje jako vraždu prostou. Afektivní připravenost demonstruje stav pachatele žijícího v dlouhodobém konfliktním vztahu s obětí a pohrávajícího si již delší dobu s myšlenkou vyřešit jejich soužití usmrcením partnera, avšak stále je k takovému fatálnímu řešení zdrženlivý. Dochází k němu až v důsledku další velké rozepře, která potencovala afekt u pachatele, v jehož rámci k vraždě došlo. Podle většiny odborníků uvažování o vyřešení problémů plynoucích ze soužití ještě nevytváří plné rozhodnutí o usmrcení poškozeného, toto rozhodnutí vzniká až v prudkém afektu vyvolaném konfliktem. Pojem poslední rozmluvy předznamenává snahu agresora zachovat rozpadající se manželství nebo partnerství a pro případ, že by se mu nepodařilo svazek zachránit, uvažuje o usmrcení partnerky/partnera. Jednání pachatele (v obou případech) posuzujeme, zejména došlo-li by k vyvolání afektu v hádce, jako vraždu prostou. Na druhou stranu nic nelze vidět tak jednoduše a kvalifikace bude vždy odvislá od okolností případu. Za předpokladu, že by byl afekt vyprovokován plánovitě, tj. napadáním oběti k docílení hádky, kterou by pachatel omluvil své chování, k dodání odvahy nebo potlačení svědomí při

¹⁷ Hořák, J. Úmyslná usmrcení v afektu (část I.). Trestní právo, 2008, č. 10, str. 6.

¹⁸ HOŘÁK, Jaromír. Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 256 s. Prameny a nové proudy právní vědy, str. 43

usmrcení poškozené/ho, jednalo by se o kvalifikovanou podstatu trestného činu vraždy.¹⁹

Jak již bylo řečeno dříve, premeditativní akt v sobě často zahrnuje různá jednání směřující k úspěšnému provedení činu, např. promyšlení potencionálních způsobů usmrcení, vytvoření modelových situací, vybrání vhodných metod, zajištění alibi na dobu spáchání činu a další aktivity, které mají usnadnit nebo umožnit spáchání vraždy. Postačí, aby si pachatel zakoupil neregistrovanou zbraň a užil rukavice při jejím tasení a už to lze považovat za způsob, kterým se připravuje na čin a zároveň vyhýbá prozrazení, tudíž naplňuje znaky vraždy premeditativní.²⁰

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku ukazuje snahu zákonodárce spojit znak premeditace s vyšší mírou úmyslného způsobení následku. Opět tím vyjadřuje myšlenku, že jednání pachatele podléhá racionální kontrole a útok na život jiné osoby se realizuje na základě zralejší rozumové úvahy.²¹

V obou případech premeditace, které trestní právo rozeznává, musí pachatele vědět, že svým činem směřuje k usmrcení jiného člověka a tento následek požadovat nebo s ním být alespoň srozuměn. Z logiky věci vyplývá, že premeditace bude zastoupena zejména u usmrcení, kde se vyskytuje úmysl přímý. Odstavec druhý §140 trestního zákoníku, zaznamenávající vraždu s rozmyslem a po předchozím uvážení, byl vytvořen s cílem promítnout do trestného činu vraždy okolnosti, které některé právní řády spojují s pojmem úkladné vraždy.²²

¹⁹ Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, bulletin advokacie, str. 10, str. 55-59 (zdroj ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1469.)

²⁰ <http://www.wisegeek.com/what-is-premeditated-murder.htm#did-you-know>

²¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 256 s. Prameny a nové proudy právní vědy, str. 193.

²² Důvodová zpráva k TČ vraždy (zdroj FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.), str. 505)

2.1.1.7. Vraždy za zvlášť přitěžujících okolností

Pro naplnění skutkové podstaty vraždy v odstavci třetím je zákonodárcem požadována přítomnost zvláštních kvalifikačních znaků. Trestní zákoník v tomto odstavci poskytuje alternativní výčet možností, prostřednictvím nichž je dosaženo vraždy za zvlášť přitěžujících okolností. Do této kategorie spadá spáchání vraždy na dvou a více osobách jedním skutkem (řadíme sem i pokračující trestný čin vraždy), vražda na těhotné ženě, na dítěti mladším 15 let, vražda na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci (soudci, státnímu zástupci, prezidentu ČR, poslanci či senátoru Parlamentu, příslušníku ozbrojených sil aj.),²³ tj. osobě, která autoritativně rozhoduje přímo či zprostředkovaně o právech a povinnostech adresátů.

Dále sem řadíme vraždu na svědku, znalci nebo tlumočníku v souvislosti s výkonem jejich povinnosti a vraždu na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona. Pachatelem může být i osoba přihlížející výkonu zdravotnického povolání nebo kolemjdoucí, není podstatné, kdo čin spáchal ani z jaké pohnutky. Nečiní se tak rozdíl mezi pachatelem, který má v úmyslu zabránit lékaři ve výkonu jeho zdravotnických povinností, aby zajistil smrt osoby, ke které byl lékař přivolán a osoby zasahující proti lékaři v domnění, že zdravotnická péče není poskytována na potřebné úrovni. Za povinnosti plynoucí ze zaměstnání, povolání, postavení, funkce nebo zákona považujeme zejména působení hasičů, příslušníků horské služby, záchranářů aj. Příslušníci hasičských záchranných sborů a bezpečnostních sborů jsou zároveň úředními osobami, tzn. při posuzování, zda bude pachatel odpovědný za kvalifikovaný trestný čin vraždy proti úřední osobě nebo osobě plnící povinnosti ve smyslu § 140 odst. 3 písm. f), bude nezbytné objasnit, jestli se jednání pachatele vztahovalo na oběť plnící povinnosti

²³ § 127 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

k ochraně zdraví, života nebo majetku.²⁴ Pokud tyto povinnosti plněny nebyly, je pachatel potrestán za vraždu vykonanou na úřední osobě.

Přísněji je vnímána a trestána také vražda na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání. Zvýšená ochrana rasy, příslušníků etnických skupin a různých národností, politických směrů aj. je poskytována v návaznosti na Listinu základních práv a svobod, která ve svém čl. 3 odst. 1 zdůrazňuje: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Souhlasně též čl. 1 Listiny základních práv a svobod zaručuje rovnost a svobodu lidí ve svých právech.

Do třetího odstavce § 140 zák. č. 40/2009 Sb. spadá i vražda spáchaná v úmyslu získat pro sebe majetkový prospěch, prezentovaná nejčastěji jako usmrcení jiného za účelem získání dědictví nebo odměny při tzv. vraždách na objednávku, přičemž k zamýšlenému prospěchu nemusí reálně dojít. Potom také vražda spáchaná ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin (nezákonné získání zbraně k realizaci trestné činnosti) a vražda, při které jednání pachatele vycházelo ze zavrženíhodné pohnutky. Relevantní je i zcela malicherná pohnutka.²⁵ Zavrženíhodná pohnutka je pojem vykládaný soudní praxí, rozpoznatelný příkrým rozporem s morálkou, charakteristický zejména bezcitností, bezohledným sobectvím a neúctou pachatele k životu člověka. Je-li základem pohnutky deviantní chování, pudové založení pachatele nebo afekt, nelze v takových případech uvažovat o zvláštní zavrženíhodnosti, neboť pohnutka vyvstává biologicky bez zavinění pachatele. Naproti tomu je možno uvažovat o zvláštní zavrženíhodnosti, pokud u pachatele jinak sexuálně

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, 1473.

²⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s, str. 188.

normálního pohnutka vyplynula z jeho sexuální nevázanosti, zvrhlosti nebo zvrácenosti.²⁶

Dochází-li k opětovnému spáchání vraždy, bude tato skutečnost rovněž posuzována jako zvláštní přitěžující okolnost. Přitom není podstatné, zda byl pachatel za předchozí čin odsouzen či potrestán. Vražda se opakuje i v případě, kdy dřívější jednání agresora nebylo dokonáno, zůstalo ve stádiu pokusu nebo přípravy. Na druhou stranu nelze za opakování považovat jeden pokračující trestný čin.²⁷

Poslední okolností, označovanou za zvlášť přitěžující, je vražda jiného zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem. Za zvlášť surový útok bude považován útok pachatele s velmi výraznou mírou brutality, která je u podobných trestných činů za stejných okolností podstatně nižší. Tento způsob bude spojen s bitím oběti, zohavením jejího těla, případně devastací za života oběti. Zpravidla dochází k užití většího počtu smrtících nástrojů nebo způsobů vedoucích k usmrcení oběti. Není však podstatné, zda takový způsob vyvolává velkou trýzeň oběti, kdy smrt pro poškozeného představuje vysvobození nebo zda oběť upadla do bezvědomí brzy po začátku útoku. Usmrcení by však mělo přijít v období po surové agresi pachatele nebo v jejím průběhu. Pokud by nastalo před zahájením jednání, které by se dalo identifikovat přívlastkem surový, např. následné rozčtvrcení pro snazší manipulaci s tělem a jeho likvidaci (defenzivní jednání), pak se nejedná zvlášť surový způsob usmrcení. Rozhodující bude doba smrti poškozeného. Zvlášť trýznivý způsob je charakterizován dlouhodobým trápením oběti. Příkladem může být zdlouhavé rdoušení, umrznutí, vyhladovění apod. Jednání pachatele působí poškozenému fyzické a psychické útrapy, které se po čase zvyšují a činí oběť k životu více

²⁶ č. 41/1976 Sb. rozh. tr. (zdroj 8 Tdo 813/2009)

²⁷ srov. R 12/1991 (zdroj NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv., str. 26.)

netečnou. V určitém případě může dojít k naplnění znaku surovosti a trýznivosti současně, ale postačí existence pouze jednoho z nich.²⁸

2.1.1.8. Příprava a pokus vraždy

Odstavec čtvrtý §140 trestního zákona zaručuje trestnost přípravy vraždy. Přípravou se rozumí jednání, které spočívá v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu vraždy, především organizování, opatřování prostředků ke spáchání, spolčení, apod. Ke kvalifikaci přípravy je vždy potřebné jednání pachatele, které ještě nedošlo do stádia pokusu ani dokonání trestného činu.

Příprava bývá označována za nekvalifikovanou, je-li spáchána na nezpůsobilém předmětu útoku (vražda na mrtvém těle) nebo nezpůsobilým prostředkem (vražda divadelní atrapou nože), obdobně se toto vztahuje i na pokus trestného činu vraždy. Soud může u takových nekvalifikovaných činů upustit od potrestání, a to i podmíněně s dohledem.

Skutečnost, že osoba za úplatu objednaná k tomu, aby zavraždila jiného, pouze předstírá záměr takový čin realizovat, nezabývá pachatele, který ji zjednal, trestní odpovědnosti za přípravu k trestnému činu vraždy.²⁹

Pokusem je jednání bezprostředně směřující k dokonání trestného činu vraždy, kterého se pachatel dopustil s úmyslem vraždu spáchat, leč z nějakého důvodu k dokonání usmrcení nedošlo. Objeví-li se překážka, pro kterou pachatel nemohl vykonat útok na dotyčnou osobu, třebaže překážka nebyla odvislá od vůle pachatele, bude jednání vždy posuzováno jako pokus trestného činu vraždy.³⁰

²⁸ srov. 1/93 Sb. rozh. tr., 42/94 Sb. rozh. tr. (zdroj JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s, str. 188.)

²⁹ srov. R 46/1998, srov. R 20/1969 (zdroj ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1464)

³⁰ srov. R 20/1969 (zdroj ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1464.)

Trestnost přípravy a pokusu zaniká upuštěním od dalšího jednání, které směřuje ke spáchání vraždy či dokonání vraždy, odstranil-li pachatel nebezpečí hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, které vzniklo z podniknuté přípravy (pokusu) nebo učinil-li o takové přípravě (pokusu) oznámení státnímu zástupci, policii a jiným orgánům v době, kdy nebezpečí mohlo být ještě odstraněno.

Nelze považovat za upuštění od dalšího jednání, odložil-li agresor záměr spáchat vraždu pouze na pozdější dobu. Určité skutečnosti nám mohou napovědět, že se pachatel nevzdal úmyslu usmrtit poškozeného definitivně, neboť nepodnikl žádné kroky tomu přisvědčující, např. ponechal si zbraň, která byla určena jako smrtící nástroj.³¹

2.1.2. Zabití

Zabití je forma úmyslného usmrcení, která je v porovnání s vraždou širokou veřejností považována za trestnou činnost méně závažnou, což se odráží ve výši ukládaného trestu a označení trestného činu zabití jako aktu privilegovaného. Záměrem zákonodárce, formulováním nového protiprávního činu, bylo utvořit skutkovou podstatu, která by s ohledem na pohnutku vystihovala menší společenskou škodlivost pachatelova jednání.³²

Tento trestný čin vyjádřený v §141 trestního zákona postihuje útok, při kterém pachatel úmyslné usmrtí jiného v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli nebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Dřívější úprava (do účinnosti současného trestního zákoníku) zaznamenávala několik forem usmrcení, ale pouze vražda byla definována úmyslem (vyjma vraždy novorozeného dítěte matkou, kde je vyžadován speciální předmět útoku a účasti na sebevraždě, která spočívá v pouhém pohnutí

³¹ srov. R 52/1970-I., srov. TR NS 54/2009-T 1175 (zdroj KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 12.)

³² CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné: zvláštní část: s aplikačními příklady*. 2. vyd. Praha: Linde, 2010, 367 s. Vysokoškolské učebnice (Linde), str. 38.

nebo pomoci). K zachování principu spravedlivého trestání nebylo již dále únosné trestat všechny pachatele, jež spojuje úmysl, ačkoli skutkové okolnosti jsou zcela odlišné, odsouzením za vraždu. Bylo třeba vytvořit širší paletu trestných činů úmyslných usmrcení a podpořit vznik větší diferenciacie trestní odpovědnosti a spravedlivého trestání případů, kde morální zavrženíhodnost je opravdu nízká, podobně jako nebezpečnost pachatele.³³ S tím, jak vzrůstal ohled na významná citová hnutí, jež mohou ovlivnit stupeň morálního odsouzení pachatele, objevovala se i potřeba nové právní úpravy, vylučující jednoduchou představu odplaty bez ohledu na míru zavinění.³⁴

Skutková podstata vraždy a zabití se liší z hlediska subjektivní stránky. Trestný čin zabití je charakteristický jednak stejným objektem, kterým je lidský život a rovněž i objektivní stránkou vystihující usmrcení jiné osoby. Pachatelem takového jednání může být kdokoli, jakákoli fyzická osoba. Subjektivní stránka je jen částečně společná, vyjádřená úmyslem, který vystihuje přání agresora spáchat trestný čin zabití, jinak přinejmenším jeho srozumění s následkem smrti. Od případů vraždy se odlišuje mimořádným psychickým stavem pachatele probíhajícím při provádění činu.

Důvody zmírnění trestní odpovědnosti, spatřované v subjektivní stránce deliktu, vyjadřuje zákonodárce demonstrativním výčtem (vzhledem k neurčitosti pojmu „jiné omluvitelné hnutí mysli“).³⁵ Silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli představuje ve skutkové podstatě znak, který nelze podřazovat pod institut nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, nýbrž formuluje mentální rozpoložení pachatele útočícího na život poškozeného. Trestní zákon zaručuje působením privilegovaných okolností trestní odpovědnost za zabití, neboť právě tyto okolnosti mají neblahý vliv na rozumovou nebo volní složku jednání, snižují tak míru chtění nebo srozumění s vyvoláním smrti oběti.

³³ Musil, J. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, č. 10, str. 13.

³⁴ Hořák, J. Úmyslná usmrcení v afektu (část I.). *Trestní právo*, 2008, č. 10, s. 6.

³⁵ FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.), str. 526.

V odstavci druhém §141 trestního zákona nalezneme několik okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Z hlediska kvantity lze pozorovat, že trestný čin vyjádřený zákonodárcem v ustanovení §140 tr. z. je osazen více případy, které zvyšují závažnost a trestnost úmyslného usmrcení. Všechny okolnosti deklarující růst společenské nebezpečnosti, nacházející se v §141 tr. z., se současně užívají i pro trestný čin vraždy, jedná se o usmrcení spáchané na dvou a více osobách, těhotné ženě a dítěti mladším 15 let. Příprava trestného činu zabití není trestná, neboť tak není stanoveno ve skutkové podstatě, ve zvláštní části trestního zákona.

2.1.2.1. Silné rozrušení

Silné rozrušení je afektivní reakce na určitý podnět vyvolávající významný emotivní stav. Může trvat delší i kratší dobu.³⁶ Stejně tak může vznikat postupně (v důsledku stupňující se brutality výhrůžek stalkera) či náhle (při napadení). Tento duševní stav, ve kterém je pachatel obětí emočního vzrušení, probíhá po čas páčání trestného činu, a to bez ohledu na to, zda pachatel trpěl duševní poruchou nebo se na jeho emočním rozpoložení podílela nervová labilita či byl poháněn pouhým vlastním strachem, zmatkem, úlekem nebo jiným omluvitelným hnutím mysli. Stav silného rozrušení je provázen i vnitřními změnami ve schopnosti racionálně uvažovat. Reakce na strach, úlek, aj. vede k oslabení mentálních zábran a vnímání situace v jisté zúžené perspektivě. Jednání pachatele nelze v žádném případě zabití považovat za ospravedlnitelné, ale na druhé straně lze reakcím vedoucí k usmrcení jiného porozumět z lidského hlediska a ohodnotit je jako méně trestuhodné.³⁷

Zabití je v některých případech spojeno s tzv. viktimologickým zaviněním. Odpověď pachatele na zlé zacházení ze strany oběti se v takových případech jeví jako ospravedlnitelná reakce, do jisté míry přirozeně chápaná, neboť vychází z jednání poškozeného, který sám v předchozím sledu událostí aktivně a vědomě ohrožoval zdraví, život, svobodu nebo jiné zájmy chráněné

³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges), str. 480.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1492.

zákonem. Silné rozrušení tedy vzniká ze dvou různých příčin. Jednak ho vyvolává emotivní stav určité povahy, jednak se formuje v důsledku chování oběti, jež je společností považováno za zavrženíhodné.³⁸

2.1.2.1.1. Strach

Strach představuje člověku nepříjemnou emoci reagující na ohrožení a nebezpečí. Je doprovázen zpravidla zblednutím, bušením srdce, zrychlených dýcháním a celkovou připraveností k obraně či útěku. K aktivaci strachu dochází u člověka postupně s ohledem na prožité zkušenosti a schopnost představitivosti. Náklonnost k této emoci souvisí s vlastnostmi a emocionální stabilitou člověka.³⁹

2.1.2.1.2. Úlek

Úlekem je spontánní reakce pachatele na neočekávaný podnět či situaci, spojená se silnými fyziologickými prvky. Ojedinele může vyvolat zástavu srdce.⁴⁰

2.1.2.1.3. Zmatek

Zmatek je definován jako obluzené vědomí, při kterém dochází k poškození schopnosti myslet a vnímat realitu. Často je provázen labilitou emocí. Objevuje se zejména při horečkách, deliriu a psychózách.⁴¹

2.1.2.1.4. Jiné omluvitelné hnutí mysli

Omluvitelné hnutí musí být odrazem mimořádného a závažného vnějšího podnětu (nebezpečí, ohrožení apod.), který vyvolává silné rozrušení. Omluvitelnými hnutími mysli jsou například smutek, pocit bezvýchodnosti situace, neřešitelnost vztahu, soucit. Na druhou stranu pod ustanovení §141 tr. zák. nepodřazujeme silné rozrušení vyvolané vztekem ze sporu (zejména pokud

³⁸ FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.), str. 526.

³⁹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s, str. 566, 567.

⁴⁰ tamtéž, str. 654.

⁴¹ tamtéž, str. 704.

pachateli nesvědčilo právo) a z dalších jednání, které jsou vůči pachateli sice nepříznivé, ale jinak v souladu se zákonem. Podobně sem nelze začlenit rozrušení vyvstávající ze zavrženíhodné pohnutky, například odmítá-li oběť nabídku soulože (popř. se souloži brání).⁴²

2.1.2.1.5. Předchozí zavrženíhodné jednání

Zabití po předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného je tedy jednání, kterým pachatel víceméně reaguje na nepříznivé chování poškozeného, jehož zlé vystupování (např. psychické týrání) vůči pachateli působí jako stimul stupňující nebo vyvolávající útok.⁴³ Zavrženíhodné jednání spatřujeme v činnosti poškozeného, která je vysoce amorální, mimořádně zlá, brutální, zvrhlá a podobně, nelze tak automaticky označit počín, při němž nezhrozí způsobení vážné újmy na právech (jednání, jež není “pouze“ zcela adekvátní). Pachatel se může hájit touto skutkovou okolností (tzn. v rámci tzv. provokace) jen svědčí-li chování oběti o bezcitnosti, bezohledném sobectví a neúctě k ostatním členům společnosti. Často se setkáváme s případy dlouhodobě fyzicky i psychicky týraných žen, které usmrť svého partnera. Ne však na každý útok realizovaný mužem proti ženě se pohlíží jako na zavrženíhodný, je třeba posoudit konkrétní okolnosti případu.⁴⁴

Není nezbytné, aby nepříznivé působení poškozeného trvalo dlouhou dobu, může jít i o jednorázový akt směřující proti zájmům chráněným trestním zákonem, má-li potřebnou intenzitu, např. překročení mezí krajní nouze nebo nutné obrany pachatelem.⁴⁵ Intenzita provokace musí být opravdu vysoká, pojímá například mučení, šikanu, opakované fyzické napadání, sexuální zneužívání, pronásledování a jiné. Zároveň musí být zásadní a podstatnou pohnutkou ke spáchání zločinu. Právní literatura dokonce počítá i s tím, že jednání pachatele, kvalifikované jako zabití, bude vykazovat znaky rozmyslu či

⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1492.

⁴³ KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 18.

⁴⁴ srov. 3 Tdo 575/2011

⁴⁵ srov. 7 Tdo 300/2011

přechozího uvážení, neboť agresor se často ze strachu o vlastní život na útok připraví. Jako zavrženíhodné vnímáme i útoky poškozeného směřující vůči majetku při naplnění předpokladu, že ohrozí existenční jistoty pachatele (střechu nad hlavou) nebo jinak výrazně zasáhne do jeho života (úmyslná otrava domácích zvířat, zničení vybavení domácnosti). Běžné fyzické potyčky a spory se za zavrženíhodné z hlediska ustanovení §141 trestního zákona nepovažují. Na tom, zda pachatel usmrtil pod silným rozrušením nebo s jeho absencí v tomto případě absolutně nezáleží.⁴⁶

2.1.3. Vražda novorozeného dítěte matkou

Trestný čin postihující úmyslné usmrcení novorozeněte vlastní matkou má v trestněprávních úpravách svou dlouholetou tradici, obsahoval ho podrobně již trestní zákon z roku 1852.⁴⁷ S ohledem na konkrétnost pachatele představuje jednání naplňující znaky §142 tr. zák. privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy a zároveň ztělesňuje speciální podstatu k privilegované skutkové podstatě zabití, neboť se zde vyskytuje prvek silného rozrušení.⁴⁸

Objekt tohoto trestného činu tvoří život člověka, novorozeněte. Za novorozené dítě, zaujímající postavení předmětu útoku, se považuje dítě hned po počátku porodu. Do té doby hovoříme o lidském plodu chráněném ustanovením trestního zákona o nedovoleném přerušení těhotenství.⁴⁹ Předmětem útoku se stává nejen dítě nově narozené, ale i dítě právě rozené, tzn.

⁴⁶ Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, str. 60.; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1492.

⁴⁷ KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 18.

⁴⁸ FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.), str. 528.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges), str. 487.

novorozeně v době, kdy ještě není odděleno od matčina těla.⁵⁰ Musí však dojít k vypuzení nebo vynětí hlavičky nebo jiné vedoucí části dítěte, na něž matka dosáhne.⁵¹

Na lidského jedince narozeného nebo rozeného z těla matky je nahlíženo jako na novorozeně za předpokladu, narodí-li se nebo rodí-li se živý bez ohledu na kvalitu budoucího života (má-li anatomický defekt, psychické postižení). Stěžejní je pouze skutečnost, že dítě vykazuje známky života, popř. by je vykazovalo, pokud by nedošlo k jeho usmrcení v průběhu porodu (po začátku porodu), tj. skutečnost, že se z medicínského hlediska nejednalo o potrat.⁵²

Objektivní stránka zůstává shodná se skutkovými podstatami trestných činů zabití a vraždy. Jedná se o usmrcení živého člověka, které může být provedeno mnoha různými způsoby, např. zardoušením, utopením, upuštěním na tvrdou podlahu, ale i prochlazením nebo vyhladováním při neposkytnutí možnosti kojení ani náhradní výživy. V zásadě ho lze dosáhnout jak jednáním, tak opomenutím.

Subjektivní stránka trestného činu spočívá ve chtění nebo srozumění pachatele s tím, že by mohl svým jednáním ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, v tomto případě život člověka. Nezbytné je tudíž prokázání úmyslu přinejmenším eventuálního.⁵³

K subjektivní stránce přistupují i další znaky nezbytné k naplnění privilegované skutkové podstaty vraždy novorozeného dítětem matkou. Je jím psychický stav rodičky nebo matky (rozrušení vyvolané porodem) a doba, ve které se protiprávní jednání uděje (při porodu nebo bezprostředně po porodu).

⁵⁰ TESAŘ, Jaromír. Soudní lékařství. 3., doplň. vyd. Praha : Avicenum, 1985.(zdroj *Kučera, J.* Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, str. 143)

⁵¹ KVAPILOVÁ, Helena a Michal DOGOŠI. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 243 s. Beckova skripta, str. 37

⁵² *Kučera, J.* Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, str. 143

⁵³ KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 20.

Co znamená časové období charakterizované označením „při porodu“ si lze snáze představit, nehledě na to, že definice takové pojmu je vzhledem k trestnosti období bezprostředně po něm nastávajícím, víceméně zbytečná.

Jen pro úplnost uvádím, že pojmem „při porodu“ komentář k trestnímu zákonu z roku 2012 definuje čas plynoucí od začátku porodu až do okamžiku jeho ukončení, neboli vypuzením lůžka, tj. skončením třetí doby porodní.⁵⁴ Definice období „bezprostředně po porodu“ není nikde přesně formulována, neboť záleží na osobě každé rodičky, po jakou dobu bude trvat stav rozrušení. Účinky takového rozrušení jsou počítány spíše na hodiny než dny. Obvykle už samotným spánkem porodem vyčerpané rodičky dochází ke stabilizaci nervové hladiny a vymizení neklidu a rozrušení.⁵⁵ Ve výjimečných případech ale může trvat i několik dní. Zodpovězení otázky, v jakou dobu došlo ke zklidnění ženy je zásadně ponecháno k posouzení znalcům z oboru psychiatrie a porodnictví.⁵⁶ Na racionální uvažování často ukazuje samotné jednání matky, například způsob ošetření dítěte, tj. je-li dítě ošetřeno, nutno usuzovat na cílené jednání ženy nevyplývající z rozrušení.⁵⁷ Znalci však musí přihlížet ke stavu pachatelky v širších souvislostech, zabývají se i psychickými změnami, které doprovází rodičku v době porodu i po něm, ovlivněnými strachem, případnými komplikacemi, odpovědností. Zajímají se, zda rodička dokázala navázat mateřské pouto apod. Tyto skutečnosti mohou posilovat rozrušení způsobené porodem. Pokud by však působili jako jediný faktor ovlivňující chování matky, nedošlo by k naplnění privilegované skutkové podstaty.

⁵⁴ TESARĚ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3. vydání. Praha : Avicenum, 1985, s. 684; Zwinger, A. a kol. *Porodnictví*. 1. vydání. Praha : Galén, Karolinum, 2004, s. 132. (zdroj ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1498.)

⁵⁵ *Mitlöchner, M.* Čas jako významná právní skutečnost- k trestnosti činu novorozenceho dítěte matkou. In: *Bulletin advokacie*, č. 1, s. 44, Praha, 2000. (zdroj kučera naplnění skutkové podstaty)

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1498.

⁵⁷ STREJČ, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2000, x, 116 s., 15 foto. příl. Beckova skripta, str. 80.

Silné rozrušení vychází z výjimečného rozpoložení matky, které je generováno ve fyziologických procesech navozených porodem.⁵⁸ Porod sám o osobě představuje, zejména pro prvorodičku, specifickou životní situaci spojenou s vysokou psychickou zátěží a bolestí, z níž může rozrušení vyvstat. Pro naplnění skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou je nezbytné, aby došlo k vytvoření mimořádného duševního stavu, který se za stejných nebo podobných podmínek nevyskytuje u dalších (průměrných) rodiček. Tento vyšší stupeň rozrušení můžeme spatřovat v subjektivních faktorech jako je vyšší hladina senzitivity (bolest převyšující mezi snesitelnosti).⁵⁹ Lépe dohledatelné jsou však objektivní faktory, především dlouhá doba porodu, velká ztráta krve nebo celkové fyzické oslabení rodičky vedou k poruše vůle a působí na jednání pachatelky.⁶⁰

Dojde-li těhotná žena k závěru, že usmrtí své dítě bezodkladně po porodu a svůj plán také realizuje, nevylučuje to skutečnost, že dítě bylo usmrceno v rozrušení vyvolaném porodem, pokud nepříznivé zážitky, pro které se rozhodla k takovému fatálnímu jednání už v období gravidity, vystupňovaly rozrušení způsobené porodem (zvláště pokud uvažíme zvýšené obavy o zdraví a život při utajovaném porodu, kde absentuje lékařská pomoc).⁶¹ Pokud tedy žena pojme úmysl zavraždit své dítě, jakmile se narodí, neznamená to definitivně její odsouzení pro trestný čin vraždy, učiní-li tak v rozrušení způsobeným porodem.⁶² Jak už jsem zdůraznila, rozhodující je posouzení znalce. Navzdory řečenému, v případě 8 Tdo 118/2008 řešeném Nejvyšším soudem ČR došel senát k odchylujícím se závěrům, když zdůraznil, že rozhodnutí učiněná před porodem nemohou být porodem a z něho vyvstávajícím silným rozrušením ovlivněna. Tak tomu je i u rozhodnutí zbavit se vraždou novorozeného dítěte, které lze vydedukovat z jednání matky v období před porodem. Utajení

⁵⁸ NS ČR - R 16/1986

⁵⁹ *Kučera, J.* Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, str. 141

⁶⁰ NS ČR - R 38/1976

⁶¹ NS ČR - R 7/1955

⁶² KS Brno - R 89/1953

těhotenství, celková nepřipravenost na příchod potomka (zejména, pokud se nejedná o první porod) i absence základních potřeb pro ošetření novorozence indikuje přinejmenším srozumění s odstraněním dítěte, a proto je na místě kvalifikovat takové chování jako trestný čin vraždy.

Rozrušení vyvolané porodem působí jako zvláštní znak trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. Nelze ho spojovat s ustanovením §26 či §27 trestního zákona, tzv. obecnými podmínkami trestní odpovědnosti. Abychom dospěli k závěru o naplnění všech znaků §142 tr. zák., není nezbytné, aby bylo u pachatele shledáno narušení nebo absence schopnosti určovací (rozpoznání nebezpečnosti svého jednání pro společnost) nebo ovládací.⁶³

Subjektem trestného činu, dle §142 tr. zák., je pouze matka právě narozeného nebo rodičího se dítěte. Jedná se za všech okolností o fyzickou osobu.

Benevolentnější přístup k trestání vraždy novorozeněte matkou při porodu nebo bezprostředně po něm se dotýká nejen vlastního jednání matky, ale i případného spolupachatelství a některých forem účastenství. Jinak tomu je, je-li uskutečněno účastenství ve formě návodu nebo pomoci k dosažení úmyslu rodičky usmrtit své dítě, byť i za okolností vyjádřených v § 142 tr. zák. Takové jednání se bude posuzovat dle § 24 odst. 1 písm. b) nebo c) tr. zák. jako návod či pomoc k trestnému činu vraždy, nikoli trestnému činu vraždy novorozeného dítěte matkou.⁶⁴

2.1.4. Euthanasie

Pojem euthanasie vznikl složením dvou slov řeckého původu- *eu*= dobrý a *thanatos*= smrt. V dnešním pojetí vnímáme euthanasii, spíše než cokoli jiného, jako smrt z milosrdenství.⁶⁵ K vymezení jejího obsahu si dovolím použít definici Světové lékařské asociace (World Medical Association):

⁶³ NS ČR - R 25/1992

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1498.

⁶⁵ HAŠKOVCOVÁ, Helena a Stanislav RIZMAN. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2., přepr. vyd. Praha: Galén, c2007, 244 s. Beckova edice Komentované zákony, str. 104.

„Euthanasie je vědomé a úmyslné provedení činu s jasným záměrem ukončit život jiného člověka za následujících podmínek: subjektem je kompetentní informovaná osoba s nevléčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala, aby byl její život ukončen; jednající ví o stavu této osoby a o jejím přání zemřít a páchá tento skutek s prvořadným úmyslem ukončit život této osoby; skutek je proveden se soucitem a bez osobního zisku.“⁶⁶

V současnosti jsou v důsledku vývoje lékařské vědy používány stále efektivnější přístroje udržující člověka při životě, avšak rozvoj se týká i jiných oblastí lidského života, a to bohužel pro člověka nemá vždy pozitivní následky. Lidský organismus může začít negativně reagovat na různé stimuly (nezdravé životní prostředí, nekvalitní potraviny, genetika aj.) v podobě rakovinotvorných onemocnění, proti kterým je současná věda víceméně bezmocná. A zde narážíme na problém, zda je vhodné udržovat život pacienta za každou cenu i ve zcela neperspektivních situacích. V posledních stádiích těchto nemocí se již často nedaří ani potlačit bolest pacienta, aniž by prostřednictvím medikamentů nedocházelo k ohrožení života, samotné podávání bolest utišujících léků pak může být svým způsobem chápáno jako určitá forma usmrcení z milosti.⁶⁷

Stejně jako u kteréhokoli trestného činu můžeme rozlišovat, zda byl spáchán jednáním či opomenutím, tak i eutanazie se objevuje v těchto dvou formách. Vyjadřuje se tím způsob, jakým pachatel zapříčiní smrt trpícího poškozeného. Usmrcení konáním, například podáním smrtícího léku, označujeme jako eutanazii aktivní. Pasivní forma představuje nečinnost konkrétní osoby vedoucí ke smrti poškozeného, například ukončení dosavadní léčby (odpojením výživy pacient umírá vyhladověním, dehydratací). V praxi dochází k situacím, kdy se odlišení těchto dvou typů jeví velmi obtížným. Eutanazie je často prováděná s ohledem na prosbu trpícího, což je klasická situace, pod kterou by si běžný člověk tento pojem zařadil, strádající pacient se tak snaží vymanit ze života postiženého nemocí. Smrti předchází souhlas k jednání pachatele. Ne vždy je však poškozený schopen své přání sdělit

⁶⁶ *Munzarová, M.* Co mluví i dnes proti eutanázii? Zdravotnické právo v praxi, 2006, č. 1, str. 4.

⁶⁷ *Mitlöchner, M.* Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie. Trestní právo, 2003, č. 6, str. 15.

(například se jedná o osobu mentálně labilní), tudíž pod tuto koncepci podřazujeme i činnost a opomenutí žádostí neovlivněnou (smrt nonvoluntární).⁶⁸ Tento typ, doplňující pojetí voluntarity eutanázie, funguje na bázi pachatelova zhodnocení opodstatněnosti života člověka, který v důsledku nemoci velice silně trpí, jeho bytí je neslučitelné s kvalitním životem a naděje na zlepšení je mizivá. Předpokládá přitom, že poškozený by s eutanázií souhlasil (pokud by toho byl schopen). Postih za nonvoluntární eutanázií může být pak v mnohých případech ještě o něco tvrdší než u osob, které se rozhodly usmrtit, protože nedokázaly dále odolávat prosbám poškozeného. Někteří autoři diferencují i eutanázií involuntární, nevyžádanou až nechtěnou, provedenou proti vůli ošetřovaného pacienta.⁶⁹

Osnova trestního zákona z let 2004-2006 pojímala skutkovou podstatu usmrcení na žádost v § 115: „Kdo ze soucitu usmrtí nevléčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost, bude potrestán odnětím svobody až na šest let.“ Z uvedeného ustanovení lze vyvodit, že se navrhovalo uzákonění pouze voluntární eutanázie, bez ohledu na způsob dosažení smrti (aktivně, opomenutím). Za vážně míněnou a naléhavou žádost se pokládal svobodný a určitý projev vůle jednoznačně a důrazně směřujícímu k vlastnímu usmrcení osoby neomezené (nebo nezbavené) způsobilosti k právním úkonům, netrpící dušením poruchou a starší 18 let.⁷⁰

Právní úprava v České republice nepřejala v tomto bodě připravovanou osnovu a v současnosti neobsahuje žádné zvláštní ustanovení, které by privilegovalo usmrcení na žádost oběti (popřípadě se souhlasem), ačkoli je očividné, že tato pohnutka podstatně snižuje závažnost spáchaného trestného činu. Jednání označované jako eutanázie je kvalifikováno jako trestný čin

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges), str. 481, 482.

⁶⁹ KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 15.

⁷⁰ Šámal, P. *Osnova trestního zákoníku 2004- 2006*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 149, 150. (zdroj KUČHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). str. 16.)

vraždy za výrazných polehčujících okolností, jakými jsou zdravotní stav oběti a často i její vůle. V některých případech, odůvodňují-li to privilegované podmínky, bude aktér takového činu potrestán za zabití. Ke zmírnění následku jednání pachatele, odpovídající jeho společenské nebezpečnosti a závažnosti činu, lze aplikovat ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody vyjádřeném v §58 odst. 1 trestního zákona.

Uzavřou-li poškozený a pachatel sebevražedný pakt, tj. dohodu, jejímž cílem je vzájemné dobrovolné ukončení života (každý z nich má přivodit smrt druhému), potom je jednání přeživšího pachatele kvalifikováno jako trestný čin vraždy dle §140 odst. 1.⁷¹

Na závěr je nezbytné dodat, že do eutanazie v právním smyslu nezahrnujeme situace, kdy lékař podáváním bolest utišujících léků v souladu s medicínskými postupy a zásadami, v závěru neprodlužuje život člověka (zatěžováním organismu nebezpečnými látkami).⁷² U osob stížených nevyлéčitelnou chorobou dbá zejména na zmírnění jejich bolesti a šetření lidské důstojnosti. Právě kvůli neodvratitelnosti a bezprostřednosti smrti náleží lékaři oprávnění neprotahovat délku života pacienta za každou cenu, což je jednání vnímané odlišně od asistované sebevraždy nebo jiné formy eutanazie.⁷³

Asistované suicidium zaujímá v naší právní úpravě samostatné postavení, vyjádřené ustanovením § 144 zák. č. 40/2009 Sb., podle kterého se za účast na sebevraždě považuje pohnutí nebo pomoc jinému k sebevraždě. To znamená, že závěrečný akt usmrcení spočine v ruce samotného poškozeného.

Z výše uvedeného lze vydedukovat, že k usmrcení na žádost může dojít hned dvěma způsoby. Buď přímo (přímé úmyslné usmrcení, vražda), nebo

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1461,1462.

⁷² srov. č. 6/1998 Sb. rozh. tr.

⁷³ Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory, Etický kodex České lékařské komory, §2, odst. 7 (účinný od 1.1.1996)

v důsledku konání či nečinnosti pachatele, kterým se podílí na dosažení cíle sebevraha, vlastní smrti.⁷⁴

2.1.5. Účast na sebevraždě (asistovaná sebevražda)

Název tohoto trestného činu může chybně zavést čtenáře k domněnku, že se jedná o jistou formu účastenství. Tato myšlenka je nesprávná z prostého důvodu- pokus sebevraždy i úspěšně dokonaná sebevražda, ať jsou spáchány jakýmkoli způsobem (předávkováním, aplikací jedu, skokem do propasti aj.), nejsou trestním právem postihovány. Účast na sebevraždě je trestný čin nezávislý na jednání poškozeného.

Trestnost samotného aktu sebevraždy, neměl-li úspěch a byl-li tak redukován na pouhý pokus, zanikla už v roce 1803. Odstranění trestní odpovědnosti se však dodnes nedotýká pachatele, který k sebevraždě jiného určitým způsobem přispěje. Objektivní stránka trestného činu, vyjádřeného v § 144 trestního zákona, tvoří jednání spočívající v pohnutí nebo pomoci k sebevraždě poškozeného. Objektem je tradičně zájem na ochraně lidského života. Pachatelem účasti na sebevraždě může být kdokoli (jakákoli fyzická osoba), shodně se skutkovými podstatami vraždy § 140 či zabití § 141 tr. z.

Pohnutí k sebevraždě představuje jednání pachatele schopné v sebevrahovi vzbudit rozhodnutí přivodit si smrt. K takovým jednáním řadíme například přemlouvání, schvalování nebo třeba poučení o sebevraždě jako jisté alternativě k řešení problému, jsou-li úspěšná v pohnutí osoby k rozhodnutí sáhnout si život, jinak řečeno, jsou-li objektivní příčinou sebevraždy. Pohnutí musí být vždy úmyslné, a to i u zvláštních forem jako je týrání nebo vyvolání strachu z bolesti. Ke spáchání asistence na sebevraždě je nezbytná aktivní činnost. Pouhá účast na události, při níž si sebevrah sám přivodil smrt, nespadá pod ustanovení §144 trestního zákona.⁷⁵ Na druhou stranu do pohnutí už nezařazujeme donucení poškozeného k sebevraždě spočívající v psychickém nátlaku nebo fyzickém násilí. Takové jednání bude posuzováno jako trestný čin

⁷⁴ Fenyk, J. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). Trestní právo, 2004, č. 6, str. 4, 5.

⁷⁵ srov. R 24/1986

vraždy podle §140 odst. 1 nebo 2 tr. zák. Pojem pomoc definujeme ve smyslu §24 odst. 1 písm. c) trestního zákona jako umožnění nebo usnadnění výkonu sebevraždy ve formě fyzické (opatření prostředků, poskytnutí obydlí k nerušenému provedení sebevraždy, odstranění překážek aj.) nebo psychické (rada rychlého a bezbolestného způsobu ukončení života aj.). Sebevraždou poškozeného, stejně jako jejím pokusem, dochází k dokonání úmyslného trestného činu účasti na sebevraždě. Není-li pokus sebevraždy míněn vážně, tj. je-li bráný jako způsob, jak na sebe upoutat pozornost bez skutečného úmyslu skoncovat se životem, pak je asistence trestána obdobně jako u případů, kdy se pachateli nepodaří v jiném vyvolat rozhodnutí sebevraždou spáchat, tj. pokusem trestného činu účasti na sebevraždě (§21 odst. 1, § 144).⁷⁶

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, než která je stanovená v základní skutkové podstatě, můžeme rozdělit do dvou skupin. Méně závažné se dotýkají úmyslu pohnout nebo pomoci k sebevraždě dítěti nebo těhotné ženě. Dítětem je označována osoba mladší 18-ti let, která vzhledem ke svému věku nemá dostatečně rozvinuté rozumové schopnosti a racionální uvažování, a tak by se snadno mohla stát obětí vlivu jiných osob. Děti obvykle v průběhu dospívání zvýšeně a senzitivněji reagují na určité vnější vjemy, a proto není tak obtížné podnítit je ke zkratovitému jednání, bez toho aniž by zvážili dosah svého činu a možná řešení nepříjemné situace. Těhotenství, chráněné druhým odstavcem, začíná uhnízděním oplodněného vajíčka v děložní sliznici ženy a končí až počátkem porodu. Je to další stav požadující zvýšenou trestněprávní ochranu, neboť je v sázce život nejen budoucí matky, ale i nenarozeného dítěte. Některé ženy se v období gravidity mohou cítit izolovaně, zranitelně. Úzkostné stavy může přivodit i tíživá finanční situace, která provází ženy z nižších sociálních vrstev (strach z neschopnosti zajistit obživu, ošacení, ubytování dalšímu potomkovi) či deprese spojené se změnami těla a obavami o budoucnost (získání vysněné práce, povinnosti spojené se starostmi o nechtěné dítě apod.), to vše je navíc doprovázeno hormonálními změnami.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 1523, 1524.

Do závažnější skupiny okolností trestním zákonem přísněji postihovaných řadíme pohnutí nebo pomoc k sebevraždě dítěti mladšímu patnácti let a osobě duševně postižené. Duševní poruchou se kromě poruchy vycházející z duševní nemoci míní i hluboká porucha vědomí, těžká asociální porucha osobnosti, mentální retardace nebo jiná duševní nebo sexuální odchylka.⁷⁷ Osoby trpící duševní poruchou nejsou schopné řádně zvažovat své budoucí kroky a jejich důsledky nebo ovládat své jednání, jsou lehce ovlivnitelné dalšími osobami, a proto jsou chráněni přísnější sazbou trestu odnětí svobody než ostatní jedinci. Aby došlo k podřazení trestněprávního jednání pod odstavec třetí §144 tr. z., musí být sebevrah stížen duševní poruchou právě v okamžiku relevantního působení pachatele.

Okolnosti, při kterých se aplikuje vyšší trestní sazba, jsou považovány za naplněné, pokud pachatel s ohledem k ostatním skutečnostem a svým osobním poměrům danou okolnost vědět měl a mohl. Zavinění je tedy přítomno i ve formě nedbalosti nevědomé, tj. i když pachatel o okolnosti nevěděl. Příprava trestného činu účasti na sebevraždě se nepostihuje, neboť její trestnost není v §144 tr. zák. zakomponována.

⁷⁷ § 123 zák. č. 40/2009 Sb.

2.2. Úmyslné usmrcení v zahraničním právu (Anglie, Wales)

Anglické právo je právním systémem, který se využívá pouze v Anglii a Walesu. Není to tedy zdaleka jediné právo, které by se vyjímalo na území Spojeného Království. Pro Severní Irsko a Skotko platí právní úprava samostatná, u Skotska navíc, budeme-li se bavit o trestním právu, je kladen mnohem větší důkaz na obyčejové právo než u ostatních systémů. To znamená, že se trestání odvíjí daleko více od rozhodnutí soudů v obdobných a stejných případech nebo od mínění významných právních vědců stojících v popředí anglosaského práva. Na druhou stranu ani v Anglii a Walesu nejsou prostřednictvím zákonodárců vytvořeny legální definice některých základních pojmů, a tak se soudy řídí jejich podobou dosaženou v po staletí utvářeném zvykovém právu.

Pro osoby, které neměli nikdy co dočinění s anglickým právem, je třeba zdůraznit neexistenci jednotné úpravy v rámci obecného kodexu. Z parlamentní činnosti vzešlo několik právních předpisů dotýkajících se téma úmyslného usmrcení (například Coroners and Justice Act 2009, Homicide Act 1957, Criminal Justice Act 2003, Criminal Attempts Act 1981, Infanticide Act 1938, Offences against the Person Act 1875 aj.), ale nikdy nedošlo k jejich sjednocení i přes snahy o opuštění roztržité právní úpravy a vytvoření trestního zákona.

Do pramenů anglického práva obecně zařazujeme i dva mezinárodní zdroje, právo Evropské Unie a Evropské konvence v oblasti lidských práv.⁷⁸ Právo Evropské Unie v oblasti svobody, bezpečnosti a spravedlnosti zajišťuje zejména volný pohyb osob a ochranu cizinců. Spolupráce států v trestních věcech se zaměřuje na boj proti terorismu, organizovanému zločinu, obchodování s lidmi, drogami apod.⁷⁹ Druhý pramen demonstruje určitá základní práva, společná pro všechny členské státy EU, která nesmí být legislativní činností ani prostřednictvím common law narušena.

S ohledem na odlišné pojetí práva v anglosaském systému, tj. tvorba práva zejména precedenty a názory právní inteligence (Coke, Hawkins,

⁷⁸ Unlocking the English Legal System with Rebecca Huxley-Binns
(zdroj <http://www.youtube.com/watch?v=rybsVjWBo8k>)

⁷⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/index_en.htm

Blackstone aj.), je nutné ke zpracování tématu přistupovat jinak než v české části a pro výstižné pochopení trestných činů uvádět jednotlivé součásti common law. Proto ve své práci často zmiňuji příklady konkrétních trestních případů, řešených před soudy, které ovlivnily chápání skutkové podstaty trestného činu definovaného zákonem (dodefinovali ho) nebo trestných činů nemající vůbec oporu v zákoně a pro lepší pochopení situace se snažím uvádět i skutkový stav.

2.2.1. Homicide

Homicide je označení používané anglický právem k pojmenování skupiny trestných činů, jejichž účinkem je usmrcení člověka. Tyto jednání se od sebe odlišují záměrem, zaviněním, způsobem provedení a jinými relevantními prvky, které definují jejich skutkovou podstatu. Jako homicidium označujeme trestný čin vraždy (murder), zabití (manslaughter), vraždy novorozeného dítěte a kojence (infanticide, infant homicide) a fatální trestné činy způsobené při řízení (causing death by driving). Ne všechny však naplňují znaky úmyslného usmrcení, a proto se budeme blíže zabývat jen některými z nich.

Vražda a zabití bývají označovány jako obecná homicida, od ostatních je odlišuje hlavně skutečnost, že jsou stále tvořeny a formovány jen prostřednictvím common law. Další trestné činy končící smrtí vycházejí ze zákona.⁸⁰

V současnosti stále rozlišujeme dvoustupňovou strukturu obecných usmrcení, ačkoli již dávno bylo doporučeno její nahrazení strukturou třístupňovou (vražda ve dvou stupních, zabití ve třetím):

1. Prvostupňová vražda by zahrnovala úmyslné usmrcení a usmrcení s úmyslem způsobit vážné zranění s vědomím rizika způsobení smrti.

2. Vražda druhého stupně by obsahovala usmrcení spáchané při vědomí vážného rizika způsobení smrti společně s úmyslem způsobit oběti nějaké zranění,

⁸⁰ CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p., str. 231.

strach ze zranění nebo riziko zranění. Dále by pojímala veškeré skutkové podstaty řadící se do prvostupňové vraždy, pokud by obhajoba provokací (nyní již ztrátou sebekontroly), sníženou odpovědností nebo sebevražedným paktem byla úspěšná.

3. Zabití by vyjadřovalo činy, kde by smrt byla důsledkem hrubé nedbalosti nebo úmyslu způsobit zranění nebo kde by si pachatel byl vědom, že trestní jednání představuje vážné riziko způsobení zranění.⁸¹

Váženým důvodem pro nové uspořádání kategorií homicid je skutečnost, že s rostoucím množstvím prostředků obhajoby sloužících k redukci trestného činu vraždy na pouhé zabití, nedokáže stávající rozřazení rozumně uspokojit současné požadavky práva. Ve stejné kategorii se nachází činy úmyslného usmrcení (za existence obhajoby sníženou příčetností aj.) a ty, které nebyly spáchány ani se sebemenším úmyslem způsobit zranění. Zvláštnost tohoto rozřazení nutí člověka k zamyšlení, zda by nemohlo být dosaženo lepšího a racionálnějšího označení.⁸²

Jak se právo vypořádává se současnou dvoustupňovou strukturou, si představíme v následujících kapitolách.

2.2.2. Vražda (Murder)

Vražda vždy vzbuzovala a bude vzbuzovat v lidech domněni nejnásilnějšího činu páchaného člověkem vůči člověku. Ve skutečnosti záleží spíše na okolnostech každého jednotlivého usmrcení. Milosrdná vražda spáchaná na popud osoby trpící smrtelnou nemocí nevzbuzuje ve společnosti takové pohoršení (jestli vůbec nějaké) jako zabití dítěte jeho opilou matkou, jejíž příčetnost je v důsledku chronického alkoholismu snížena. Je proto

⁸¹ The Law Commission (LAW COM No 304)- MURDER, MANSLAUGHTER AND INFANTICIDE, Project 6 of the Ninth Programme of Law Reform: Homicide, PART 2: STRUCTURE WITHIN THE LAW OF HOMICIDE

⁸² HORDER, Jeremy. *Homicide law in comparative perspective: criminal law*. Portland, Or.: Hart Pub., 2007, 244 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6., článek The Changing Face of the Law of Homicide- Jeremy Horder, str. 20.

nezbytné nepodlehout prvnímu dojmu a podrobně si vysvětlit, za jakých podmínek vražda nastává a co ji odlišuje od trestného činu zabití.

I přes závažnost vraždy je stále pomíjena její zákonná podoba, zůstává definována pouze anglickou právní vědou a common law. Klasická definice ze 17. století pocházející od význačného anglického právního vědce Sira Edwarda Coka je stále inspirací pro její soudobou podobu, v originále zní:

„Murder is when a man of found memory, and of the age of difcretion, unlawfully killeth within any county of the realm any reafonable creature in rerum natura under the king's peace, with malice aforethought, either expreffed by the party of implied by law, so as the party wounded, or hurt, etc die of the wound or hurt, etc within a year and a day after the same.“⁸³

Zjednodušený překlad: Vražda nastane, pokud osoba, která je trestně odpovědná, nezákonně usmrtí (podílí se na usmrcení) žijící osobu za Královna míru, s úmyslem jasným (přímým) či implikovaným (nepřímým), jestliže smrt oběti nastane do roka a do dne.⁸⁴

Poslední část podmiňující trestní odpovědnosti pachatele úmrtím osoby do roka a dne byla předpisem Law Reform Act (Year and a Day Rule) 1996 zrušena, neboť udržet dnes člověka při životě za pomoci moderních lékařských přístrojů nepřestavuje nic neobvyklého.⁸⁵ Podle tohoto předpisu je nezbytný souhlas státního zástupce se stíháním osob pro vraždu, zabití, usmrcení novorozeného dítěte, povzbuzení a asistování při sebevraždě nebo jiný trestný

⁸³ COKE, Sir Edward. *The Third Part of the Institutes of the Laws of England; Concerning High Treason, and Other Pleas of the Crown and Criminal Causes*. London: Printed for W. Clarke and Sons, 1817, 332 p., str. 47; ve slovech, které v sobě obsahují písmeno *s*, s výjimkou písmena *s* na konci slova, se používalo písmeno *f*

⁸⁴ vynechán překlad “within any county of realm“ (uvnitř království)- představuje zásadu teritoriality, dnes se uplatňuje i zásada personality a universality

⁸⁵ HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 5th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 1000 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6., str. 240

čin, jehož důsledkem je smrt osoby, jen pokud k ní došlo uplynutím lhůty více jak 3 let od zranění (týká se i osob odsouzených za trestný čin, který později způsobil smrt).⁸⁶

Další termíny užití v definici Cokem jsou rozebírány níže. Není potřeba zdůrazňovat, že se tyto pojmy v průběhu času staly předmětem interpretace a zdokonalení soudními systémy.

2.2.2.1. Actus reus (trestní jednání, vinný akt)

K naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy musí být současně splněno několik podmínek. První z nich požaduje, aby předmětem útoku byl žijící člověk. V jakém stádiu procesu narození se plod stává živých tvorem a kdy člověk podle práva umírá, jsou otázky, na které je potřeba soustředit pozornost.

Klíčovým momentem vzniku lidské bytosti by dle anglického práva měl být okamžik, kdy se dítě narodí živé a je kompletně mimo tělo matky.⁸⁷ Dítě přitom musí být schopno nadechnutí, ačkoli nemusí současně začít dýchat.⁸⁸ Je tedy podstatné, aby dítě bylo schopno dýchat v době jeho usmrcení.

Násilí, kterého by se dopustil pachatel vůči plodu v děloze nebo plodu v průběhu porodu, působící destrukci plodu, by bylo potrestáno ustanoveními právní předpisu *Offences Against the Person Act 1861*. V případě, že by pachatel působil na plod, schopný vyvinout se v živé dítě a tímto jednáním zapříčinil, že dítě zemřelo před tím, než bylo odděleno od matky, bude se jeho odpovědnost řídit podle právního předpisu *Infant Life (Preservation) Act* z roku 1929. Došlo-li by však ke smrti v důsledku setrvávajících zranění až po narození

⁸⁶ Law Reform (Year and a Day Rule) Act 1996 (část Restriction on institution of proceedings for a fatal offence)

⁸⁷ Poulton (1832) 5 C & P 329, HERRING (zdroj Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010, 1008 p., str. 239)

⁸⁸ Enoch (1830) 5 C & P 539, Brain (1834) 6 C & P 349 (zdroj HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010, 1008 p., str. 239)

živého dítěte, jednalo by se o usmrcení živé osoby, naplnění jedné z podmínek actus reus vraždy, případně zabití hrubou nedbalostí.⁸⁹

Opačný problém vyvstává v oblasti rozeznávání momentu, kterým život končí. Lékařská věda dokáže pomocí různých přístrojů zajistit i opětovný tlukot srdce, a proto se diagnostika smrti zaměřuje spíše na konec mozkové činnosti, mozkovou smrt. Nicméně ne vždy je řešení tak jednoduché. V případě R v. Malcherek (1981), pachatel opakovaně udeřil svou manželku, která byla následně v důsledku útoku udržovaná při životě jen pomocí podpůrného přístroje. Když již nebyla žádná naděje na její opětovné uzdravení, lékaři přístroj odpojili. Malcherekova obrana byla založena na argumentu, že právě vypnutím přístroje byla způsobena smrt oběti, tím byl přerušen příčinný průběh mezi jeho počátečním útokem a konečnou smrtí. Odvolací soud vyloučil jakékoli rozbití řetězce příčin a shledal Malchereka odpovědným za vraždu.⁹⁰

Čin pachatele musí také vykazovat známky protiprávnosti, nesmí být ospravedlnitelný jednáním v sebeobraně nebo jednáním doktora, které umožní jiné osobě prodloužit život. V případě z roku 2000, bylo posuzováno chování chirurga, který věděl, že rozdělením siamských dvojčat, bude způsobena smrt jednoho z nich. Kdyby však k operaci nedošlo vůbec, nemělo by šanci na přežití ani jedno. Dva ze tří soudců se shodli, že jeho jednání by se dalo považovat za vraždu, pokud by tu nesehrály roli okolnosti jako nutnost zákroku (krajní nouze) a sebeobrana (ve vztahu k živému dvojčeti), které lékaři poskytly obranu a vyloučily protiprávnost zákroku.⁹¹ Nezbytným prvkem k obvinění pachatele z jakéhokoli trestného činu, i z vraždy, je trestní odpovědnost. V Anglii a Walesu vzniká dovršením 10. roku věku, pachatel přitom nesmí trpět dušením

⁸⁹ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 491.

⁹⁰ ALEXANDER, Andrew. *English Law, Murder and Manslaughter*. Amazon Digital Services, Inc., Kindle Edition, 2012, 26 p., str. 2 (či 3).

⁹¹ A (Minors) (Conjoined Twins: Medical Treatment) [2000] 4 All ER 961, (zdroj LOVELESS, Janet, J SMITH, Brian HOGAN a D ORMEROD. *Criminal law: text, cases, and materials*. 3rd ed. Oxford, UK: Oxford University Press, c2012, xlv, 864 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6., str. 239)

poruchou, která by ho činila nepřičetným, u vraždy nesmí být přičetnost ani snížena.

Dalším předpokladem je prokázání skutečnosti, že pachatel svým úkonem nebo opomenutím způsobil smrt oběti. Každý člověk musí jednou zemřít a čas pro něj vyhrazený není znám nikomu, není však už tak těžké rozeznat, zda smrt nastala přirozeně nebo byla v důsledku jednání člověka urychlena. Velkou diskuzi v této souvislosti vyvolává podávání bolest utěšujících léků osobám trpícím závažnými nemocemi, které způsobují zkrácení jejich života.

R v Dr Bodkins Adams[1957] Crim LR 365, Sir Patrick Devlin uvedl v souhrnu toto: Jestliže byl zkrácen život o týdny nebo měsíce, je to právě tak vražda, jako by byl zredukován o celé roky, to však neznamená, že doktor poskytující pomoc nemocnému nebo umírajícímu musí vypočítávat minuty, hodiny, dny nebo týdny, o které je v důsledku podávání léků pacientovi život ukrácen. Pokud je primárním účelem medicíny obnova zdraví a ta nemůže být nadále dosahována, je lékař oprávněn učinit vše, co považuje za vhodné a nutné, aby ulevil bolesti a trápení, i když by takové opatření mohlo *náhodně* omezit délku pacientova života.⁹²

V pozdějším případě ***Airedale N.H.S. Trust v Bland [1993] A.C. 789 House of Lords*** je vyjádřen názor, podle něhož má doktor, starající se o pacienta, který umírá (například na rakovinu), možnost v souladu s právem podávat bolest utišující drogy navzdory tomu, že si je vědom, že vedlejším účinkem těchto drog bude zkrácen jeho život.⁹³

⁹² Hart and Honoré, causation in the law, str. 344 (ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011,1248 p., str. 495)

⁹³ Human Dignity and the Withdrawal of Medical Treatment (2006) 6 EHRLR 678. (ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011,1248 p., str. 496)

Na druhou stranu, pokud by se nekvalifikovaná a neautorizovaná osoba, mající stejné znalosti jako lékař, zachovala stejně, byla by pravděpodobně vinná vraždou. Smrt osoby v důsledku podávání léků tedy musí být způsobena lékařem, v dobré víře a s úmyslem ukončit bolest.

Poslední podmínkou je prokázání, že čin byl spáchán “za Královnina míru“, tedy nedošlo k němu během válečného konfliktu proti cizímu nepříteli, v opačném případě by se nejednalo o trestněprávní jednání. K vyloučení trestnosti je nezbytné, aby místo, kde k usmrcení došlo, bylo vládou oficiálně považováno za válečnou zónu, tj. zónu nenacházející se pod “Královniným mírem“.⁹⁴

2.2.2.2. Mens rea (vinná mysl)

Druhá složka, ze které se skládá trestný čin vraždy, vyžaduje úmysl pachatele jinou osobu zabít nebo jí způsobit vážné tělesné zranění. Pojem mens rea bývá také označován jako předem promyšlená zlovolnost (malice aforethought), ačkoli rozeznáváme i vraždy, kdy není třeba, aby se projevila jakákoli zlá vůle, a jež nejsou důsledkem řádného promyšlení. Je to pouze technický termín, pod kterým si v dnešní době představíme spíše úmysl.

Kupříkladu rodiče, kteří usmrtí své dítě ze soucitu k jeho utrpení, jsou pro tento účel “zlí“ a jejich čin je dostatečně promyšlený, byť by byl úmysl usmrtit formován vteřinu před zasazením konečné rány.⁹⁵ V situaci, kdy není dost dobře rozpoznatelné, zda je promyšlená zlovolnost přítomna, existuje poučení z případu Woollin:⁹⁶ Jestliže smrt nebo vážné tělesné zranění bylo prakticky jistým výsledkem pachatelova jednání a pachatel i přesto tak činil, jednal s malice aforethought.⁹⁷ Očekávání důsledku, který by představoval

⁹⁴ Kučera, P. Vražda v anglickém trestním právu, *Trestněprávní revue*, 2008, č. 6, str. 173

⁹⁵ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 497

⁹⁶ *R v Woollin* [1999] AC 82 House of Lords

⁹⁷ [1999]1 AC 82 (HL) (zdroj HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 5th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 1000 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6., str. 240)

cokoli menšího než doslova jistotu zranění nebo smrti oběti, by nevyjadřovalo mens rea vraždy.⁹⁸

Jak již bylo řečeno, k naplnění skutkové podstaty vraždy postačí úmysl způsobit těžké tělesné zranění,⁹⁹ přitom není ani tak relevantní, zda si pachatel skutečně myslel, že svým jednáním někomu těžce ublíží, ale zda se porota usnesla na tom, že to pachatel vzhledem k věku, tělesné stavbě a vlastnostem a jiným okolnostem mohl tak zamýšlet. Pachatel je porotou projektován do postavy člověka průměrného, rozumně uvažujícího.

Úmysl vyvolat těžké tělesné zranění se mnohým právním teoretikům jeví jako nedostatečný pro odsouzení za trestný čin vraždy, na druhou stranu si potencionální agresor spíše rozmyslí, zda útok realizuje. V případě Vickers,¹⁰⁰ lupič několikrát udeřil starou dámu, která spadla na zem a utrhla ještě další kopance do hlavy. V důsledku svých zranění zemřela. Odvolací soud shledal, že odsouzení pachatele za vraždu je oprávněné, protože pokud měl útočník v úmyslu způsobit vážné tělesné zranění a oběť zemřela, pak je dostatečně vyjádřena promyšlená zlovolnost.¹⁰¹

Jestliže pachatel usmrtí oběť v průběhu jiného trestného činu (případně při napomáhání), pak by usmrcení nemělo dosahovat vraždy, ledaže by bylo učiněno se stejnou promyšlenou zlovolností, jaká je požadovaná pro usmrcení, které nenastane v průběhu nebo při nápomoci jinému trestnému činu. Tímto ustanovením §1 Homicide Act 1957 zrušil v common law platnou konstruktivní zlovolnost (constructive malice), která do té doby postačovala k odsouzení pro vraždu. V odstavci druhém akt vyjmenovává skutečnosti, které se také považují za usmrcení v průběhu napomáhání jinému trestnému činu, tj. usmrcení učiněné v průběhu nebo pro účel odporu orgánu činnému v trestním řízení a odporu, vyhnutí či zabránění zatčení a provedení či asistování při útěku z vazby.

⁹⁸ ASHWORTH, Andrew a Barry MITCHELL. *Rethinking English homicide law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York: Oxford University Press, 2000, xx, 226 p., str. 33

⁹⁹ *R v Cunningham* [1957] 2 QB 396 Court of Appeal

¹⁰⁰ *R v Vickers* [1957] 2 QB 664

¹⁰¹ ALEXANDER, Andrew. *English Law, Murder and Manslaughter*. Amazon Digital Services, Inc., Kindle Edition, 2012, 26 p, 6 (či 7)

2.2.3. Zabití

Zabití je další trestný čin, postihovaný anglickým právním systémem, který zákon nedefinuje, ačkoli je aplikace práva z něj vycházejícího zákony modifikována.¹⁰² Nachází se na pomezí mezi trestným činem vraždy a činy náhodného usmrcení, např. usmrcení v důsledku nepřiměřené jízdy. Ve vztahu k momentálnímu úmyslu způsobit smrt v průběhu trestného činu se můžeme setkat se základním dělením na zabití neúmyslné (Involuntary manslaughter) a úmyslné (Voluntary manslaughter). První z nich je charakterizováno absencí úmyslu zabít nebo způsobit vážné tělesné zranění jiné osobě. Druhé představuje úmysl usmrtit oběť nebo ji vážně tělesně poškodit, ke kterému přistupují polehčující okolnosti jako ztráta sebekontroly, snížená přičetnost nebo sebevražedný pakt. Bez existence těchto okolností by došlo ke kvalifikaci jednání spadajícího do kategorie nejzávažnějšího homicida- vraždy.

Jelikož tato diplomová práce nese název “Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním právu“, budu se dále zabývat pouze formou úmyslného zabití, jejími podmínkami, jakož i atributy sloužícími k uplatnění obhajoby.

2.2.3.1. Úmyslné zabití- ztráta sebekontroly (Voluntary manslaughter as a result of loss of self-control)

V roce 2009 byl přijat právní předpis Coroners and Justice Act obsahující ustanovení o ztrátě sebekontroly (v paragrafu 54, 55), nahrazující tak soudobou úpravu institutu provokace. Provokace byla dlouhá léta okolností zajišťující zmírnění kvalifikace jednání z vraždy na zabití. Po dobu své působnosti byla interpretačně rozšiřována pomocí common law, její kořeny nalézáme již v části I., §3 The Homicide Act 1957: „Jsou-li důkazy o tom, že obviněný z vraždy mohl být provokován (věcmi učiněnými nebo řečenými nebo oběma způsoby) ke ztrátě sebekontroly, je na posouzení poroty, zda shledá, že provokace byla dostatečná, aby přinutila rozumně uvažujícího člověka k činu tak, jak byl spáchán. Porota musí zhodnotit veškeré prvky provokace (veškeré

¹⁰² Gibson, Evelyn. Homicide in England and Wales, 1967-1971. Published London: H.M.S.O 1975, str. 2.

věci udělané či řečené) podle vlivu, který by podle jejich názoru, měly na rozumně uvažujícího člověka.“

Dnes můžeme jednání, na které by dopadalo ustanovení o provokaci ohodnotit jako zabití, jen pokud by současně naplňovalo znaky ztráty sebekontroly.

Ztráta sebekontroly tedy slouží jako obrana proti odsouzení pro dokonáný trestný čin vraždy a je-li úspěšná, bude osoba potrestána pouze za zabití. Tento institut se nevyužije, jestliže je někdo obviněn z jiného trestného činu či pouze z pokusu vraždy.¹⁰³ Posoudit, zda u jedince tento proces proběhl, je vždy věcí poroty. Není-li přesvědčena o potřebném mens rea vraha, musí obžalovaného osvobodit, v opačném případě za současného splnění podmínek ztráty sebekontroly, rozhodne o odsouzení za zabití.

Usmrtí-li osoba nebo podílí-li se na smrti jiného, není odpovědná za vraždu, pokud (§54 odst. 1 Coroners nad Justice Act):

- a) její jednání, popř. nečinnost vyústí ze ztráty sebekontroly,
- b) ztráta kontroly byla způsobena oprávněnými spouštěči (qualifying triggers) a
- c) osoba stejného pohlaví a věku, s průměrnou mírou tolerance a sebekontroly, by za těchto okolností, mohla reagovat stejně nebo podobně

Do oprávněných spouštěčů řádíme (§55 odst. 3,4 Coroners and Justice Act) :

- a) strach z vážného násilí vůči své osobě nebo jiné známé osobě
- b) věci učiněné či řečené, které zakládají okolnosti extrémně nebezpečného charakteru a ospravedlňují pocit být vážně zlý

Spouštěče se mohou vzájemně kombinovat, k uplatnění obhajoby však postačí, pokud je splněn alespoň jeden z nich.

Výjimku ze ztráty sebekontroly, tvoří jednání konané s cílem podnítit druhého, aby něco řekl či udělal a poskytnout si tak omluvu pro užití vlastního

¹⁰³ CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p., str. 16.

násilí. Tato omluva by nevyvstala z oprávněného strachu z násilí, ani by oprávněně nezakládala pocit být vážně zlý. Jiná situace nastane, pokud pachatel urazí oběť jen z legrace a dojde z její strany k napadení, obhajoba ztrátou sebekontroly je zde stále dostupná.¹⁰⁴

Útočník je podle současné úpravy oprávněn reagovat i se značným odstupem. Pohotovost jednání je jedním z hlavních bodů odlišujících ztrátu sebekontroly od původní provokace. Do obhajoby by však nezapadalo chování pachatele realizované z touhy po pomstě, neboť by se nejednalo o čin okamžitě (nebo se zpožděním) reflektující spouštěcí podnět, ale o vlastní chladný kalkul.

R v Ibrams & Gregory (1982) 74 Cr App R 154

Ibrahams a Andronik byly jako pár neustále zastrašování ženiným bývalým přítelem. Svědkem jedné takové situace byl i Ibrahimův přítel Gregory. Všichni tři společně proto zosnovali plán, jak se násilnického Johna Monka zbavit. Andronik ho pozvala k sobě, opila a nalákala do ložnice. Ibrahams a Gregory vešli dovnitř a započali násilně běsnění, jehož důsledkem Monk zemřel. Své chování před porotou omlouvali ztrátou sebekontroly. Soud usoudil, že třídní interval mezi hrozbou oběti a její smrtí, neumožňuje hájit se obranou provokace.¹⁰⁵

Je velice diskutabilní, zda je vůbec možné, aby ztráta sebekontroly nebyla současná s útokem, není však pochyb, že tento institut přispívá k ospravedlnění osob, které reagují na okolnosti spíše později a pomaleji. Požadavek náhlosti a dočasnosti u provokace často stavěl překážku k užití této obrany ženami, které usmrtily svého násilnického a hrubého partnera. Opožděné reakce se v souhrnu vztahují na dvě situace:

- a) pachatel zabije, aby zmařil očekávaný (byť ne bezprostřední) útok
- b) pachatel reaguje přehnaně na to, co vnímá jako akutní hrozbu

¹⁰⁴ HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010, 1008 p., str. 246

¹⁰⁵ <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Ibrams--and--Gregory.php>

R v Ahluwalia(1993) 96 Cr App R 133 Court of Appeal:

Odvolatelka polila spícího manžela benzínem a hydroxidem sodným, poté založila oheň. Muž v důsledku svých zranění zemřel po 6 dnech v nemocnici. U soudu vyšlo najevo, že měl násilnické sklony, které často ventiloval právě vůči manželce, byl také hrubý a měl pletky s jinými ženami. Onen večer ji hrozil, že jí uhodí žehličkou a další den zbije, pokud mu neposkytne peníze. Porota ženu odsoudila pro vraždu. Apelace na poli provokace byla neúspěšná.¹⁰⁶

Před soudem se přitom jen o rok dříve objevil pachatel, u kterého nebyl postup užitý v *R v Ahluwalia* aplikován. V případě *Pearson*¹⁰⁷ byla porota soudem navedena, aby brala v úvahu násilné chování a trýznění otce vůči synovi (pachateli), trvající několik let a ústící v jeho usmrcení (umláčení kladivem ve spánku), ačkoli nedošlo k žádné finální provokaci, která by zapříčinila ztrátu sebeovládání.¹⁰⁸

Ve vztahu k druhé kategorii opožděných reakcí na provokativní jednání, je třeba poznamenat šíři případů usmrcení, pro kterou lze obranu aplikovat. Například pachatel, který usmrtí oběť v hospodské rvačce, může prohlašovat, že ho probodl ze strachu, aby sám nebyl pobodán první. Ačkoli pachatel užil přebytečnou sílu proti hrozbě, které čelil, může být odsouzen za zabití, pokud porota uvěří, že je jeho výpověď pravdivá.¹⁰⁹

Dle dřívější úpravy provokace bylo možné, aby jakékoli věty, slova či chování (byť oprávněné) způsobili reakci pachatele a jeho obhajobu tímto institutem. Bylo jen na posouzení poroty, zda pachateli uvěří a podnět shledá dostatečným a omluvitelným ke spáchání zločinu, byť nebyl učiněn vědomě nebo s cílem vyprovokovat.

¹⁰⁶<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Ahluwalia.php>

¹⁰⁷ *R v Pearson*, [1992] 3 SCR 665

¹⁰⁸ ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law: text, cases, and materials*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009, 536 p., str. 253

¹⁰⁹ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 515

R v Doughty (1986) 83 Cr App R 319 Court of Appeal:

Odvolatel zabil svého 17-ti denního syna. Jeho žena byla po císařském řezu, a proto se manžel staral o ní, o dítě i o celý chod domácnosti. V noci usmrcení dítě neustále plakalo. Pachatel zkusil vše možné, aby sám dítě utišil. Zakryl dítěti pusou, aby ztlumil zvuk, pak náhle kvůli jeho nadměrné únavě a ustavičnému pláči ztratil kontrolu nad svým jednáním a klekl si na jeho hlavičku. Odvolací soud připustil, že i pláč dítěte, tedy přirozená součást dětského života, může být zdrojem provokace, přitom překvalifikoval vraždu na zabití.¹¹⁰

Od roku 2010 je možnost vyvolání ztráty sebekontroly zúžena zavedením důsledků, které má ono jednání vyvolat. Odsouzení za zabití by v tomto případě bylo možné, jen kdyby věci řečené či učiněné zakládaly okolnosti extrémně nebezpečného charakteru a ospravedlňující pocit být vážně zlý. A je trochu pochybné, zda chování, které je dovolené nebo dokonce pozitivně laděné, může ospravedlnit jednání ze strany pachatele. O něco těžší je řešení situace, kdy pachatel věří, že jiný něco řekl nebo udělal, ale ve skutečnosti se tak vůbec nestalo, popř. kvůli přeslechnutí pochopil nevinné označení jako urážku. V takovém případě by měla být obrana dostupná, ačkoli je pachatelovo jednání nerozumné.¹¹¹

Stejně jako podle starého práva, pouhé okolnosti (spíše než něco udělaného nebo řečeného) nemohou způsobit provokaci, nemohou být dostatečným základem pro kvalifikovaný spouštěč. Například ztráta sebekontroly farmáře, když zjistí, že jeho úroda byla zničena povodní nebo autora nad jeho rukopisem zničeným ohněm, nemůže založit spouštěč. Jiná situace by nastala, pokud by daný autor měl pocit, že jeho rukopis byl zničen neznámým žhářem, neboť se i v novém právu zachovala neexistence požadavku,

¹¹⁰ <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Doughty.php>

¹¹¹ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 518

aby zdroj provokace pocházel od samotné oběti. Příkladně v případě Twine,¹¹² pachatel zabil muže, který měl co dočinění s jeho přítelkyní, vyprovokován jejích chováním.¹¹³

Pojmy extrémně vážný charakter (extremely grave character) i ospravedlnitelný pocit být vážně zlý (justifiable sense of being seriously wronged) nejsou zákonem a ani žádným dalším předpisem definovány, a tak zbývá jen na porotě, aby v každém jednotlivém případě zhodnotila závažnost provokace, vedoucí ke ztrátě sebekontroly, dle svého smyslu pro spravedlnost.

Zda je přítomná obhajoba ztrátou sebekontroly, porota posuzuje také podle toho, jestli by jiná osoba s průměrnou mírou tolerance a sebeovládání mohla jednat stejně či podobně. Přitom se nehledí na to, má-li pachatel od narození nebo v důsledku nehody nižší stupeň tolerance či ovládnutí. Pro všechny je stanovena tato stejná podmínka, která nezaručuje stejné postavení, neboť je přinejmenším nespravedlivé, pokud se čin mentálně retardované osoby bude posuzovat podle měřítek průměrného rozumného člověka. Jako příklad, dotýkající se míry tolerance a sebeovládání, uvedu chování otce, který usmrtil svého syna po tom, co mu sdělí, že očekává potomka se svou romskou družkou, z důvodu rasové nesnášenlivosti k jeho počatému dítěti. Jeho jednání by nešlo překvalifikovat na zabití hned ze dvou důvodů. Tím prvním je absence ospravedlňujícího pocitu být vážně zlý, druhým překročení míry tolerance běžného člověka, který by reagoval jakkoli jinak, než usmrcením vlastního syna.

Při posuzování, zda by za stejných okolností mohl jednat rozumný člověk stejně či podobně, musí být brán v úvahu věk a pohlaví pachatele.

DPP v Camplin [1978] AC 705 House of Lords

Odvolatelem byl 15 letý chlapec odviněný z vraždy. U soudu vypověděl, že byl obětí (středně starým mužem) znásilněn a poté zesměšněn. V tom okamžiku ztratil nad sebou kontrolu a udeřil ho pánví. Soud poučil porotu, aby při

¹¹² R v Twine [1967] Crim LR 710

¹¹³ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 518

rozhodování nepřihlížela k věku a zvažila, zda rozumný muž by mohl uvažovat ve stejné situaci stejně či podobně. Porota původně chlapce odsoudila za vraždu, až při odvolání vyšlo najevo, že závěr soudu o irelevanci věku je nesprávný.¹¹⁴

Zvažuje se vliv i určitých vlastností, které mohou způsobit, že má provokace větší dopad než u jiných osob (ovlivňují závažnost provokace). Nejsou jimi vlastnosti spočívající ve vlivu na schopnost vykonávat sebekontrolu. Tudíž důkaz, že pachatel trpěl chronickým alkoholismem, nemůže být brán v úvahu při zvažování závažnosti provokace. Naproti tomu u alkoholika, zesměšněného z důvodu jeho závislosti, který zasadí osudovou ránu oběti, je nutné, aby byla porota instruována k posouzení, jaký by měly posměšky vliv na jednání průměrného člověka.¹¹⁵

Coroners and Justice Act nepřihlíží ke ztrátě sebekontroly v důsledku odhalení sexuální nevěry. Takový případ se sice může stát, ale při jeho řešení se žárlivý pachatel nebude moci spoléhat na ospravedlnění jeho záchvatu, alespoň ne pomocí ztráty kontroly nad svým chováním. Velkým problémem při této nikoli jen potencionální situaci je rozpoznání, kdy jde o sexuální nevěru, neboť tento pojem není nikde definován. I narušení týdenního vztahu nevěrou může podle mého vzbudit vlnu násilí a nevole, pokud je jedním z partnerů brán vážněji než tím druhý. Odborná literatura se však přiklání k názoru, že nevěru (pro účely trestního práva) lze spáchat v manželství nebo v dlouhotrvajícím partnerství.

Věci učiněné či řečené spadající do kategorie sexuální nevěry musí být tudíž při obhajobě přehlíženy. Výjimku tvoří věci, které se stále potencionálně mohou rovnat spouštěčům, pokud dosahují (nehledě na sexuální nevěru)

¹¹⁴ <http://www.e-lawresources.co.uk/DPP-v-Camplin.php>

¹¹⁵ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 526

okolností extrémně vážného charakteru a zapříčiňují pachatelův ospravedlnitelný pocit být vážně zlý.¹¹⁶

R v Clinton [2012] EWCA Crim 2 (Court of Appeal)

Odvolatel i jeho žena trpěli depresemi, které zaháněli předepsanými léky. K tíživým poměrům muže přispíval i nedostatek peněz a stres z práce. Oba manželé se proto dohodli, že se na několik dní od sebe odstěhují. Žena odešla do domů jejich rodičů. O dva týdny později sdělila manželovi, že si našla někoho jiného. Odvolatel celou situaci nezvládal dobře, dokonce začal navštěvovat internetové stránky se sebevražednou tematikou. Nakonec vylákal manželku do rodinného domu, pod záminkou objasnění důvod konce jejich manželství dětem, přitom však děti poslal pryč a sám se silně opil. Po příchodu ženy zasadil několik fatálních ran do její hlavy a těla dřevěnou holí anafotil ji nahou v různých pózách, fotografie odeslal jejímu milenci. Soud prvního stupně setrval v názoru, že obrana ztrátou sebekontroly není dostupná, neboť jednání vyvolané nevěrou není oprávněný spouštěč. Odvolací soud zrušil jeho rozhodnutí a zdůraznil, že kde se vyskytují jiné faktory jako kvalifikované spouštěče, sexuální nevěra může být brána v úvahu k posouzení, zda věci řečené či učiněné naplňují podstatu okolností extrémně nebezpečného charakteru a dávají pachateli ospravedlnitelný pocit být zlý. V tomto případě byly jiným faktorem podle odvolatele skutečnosti, že se mu žena vysmívala pro jeho návštěvy sebevražedných stránek a její snaha ponechat děti u něj.¹¹⁷

¹¹⁶ Oběžník Ministerstva spravedlnosti 2010/13, str. 7 (zdroj <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bills-acts/circulars/moj/2010/circular-12-2010-coroners-justice-act-homicide-provisions.pdf>)

¹¹⁷ <http://e-lawresources.co.uk/cases/R-v-Clinton-2012.php>

2.2.3.2. Úmyslné zabití- snížená přičetnost (*Voluntary manslaughter as a result of diminished responsibility*)

Snížená přičetnost je vedle ztráty sebekontroly další způsob, jak částečně ospravedlnit usmrcení jiné osoby a uvěznění pro mírnější trestný čin. Aplikuje se opět jen ve vztahu k vraždě, nikoli k jinému trestnému činu nebo pokusu. Institut zmenšené přičetnosti byl převzat z Homicide Act (1957) do Coroners and Justice Act (2009), kde ho nalezneme v §52.

Obhajoba zmenšenou přičetnosti je koncipována daleko šířeji než obhajoba nepřičetností (*insanity*), přitom obě si jsou z hlediska obsahového velmi podobné, proto ze statistických dat vyplývá nepoměrně větší úspěšnost pachatelů, kteří se u soudu brání pouhou sníženou přičetností.¹¹⁸

Důkazní břemeno je vždy na pachateli, na něm leží odpovědnost prokázat alespoň na rovině pravděpodobnosti, že v době spáchání činu byla jeho přičetnost snížená. Soudní praxe se od teorie ve skutečnosti velice odlišuje, k nutnosti prokázání snížené odpovědnosti dochází jen v menším množství případů, jelikož obžaloba často takovou obhajobu nerozporuje.¹¹⁹

V Homicide Act 1957 se nachází její úprava před úpravou provokace: „Kde osoba usmrtí jiného nebo se účastní jeho usmrcení, bude odsouzena pro vraždu, pokud netrpí takovou abnormalitou mysli (jíž vyvolává zastavený nebo opožděný vývoj nebo nějaká vlastní příčina, případně nemoc či zranění), která výrazně narušila jeho vnitřní odpovědnost za jednání, nečinnost v jednání nebo účast na zabití.“

Žádný z těchto pojmu nebyl přímo definován, soudy po úmluvě s psychiatry byly ochotni vyhnout se definici, aby udrželi obranu více flexibilní. Na druhou stranu docházelo k četným voláním po reformě, neboť v takto chaotickém systému byla obrana sníženou přičetností silně zneužívána. Nebylo

¹¹⁸ CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p., str. 248

¹¹⁹ ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law: text, cases, and materials*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009, 536 p., str. 266

obtížné, aby si obhajoba našla psychiatra, který dosvědčil, že například deprese byla odpovědná za pachatelovo jednání.¹²⁰

Podle současné úpravy pro Anglii a Wales je pachatelem se zmenšenou přičetností osoba, která usmrtí nebo se podílí na usmrcení jiného, přitom není odsouzena pro vraždu, protože trpí abnormalitou duševní činnosti (abnormality of mental functioning), která:

- 1) vyvstává z lékařsky uznané příčiny a
- 2) podstatně oslabuje schopnost pachatele:
 - a) porozumět podstatě jeho chování nebo
 - b) formovat rozumný úsudek nebo
 - c) ovládat se a
- 3) poskytuje vysvětlení pro pachatelovo jednání nebo opomenutí či účast na usmrcení

2.2.3.2.1. Abnormalita mozkové činnosti

Původní abnormalita mysli, která byla vyžadována u případů obhajoby zmenšenou přičetností, se posuzovala dle definice učiněné *Lordem Parkerem CJ* v případě *Byrne*.

R v Byrne (1960) 2 QB 396:

Pachatel uškrtil mladou ženu a zohyzdil její tělo. Prohlašoval, že byl ovládán těžko zastavitelným až nezvladatelným impulsem násilné zvrhlé sexuální touhy, která nad ním zvítězila. Důkazy nasvědčovaly tomu, že je to psychopat, který má jen malou kontrolu nad svým chováním. Přesto byla obhajoba sníženou odpovědností soudcem zamítnuta, muž byl odsouzen pro vraždu. Odvolací soud přijal odvolání pachatele na bázi tvrzení, že soudce nesprávně vyloučil jeho

¹²⁰ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 527, 528

případ ze situací, kdy je pachatel jednoduše neschopný vykonávat jakoukoli kontrolu nad svým jednáním a tím i z obhajoby zmenšenou přičetností.¹²¹

Lord Parker CJ:

„Abnormalitou myslí se míní stav myslí natolik rozdílný od myslí obyčejných lidí, že by ho rozumný člověk shledal nenormálním. Zdá se, že je to dost široký pojem, aby pokryl veškeré mozkové aktivity ve všech jejich aspektech, nejen vnímání (představu, chápání) fyzického jednání a schopnost zformovat racionální úsudek, zda jednání je dobré nebo špatné, ale také schopnost vykonávat silou vůle kontrolu psychických jednání podle takového racionálního úsudku.“¹²²

V současném právu zmenšené přičetnosti, založeném na posuzování abnormality mozkové činnosti oproti původní abnormalitě mozku, se více hledí na vyjádření názoru znalce. Role poroty a její posouzení případu je spíše asistenční, uplatňuje se při rozporných znaleckých posudcích. Také je nezbytné poznamenat, že uznání snížené přičetnosti se váže na lékaři rozpoznanou příčinu, ať fyzickou, psychickou nebo psychologickou, možnost obhájit své jednání tímto způsobem je tedy notně snižena.

Už za vlády předchozí úpravy byl v případě Lloyd definován pojem podstatného oslabení schopností pachatele.

R v Lloyd, [1967] 1 QB 175

Pachatel uškrtil svou ženu. Z lékařských posudků vyplynulo, že trpěl impulzivními, opakujícími se depresemi (reactive recurrent depressions) a jeho vnitřní odpovědnost byla v určitém rozsahu oslabená touto abnormalitou, nikoli však významně. Oslabení nebylo minimální, ale na druhou stranu ani podstatné. Soud uvedl, že sousloví podstatné poškození znamená více než nepatrné

¹²¹ <http://www.lawteacher.net/criminal-law/cases/voluntary-manslaughter.php>

¹²² <http://www.lawteacher.net/criminal-law/cases/voluntary-manslaughter.php>

poškození, které nečiní znatelný rozdíl ve vztahu k schopnosti kontrolovat se, ale současně méně než absolutní poškození. Lloyd byl odsouzen za vraždu.¹²³

Abnormalita mozkové činnosti je tedy slučitelná s trestní odpovědností za vraždu. Aby fungovala jako zmírňující faktor při hodnocení trestnosti, musí podstatně porušovat pachatelovu schopnost porozumět podstatě svého chování nebo formovat racionální úsudek nebo vykonávat kontrolu nad svým jednáním. Nevylučuje se obsazení všech tří podmínek, ale postačí splnění alespoň některé z nich.

První z variabilních možností podstatného oslabení schopností demonstruje těžko představitelnou situaci, kdy pachatel na jedné straně neví, co přesně činí a na straně druhé má v úmyslu usmrtit nebo způsobit vážně tělesné zranění jinému.

Příkladem si uvedeme desetiletého chlapce, který byl celé hodiny po většinu svého života ponechán, aby hrál velice násilné videohry. V záchvatu pak usmrtil jiné dítě, jež se pokusilo přebrat hru pro sebe. Při výslechu chlapec uvede nerealistické chápání toho, co spáchal. Nejde mu na mysl, že pokud je někdo usmrcen, nemůže být jednoduše oživen, jak se to děje ve videohrách, když chce hráč ve hře pokračovat.¹²⁴ V situaci, kdy je to duševní nemoc, která zapřičiňuje nezpůsobilost pachatele uvědomit si podstatu svého jednání, je daleko výhodnější obhajovat se pomocí nepřičetnosti a nikoli jen snížené přičetnosti, poněvadž nepřičetnost zajistí pachateli úplný zánik trestní odpovědnosti, nejen trestní odpovědnosti za vraždu.

Neméně významným předmětem narušení je schopnost formovat racionální úsudek, zejména rozpoznat, zda je takové chování dobré nebo špatné.

Kupříkladu muž trpící depresemi, který se stará po několik let o jeho smrtelně nemocnou manželku, ji na její žádost usmrtí. Následně prohlásí, že postupně shledával odmítání její opakující se žádosti o usmrcení více obtížné.

¹²³ [http://sixthformlaw.info/02_cases/mod3a/cases_33_vol_dim_res.htm#Lloyd, R v \[1966\] CA](http://sixthformlaw.info/02_cases/mod3a/cases_33_vol_dim_res.htm#Lloyd, R v [1966] CA)

¹²⁴ The Law Commission (LAW COM No 304)- MURDER, MANSLAUGHTER AND INFANTICIDE, Project 6 of the Ninth Programme of Law Reform: Homicide, str. 105 (§5.121)

Myšlenky na smrt vyloučily všechny ostatní myšlenky z jeho hlavy. Pociťoval, že by už nikdy nemohl jasně myslet, pokud by jí nedal to, co chtěla.¹²⁵

Poslední alternativou přispívající ke zmírnění odpovědnosti za vraždu je podstatné porušení schopnosti ovládat se. Se ztrátou kontroly nad sebou samým jsme se setkali již u obranného institutu ztráty sebekontroly, v tomto případě je schopnost ovládat se oslabena v důsledku duševní abnormality. Příkladem by byl muž, který by tvrdil, že v určitých okamžicích nad jeho tělem převezme kontrolu ďábel a vstítí mu touhu zabít, jež musí být okamžitě uskutečněna.¹²⁶

Požadavek prokázání, že jednání pachatele, účast na jednání, popřípadě jeho nečinnost (pokud měl konat) souvisí s mentální abnormalitou je uveden proto, aby u pachatele nedocházelo k náhodnému spojení duševní nenormálnosti a spáchání vraždy. Mentální abnormalita musí být alespoň jednou z příčin usmrcení.

Ministr spravedlnosti řekl: „*Nevěříme, že by obhajoba byla úspěšná tam, kde náhodná shoda okolností spojila jednání osoby s lékařem rozpoznatelnou příčinu tohoto jednání. Musí existovat přinejmenším výrazný přispívající faktor ke spáchání činu tak, jak byl spáchán. Nepožadujeme, aby obhajoba prokázala, že šlo o jediného, hlavního nebo nejdůležitějšího činitele, ale musí jít o činitele, jehož vliv je více než nepatrný.*“¹²⁷

2.2.3.2.2. Pachatelé pod vlivem

Člověk trpící duševní abnormalitou, který usmrtí jinou osobu v důsledku požití omamných látek, jako jsou alkohol a drogy, je zářným příkladem součinnosti příčin jednání. Za tohoto stavu není zcela jasné, co přímo vedlo ke spáchání trestného činu, jaká příčina je hlavní nebo nejvíce podstatná.

¹²⁵ tamtéž

¹²⁶ tamtéž

¹²⁷ Hansard, HC, 4 March 2009, col 416. (zdroj ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 534, 535)

R v Dietschmann [2003] 1 AC 1209

Odvolatel udržoval poměr s jeho o mnoho let starší tetou (trpící závislostí na drogách). Jejich vztah intenzivně pokračoval i po dobu, kterou byl muž uvězněn (psala mu dopisy každý den, navštěvovala ho), naneštěstí zemřela ještě během jeho pobytu ve vězení. Pachatel velice špatně snášel milenčinu smrt, dokonce se pokusil o sebevraždu. Měsíc po její smrti, kdy byl propuštěn, začal hodně pít a brát antidepresiva. V osudný den (po dalších 2 týdnech) popíjel a tancoval se dvěma muži v domě, kde pobýval. Když zjistil, že mu při tanci sklouzly z ruky hodinky, které dostal od své tety před její smrtí, obvinil z jejich rozbití jednoho z mužů, srazil ho na zem a v zuřivém útoku ukopal k smrti. Byl odsouzen pro vraždu. Odvolací soud změnil právní kvalifikaci na zabití.

Lord Hutton vytvořil pro porotu vhodnou směrnicí, jak rozhodovat v situacích abnormality mysli skloubené s intoxikací u téhož pachatele:

„Předpokládejme, že obhajoba je založena na podkladě duševní abnormality, kterou pachatel trpěl. Důležitou otázkou je, zda tato abnormalita podstatně oslabuje jeho vnitřní odpovědnost za jeho jednání. Víme, že před provedením usmrcení pachatel hodně pil. Alkohol nemůže být brán v úvahu jako něco, co přispívá k duševní abnormalitě a oslabuje vnitřní odpovědnost v důsledku této abnormality. Ale lze na situaci pohlédnout tak, že jak pachatelova duševní abnormalita, tak jeho opilost hrály roli v narušení jeho mentální odpovědnosti za vraždu a že by možná nezabíjel, pokud by nepil. Pak vyvstává následující otázka: Byla navzdory pachatelově opilosti, jeho duševní abnormalita podstatným narušitelem mentální odpovědnosti pro jeho čin nebo nikoli? Jestliže na ni odpovíme souhlasně, neměli bychom pachatele shledávat vinným z vraždy, nýbrž zabití. V opačném případě není obhajoba sníženou odpovědností pro něj dostupná.“¹²⁸

Tam kde pachatel trpí takovou závislostí na alkoholu, že není schopen zapudit impuls k jeho pití, tudíž dochází k nedobrovolnému pijáctví, má být tato závislost považována za zvláštní abnormalitu vnitřního fungování. Stejně je to i

¹²⁸ <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Dietschmann.php>

u dlouhotrvajícího užívání drog, kdy člověk dospěje do fáze, že nevidí jinou možnost, než jejich aplikaci.

R v Tandy [1989] 1 WLR 350

Odvolatelka, žena závislá na alkoholu, uškrtila svou jedenáctiletou dceru poté, co se jí dcera svěřila, že je sexuálně zneužívána svým nevlastním otcem. V den usmrcení vypila skoro celou láhev vodky, která byla silnější než alkohol, na který byla normálně zvyklá. Původní i odvolací soud dospěl k názoru, že pachatelka navzdory velké konzumaci stále vykonávala kontrolu nad svým pitím, proto byla odsouzena za vraždu. *LJ Watkins* vytvořil vhodné principy aplikovatelné na námitky zmenšené přičetnosti související s konzumací alkoholu:

Jestliže alkoholismus vedl až k poškození mozku opakovanými příjmy intoxikantů, dochází k velkému zhoršení úsudku a emocionálních reakcí a obhajoba sníženou odpovědností je přístupná. Také je přístupná (i když mozek není poškozen), pokud pití alkoholu dosáhne takového stupně, že se dá označit jako nedobrovolné, neboť pachatel nedokáže odolávat impulsům ke konzumaci. Abnormalita myslí v době spáchání činu je v takovém případě zapříčiněna alkoholismem.¹²⁹

2.2.3.3. Úmyslné zabití- sebevražedný pakt (Voluntary manslaughter as a result of suicide pact)

Sebevražedný pakt představuje dohodu mezi dvěma nebo více osobami, jejímž předmětem je smrt všech zúčastněných. Pokud nedojde ke smrti některého z nich, musí obhajoba prokázat, že přeživší účastník byl jeho součástí, tj. přinejmenším z počátku sám pevně očekával, že zemře. Ten, který usmrtí jiného při provádění sebevražedného paktu a sám jeho realizaci přežije, bude obviněn ze zabití, nikoli vraždy.¹³⁰

¹²⁹ http://sixthformlaw.info/02_cases/mod3a/cases_33_vol_dim_res.htm#Tandy, R v (1989) CA, <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Tandy.php>

¹³⁰ část I., §4 Homicide Act 1957

R. v Sweeney(1986) 8 Cr. App. R.(S.) 419

Odvolatel byl shledán vinným ze zabití své manželky trpící svalovou dystrofií. Žena i pachatel (velice náchylný k depresím) se před osudným činem společně rozhodli, že ukončí své problémy spácháním sebevraždy, a to zapálením auta, ve kterém se budou v té době nacházet. V den realizace spolykali tablety, muž rozlil benzín a škrtl. V záchvatu neúnosných bolestí způsobených ohněm se oba pokusili uprchnout ven, ale ženě se to nepodařilo a v autě uhořela, muž utrpěl rozsáhlé popáleniny a jizvy. Odvolací soud potvrdil, že i lidem v bezvýchodné situaci musí být zabráněno v tom, aby si vzali život a ti, kteří zvažují sebevraždu a nedosáhnou ji v sebevražedném paktu, by měli být potrestáni, jestliže se podílí na smrti jiné osoby. Odsouzení bylo zredukováno na dva roky vězení.¹³¹

Jiná situace tedy nastává, pokud v rámci sebevražedného paktu jedná osoba, která při jeho realizaci zemře, naproti tomu jiná zúčastněná osoba jeho provádění přežije. Jako vzor nám poslouží případ dvou osob, které chtějí skončit se životem prostřednictvím otravy výfukovými plyny. V autě sedí obě, úmysl umřít mají společný, nicméně jedna z nich přežije, a to ta, která neotočila klíčem v zapalování. V takovém případě by přicházela v úvahu jedinež trestní odpovědnost za povzbuzení nebo nápomoc k sebevraždě.¹³²

Jak už z výše řešeného vyplynulo, účast v sebevražedném paktu dodnes slouží vedle snížené odpovědnosti a ztráty sebekontroly jako obrana proti odsouzení pro trestný čin vraždy. K tomu, aby obhajoba byla úspěšná, musí být prokázáno, že ke smrti nedošlo, ačkoli byl pachatel připravený zemřít rukou svou nebo jinou.

Institut dohody mezi sebevrahy se zcela nešťastně aplikuje i na situace, kdy pachatel jako vůdce sekty přesvědčí ke spáchání hromadné sebevraždy ostatní její členy, přitom on sám v poslední chvíli upustí od jejího výkonu.

¹³¹ http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/manslaughter_suicide_pact/

¹³² ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 592

V návaznosti na tento příklad Law Commission v roce 2005 požadovala zrušení obrany sebevražedným paktem.¹³³

2.2.4. Vražda novorozeného dítěte a kojence matkou (Infanticide)

Vraždu dítěte, nacházejícího se v novorozeneckém nebo kojeneckém období, považujeme za speciální trestný čin vůči vraždě samotné, neboť se týká konkrétního okruhu obětí a naplňuje znaky mírnější skutkové podstaty. Její charakteristika je uvedena (v podobě pozměněné Coroners and Justice Act 2009) v Infanticide Act 1938: „Kde žena záměrně svým úmyslným jednáním nebo nekonáním způsobila smrt dítěte mladšího 12 měsíců, kdy po čas jednání nebo omise byla její duševní vyrovnanost narušena z důvodu absence plného zotavení z porodu nebo z důvodu vlivu laktačních následků porodu, a okolnosti byly takové, že vyjma tohoto Aktu by jednání dosahovalo trestného činu vraždy nebo zabití, měla by být žena vina skutkovou podstatou vraždy novorozeného dítěte nebo kojence. A mohlo by s ní být jednáno a trest ukládán, jako kdyby byla vina trestným činem zabití.“

Vraždu dítěte do 1 roku považujeme za těžký zločin (stejně jako vraždu, zabití, aj.) spojený zejména s jednáním maminek trpících poporodní depresí. Ve skutečnosti je narušení psychiky ženy způsobeno ne ani tak samotným porodem jako pozdějšími činiteli, tento fakt je však soudy často přehlížen.¹³⁴

R v Kai-Whitewind [2005] EWCA Crim 1092

Pachatelka (matka 3 dětí) zabila své nemladší dítě, které údajně vzešlo ze znásilnění. Již dříve lékařka vypověděla, že s dítětem nenavázala žádné mateřské pouto a pociťuje obavy, že by mu mohla svým jednáním přivodit smrt. Čin realizovala, nicméně trvala na verzi, že dítě zemřelo z přirozených příčin, což bylo krajně nepravděpodobné, jelikož zvracelo zelenou tekutinu, jeho moč měla hnědou barvu, trpělo krvácením z nosu a nakonec přestalo dýchat. Odvolací

¹³³ CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p.; Law Commission svůj názor změnilo v následující zprávě (Law Commission Report No. 304)

¹³⁴ HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010, 1008 p., str. 264.; Maier-Katkin and Ogle (1993)

soud zvažoval, jak by mělo právo postupovat v případech, kdy matka, která trpí mentální poruchou, zabije své dítě a následně to popírá. Její popření může být symptom právě této poruchy, která podnítila usmrcení. Při zvážení všech okolností došel k závěru, že bez spolupráce pachatele, je zhora nemožné dosáhnout a předložit psychiatrický důkaz, který by odůvodnil obžalobu pro vraždu dítěte do 1 roku. A tak jestliže je matčino popření soudem odmítnuto, porota takové případy posoudí jako vraždu s trestem doživotí.¹³⁵

Důvodem pro zmírnění trestní odpovědnosti matky vytvořením zvláštního trestného činu vraždy novorozence a kojence je nejen její špatný psychický stav vyvolaný porodem, ale i skutečnost, že nebezpečnost takového činu pro společnost je nulová. Je to čin, který je společností pochopitelný, zvláště pokud nedochází k utrpení dítěte.

The Royal College of Psychiatrist vytvořil seznam několika okolností, které mohou v případě usmrcení dítěte ospravedlnit mírnější odsouzení:

- a) ochromující stres ze sociálního prostředí po porodu dítěte s důrazem na nevhodnost ubytování apod.
- b) zdrcující stres z dalšího člena domácnosti, už tak bojující s chudobou
- c) mentální úhona, tlak a stres z manželovy strany nebo strany jiných členů rodiny co se týče schopnosti matky splnit potřeby dalšího člena rodiny
- d) neúspěch při vytváření pouta mezi matkou a dítětem skrze nemoc nebo poruchu, která oslabuje matčinu schopnost pečovat o dítě¹³⁶

Skutková podstata vraždy novorozence dítěte nebo kojence matkou je dostupná jen vysoce specifikovanému okruhu osob (matkám, trpícím duševní nerovnováhou/laktačními vlivy, u dítěte mladšího 12 měsíců), v ostatních případech se využívá obhajoba sníženou odpovědností nebo ztrátou

¹³⁵ The Law Commission (LAW COM No 304)- MURDER, MANSLAUGHTER AND INFANTICIDE, Project 6 of the Ninth Programme of Law Reform: Homicide, str. 167.

¹³⁶ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 595.

sebekontroly.¹³⁷ Je třeba uvést, že u dalších obranných institutů leží důkazní břemeno vždy na pachateli, u matky usmrčeného dítěte se již predikuje skutková podstata vraždy novorozeněte nebo kojence a na obžalobě spočívá povinnost prokázat zabití nebo spáchání vraždy jako takové.¹³⁸

Existují důkazy vypovídající o tom, že rodiče usmrcují své děti z důvodů rozdílných. Otcové často spáchají čin pod tíhou nejistoty otcovství (zda je dítě opravdu jejich potomkem), matky velice často usmrcují své děti, pokud jsou postižené, nemocné, podměrečné a z jiných důvodů, které evokují domnění, že se dítě vzhledem k jeho stavu normálně nevyvine nebo nepřežije. Další důvod vyplývá z nepříznivých vnějších okolností, jako je nedostatek potravy a malé nebo žádné zapojení otce do výchovy dítěte.¹³⁹

2.2.5. Povzbuzení nebo napomáhání k sebevraždě (Encouraging or assisting suicide)

Poskytnutí pomoci k tomu, aby jiný člověk úspěšně vykonal sebevraždu, je čin velice odlišný od sebevražedného paktu. V tomto případě nemá pomocník ani v nejmenším úmysl skončit svůj vlastní život a dokonce ho může provázet i nechuť ukončit život oběti. K pomoci ho může motivovat spousta různých podnětů, k nejčastějším řadíme touhu ukončit trápení smrtelně nemocných osob, které jsou sužovány silnými bolestmi.

V roce 1961 vznikl Suicide Act, který zbavil osoby páchající sebevraždu trestní odpovědnosti, neboť zrušil trestnost činu samotného. V odstavci druhém tohoto předpisu je zakomponován trestný čin, který zakládá trestní odpovědnost za povzbuzení či asistenci k sebevraždě nebo k pokusu při neúspěšné realizaci sebevraždy. Suicide Act dnes platí v podobě doplněné a pozměněné (zejména ve stěžejním druhém odstavci) § 59 Coroners and Justice Act.

¹³⁷ viz R v Doughty (1986) 83 Cr App R 319

¹³⁸ CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p., str. 289.

¹³⁹ Daly, M., & Wilson, M. (1988). Homicide. Hawthorne, NY: Aldine. (zdroj článek Homicide adaptations- Joshua D. Duntley, David M. Buss, časopis *Aggression and Violent Behavior*, str. 402, 403)

Suicide Act, odst. 2, před účinností Coroners and Justice Act:

(1) Osoba, která napomáhá, podporuje, radí nebo nutí jiného k sebevraždě nebo k pokusu, bude odsouzena k trestu věznění na dobu nepřevyšující 14 let.

(2) Jestliže se při stíhání pro vraždu nebo zabití prokáže, že obviněný napomáhal, podporoval, radil nebo nutil osobu, určenou obžalobou jako oběť, k sebevraždě, může být porotou shledán vinným tímto trestným činem.

Coroners and Justice Act, §59 Povzbuzení nebo napomáhání k sebevraždě:

(2): (1) Osoba pachatele spáchá trestný čin, jestliže:

a) povzbuzuje nebo napomáhá osobě k sebevraždě či pokusu sebevraždy a

b) činí tak úmyslně.

(1A) Osoba určená v pododstavci (1)a) nemusí být známá osobě páchající sebevraždu.

(1B) Pachatel může spáchat tento trestný čin, i když sebevražda nebo pokus nenastane.

(1C) Tento trestný čin je žalobou stíhatelný a osoba za něj odsouzená může být uvězněna na dobu nepřevyšující 14 let.

(3) Jestliže se při stíhání osoby pro vraždu nebo zabití prokáže, že zemřelý spáchal sebevraždu a obviněný spáchal ve vztahu k této sebevraždě trestný čin zaznamenaný v prvním pododstavci, může porota shledat obviněného vinným z pomoci vedoucí k sebevraždě ve smyslu §59 Coroners and Justice Act.

Pododstavec (1B) demonstruje přesun spodní hranice trestní odpovědnosti z pokusu napomáhání či povzbuzení k sebevraždě na čin, který ještě ani pokusem není, tzv. nevyvinutou formou trestného činu. Došlo tedy k modernizaci terminologie v duchu právního předpisu Serious Crime Act 2007,

který postihuje nevyvinuté formy trestného činu záměrného povzbuzování a napomáhání ke zločinu.¹⁴⁰

Dále §59 vkládá do odstavce druhého Suicide Act přílohy (pod označením 2A a 2B) charakterizující jednání, které by se dalo ohodnotit jako trestný čin ve smyslu §59 Coroners and Justice Act:

2A (1) Jestliže někdo vytvoří pro osobu pachatele podmínky pro čin, který lze posoudit jako povzbuzení nebo napomáhání k sebevraždě nebo pokusu sebevraždy a pachatel čin uskuteční, pak je i osoba vytvářející podmínky vnímána jako pachatel, který sám povzbuzoval či napomáhal.

(2) Kde jednání nelze charakterizovat jako schopné povzbudit nebo napomoci k sebevraždě nebo jejímu pokusu, bude i tak považováno za způsobilé, jestliže by bylo schopné, pokud by nastaly skutečnosti, v níž pachatel věřil, že v době jeho jednání nastanou nebo pokud by následné události nastaly způsobem, který pachatel předpokládal (nebo obojí).

(3) Do osob povzbuzujících k sebevraždě, příp. pokusu se v tomto aktu zahrnují i osoby, které vyhrožují nebo činí nátlak na jiné osoby, aby napomáhali a povzbudili k sebevraždě (napomáhají a povzbuzují prostřednictvím jiného)

2B Pro účely tohoto aktu zahrnuje jednání i průběh jednání a společné jednání.

Výjimku z trestnosti jednání, kvalifikovaného dle §59 Coroners and Justice Act, spatřujeme při výkonu lékařské praxe, neboť zde nalzáme (byť jediný) případ, kdy lékař může plnoprávně záměrně ukončit život osoby, a to s jejím souhlasem. Jedná se o pacienta setrvávajícího na přístrojích, které ho udržují při životě, jehož tělo může být zničené, ale mysl je způsobilá odmítnout pokračování v další léčbě. U osob nezpůsobilých poskytnout souhlas, vnímat,

¹⁴⁰ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 584.

atd. se nepokračuje v léčbě jen, je-li to v jejich nejlepším zájmu. V ostatních případech usmrcení na žádost se považuje konání lékařů za protiprávní.¹⁴¹

R v Cox (1992) 12 BMLR 38

Smrtelně nemocná postarší dáma, která trpěla ustavičnou bolestí, s plným vědomím a souhlasem její rodiny, požádala Dr. Coxe, aby ukončil její trápení a uspíšil smrt. Dr. Cox ji aplikoval smrtící injekci chloridu draselného, krátce nato zemřela. Lékař nemohl být odsouzen pro vraždu, neboť žena byla dána do kremace dříve, než vzniklo jakékoli podezření, a tak příčina její smrti nemohla být nezvratně prokázána. Porotě jednání lékaře však postačovalo k odsouzení za pokus vraždy.¹⁴²

Airedale N.H.S. Trust v Bland[1993] A.C. 789House of Lords

Bland, vážně zraněný muž, nemající žádnou reálnou naději na uzdravení, setrval při životě jen s vynaložením značného lékařského úsilí. Přístroji byl udržován v trvalém vegetativním stavu, jeho mozek stále fungoval. Lékaři si za podpory rodiny vyžádali soudní vyjádření o tom, zda by bylo protiprávní přerušit léčbu, aby mohl muž pokojně zemřít. *Lord Goff* upozornil na klíčové rozlišení případů, kdy se doktor rozhodne neposkytnout léčbu k prodloužení života pacienta od těch, ve kterých lékař aktivně přispívá k pacientově smrti. Prve uvedená situace není protiprávní, pokud je jednání lékaře v pacientově nejlepším zájmu, druhé nelze plnoprávně realizovat nikdy. Bylo shledáno, že odpojení Blanda od přístrojů není v rozporu s právem.¹⁴³

Při stíhání trestného činu povzbuzení nebo nápomoci k sebevraždě musí státní zástupce nejprve nashromáždit takové množství důkazů, které postačuje pro podání obžaloby a před jejím podáním ještě zvážit, zda je stíhání vyžádáno

¹⁴¹ ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p., str. 590

¹⁴² ALEXANDER, Andrew. *English Law, Murder and Manslaughter*. Amazon Digital Services, Inc., Kindle Edition, 2012, 26 p, 10 či 11

¹⁴³ tamtéž, str. 10, 11 (či jen 11)

ve veřejném zájmu.¹⁴⁴ Existuje přinejmenším 16 faktorů, které způsobují větší relevanci požadavku trestního stíhání pro povzbuzení či napomáhání k sebevraždě. Jsou to například tyto:

- a) oběť byla mladší 18 let
- b) oběť neměla způsobilost dosáhnout informovaného rozhodnutí spáchat sebevraždu
- c) oběť vyjádřila své rozhodnutí spáchat sebevraždu podezřelému nejasně a nesrozumitelně
- d) podezřelý nebyl zcela motivovaný soucitem (může být motivovaný i ziskem)
- e) podezřelý vyvíjela oběť nátlak ke spáchání sebevraždy
- f) podezřelý se v minulosti dopustil násilí nebo zneužití oběti
- g) podezřelý povzbuzoval nebo asistoval dvěma a více obětmi, které se vzájemně neznaly aj.¹⁴⁵

Na druhou stranu známe i případy, kdy společnost inklinuje spíše proti trestnímu stíhání:

- a) oběť dosáhla dobrovolného, jasného, trvalého a informovaného rozhodnutí spáchat sebevraždu
- b) podezřelý byl plně motivován soucitem
- c) podezřelý se snažil odradit oběť v průběhu jednání
- d) jednání podezřelého lze charakterizovat jako zdráhavé k povzbuzení nebo nápomoci, čelící pevnému přání oběti sebevraždu spáchat
- e) podezřelý ohlásil sebevraždu policii a plně spolupracoval při provádění šetření okolností sebevraždy nebo pokusu aj.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Policy for Prosecutors in respect of Cases of Encouraging and Assisting Suicide, §13, str. 3.; tzv. Full Code Test

¹⁴⁵ Policy for Prosecutors in respect of Cases of Encouraging and Assisting Suicide, §43, str. 7.

¹⁴⁶ Policy for Prosecutors in respect of Cases of Encouraging and Assisting Suicide, §45, str. 8.

3. Tresty ukládané za úmyslná usmrcení

3.1. Tresty ukládané za úmyslná usmrcení v českém právu

3.1.1. Obecně k pojmu trest

V trestněprávní nauce považujeme trest za sankci, která působí na osobu vykonávající protiprávní jednání represivně. Ve vztahu k poškozenému, popř. pozůstalým po oběti naplňuje funkci satisfakční a na všechny ostatní členy společnosti, ve snaze vychovat a ukázat možný důsledek porušení zákona, dopadá preventivně. Prevence se dotýká i samotného pachatele (tzv. individuální prevence), neboť smyslem trestu je vést odsouzence k zanechání protiprávní činnosti a vedení spořádaného života v souladu nebo neodporujíc zákonu.

„Trest lze definovat jako právní následek trestného činu představující jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, ukládaný na základě zákona výlučně trestním soudem, zahrnující v sobě určitou újmu pro pachatele a vyjadřující negativní hodnocení pachatele a jeho činu, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.“¹⁴⁷

Tresty jako nejprísnejší trestněprávní sankce postihují narušení nebo ohrožení základních společenských zájmů, vztahů a hodnot, jejichž ochrana je trestním právem zaručena. Charakteristickým rysem je způsobení újmy pachateli trestného činu, tato újma představuje citelný zásah do jeho práv a svobod.

3.1.2. Zásady používané při ukládání trestů

V oblasti ukládání trestů i trestních opatření (u mladistvých) rozlišujeme několik zásad, z nichž některé jsou vyjádřeny v zákoně a jiné se pouze tradují. Nejvýznamnější zásada trestního práva vychází z ustanovení Ústavy, čl. 2 odst. 3 Ústavy: „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon“ (obdobně Listina základních práv a svobod, čl. 2 odst. 2). S ohledem na trestání protiprávního jednání se tento princip promítá do možnosti ukládat tresty jen na základě zákona, tj. uložit sankci, která je trestním zákonem za trest výslovně označena, a to za podmínek

¹⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a Stanislav RIZMAN. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xl, 921 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck), str. 553.

stanovených zákonem. Takzvaná zásada zákonnosti je vyjádřena v §37 odst. 1 tr. zák.

Další důležitá zásada zajišťující adekvátní postih odsouzeného se označuje jako zásada přiměřenosti. Princip přiměřenosti zabraňuje vzniku hrubého nepoměru mezi trestným jednáním pachatele a újmou vycházející z jeho potrestání. Rozhodujícím kritériem pro zvážení vhodného trestu je povaha a závažnost spáchaného trestného činu. Soud musí přihlížet i k okolnostem přitěžujícím a polehčujícím, k možnostem sociální reintegrace pachatele a jeho osobním, rodinným a majetkovým poměrům. Tím zároveň dochází k uplatnění zásady individualizace použitých sankcí, reflektující existenci různých společenských prostředí jednotlivých pachatelů, jakož i skutečnost, že jejich jednání vykazuje odlišné znaky, které si zaslouží být brány v potaz.¹⁴⁸

Osobní, rodinné či majetkové poměry obvykle přímo nesouvisí se spáchaným trestným činem, ale je nezbytné je posoudit z hlediska citelnosti trestu, neboť stejný trest může na různé pachatele působit rozdílně (např. na těhotnou ženu, smrtelně nemocného pachatele, osobu se sociálně slabým postavením aj.). V případech, kdy je souvislost dána (vražda manželky spáchaná v důsledku nepříznivých rodinných poměrů) a dotyčné poměry trvají i v době ukládání trestu, je třeba je posoudit nejen z hlediska společenské nebezpečnosti a závažnosti činu, ale přihlížet k nim i v rámci uložení trestu, aniž by byla porušena zásada zákazu dvojího přičítání. Při hodnocení osoby pachatele je důležité neopomenout prozkoumání jeho dosavadního života (dopustil-li se již trestné činnosti, méně či více závažné apod.) a celkovou možnost jeho nápravy (předpověď pokračování v trestné činnosti apod.). Obě tyto hlediska jsou posouzeny společně, neboť prognóza budoucího vývoje chování pachatele vyplývá především z jeho dosavadního života, tj. ze zkušeností s trestněprávním jednáním. Pachatel vraždy spáchané v afektu, který v minulosti vedl spořádaný život, bude mít jistě příznivější prognózu než osoba s bohatou trestní

¹⁴⁸ CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné - obecná část: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009, 292 s. Vysokoškolské právnické učebnice, str. 202.

minulostí.¹⁴⁹ Dalšími faktory, zohledněnými v zájmu o zachování zásady zajišťující individualizaci trestu, jsou chování pachatele po činu, především jeho snaha odstranit veškeré škodlivé důsledky a účinky, které bude uložení trestu mít na jeho budoucí život.

Zásada přiměřenosti souvisí s vůbec nejdůležitějším principem uplatňovaným ve vztahu k ukládání trestů, principem subsidiarity trestní represe. Jeho znění je vyjádřeno § 38 odst. 2 tr. zák., podle něhož: „Tam, kde postačí uložení trestní sankce méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.“ Z uvedené zásady vyplývá, že uložení nejtvrdsích trestních postihů, příkladně nepodmíněného trestu odnětí svobody, je uplatňováno až v krajních případech, kdy nepostačuje ke spolehlivé ochraně společnosti uložení mírnějšího trestu. Zásada subsidiarity trestní represe bývá také označována jako tzv. ekonomie trestní hrozby. Pojem ekonomie má vystihnout šetření práv a svobod osob, pachatelů trestných činu, v případech, kdy k dosažení účelu trestní sankce dostačuje uložení trestu působící méně intenzivní újmu. Soud musí vždy zvážit všechny podstatné okolnosti případu, aby uložil vhodný trest, přitom nese na paměti podpůrnou úlohu přísnější trestní represe.

Další zásada, zásada personality sankce, vychází z předpokladu, že trest by měl mít negativní dopad pouze na pachatele činu. Ve skutečnosti tomu tak není, zejména jedná-li se o trest odnětí svobody. Uložený trest zde postihuje celou rodinu i okolí, proto je nezbytné, aby soud při stanovení druhu a výměry zvážil všechny okolnosti a vliv na okolí minimalizoval.

§37 odst. 2 trestního zákona vyjadřuje zákaz uložení krutých a nepřiměřených trestních sankcí. Trestní represi je nutno stanovit rozumně, nejednat s pachatelem trestného činu diskriminačně nebo nelidsky. Je třeba vyvarovat se veškerému činnosti, která by mohla vést k ponížení lidské důstojnosti (obdobně §23 odst. 2 tr. zák.).¹⁵⁰ Zde zmíněná zásada humanismu byla podpořena zvláště zrušením trestu smrti (v roce 1990) a stanovením tak

¹⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a Stanislav RIZMAN. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxxvii, 797 s. Právnícké učebnice (C. H. Beck), str. 478, 479.

¹⁵⁰ srov. čl. 7 odst. 2 Listiny základní práv a svobod

výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí (s eventualitou podmíněného propuštění) pro případy zvlášť závažné trestné činnosti. Prokazatelně se objevila i oblasti rozšiřování a posilování alternativních trestů, tj. trestů nespojených s nepodmíněným odnětím svobody (uzákonění trestu obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem aj.).¹⁵¹

Poslední stěžejní zásadou je princip neslučitelnosti určitých druhů sankcí, který kategoricky vylučuje možnost ukládat pachateli více sankcí, jejichž účinky by se kumulovaly anebo vylučovaly alternativní charakter některých trestů ve vztahu k trestu odnětí svobody. Několik konkrétních případů neslučitelnosti je uvedeno v §53 odst. 1, nejedná se však o taxativní výčet. Vlastnost současné neuložitelnosti má trest domácího vězení ku trestu odnětí svobody a trestu obecně prospěšných prací, stejně tak peněžitý trest ku trestu propadnutí majetku nebo trest zákazu pobytu vedle vyhoštění. Další případy neslučitelnosti nebo přinejmenším nevhodnosti uložení určitých druhů trestů vyplývají z ustanovení trestního zákon upravující podmínky pro uložení a výkon trestů.¹⁵²

3.1.3. Polehčující a přitěžující okolnosti

Polehčující a přitěžující okolnosti považujeme za právně významné, neboť se existence těchto okolností promítá do rozhodování o ukládaném trestu, druhu a výměře. Pokud trestný čin doprovází více polehčujících okolností, může soud rozhodnout o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, uložení mírnějšího druhu trestu nebo dokonce i upustit od potrestání pachatele (s dohledem či bez). Zato více přitěžujících okolností působí v neprospěch pachatele až do té míry, že mohou odůvodnit kupříkladu uložení přísnějšího trestu nebo více trestů vedle sebe. Přitěžující a polehčující okolnosti nelze zaměňovat s okolnostmi, které jsou zákonným znakem trestného činu nebo znakem podmiňujícím trestní odpovědnost s vyšší trestní sazbou a okolnostmi odůvodňujícím mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Uvážení soudu o

¹⁵¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008, 831 s. Student (Leges), str. 351.

¹⁵² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 729.

skutečnostech svědčících ve prospěch nebo v neprospěch pachatele trestného činu vypovídá o zájmu na individualizaci trestu, jelikož se přihlíží k jednotlivým aspektům jednání a vlastnostem pachatele jako je recidiva, psychický stav, věk, snaha nahradit škodu, bezohlednost, ziskuchtivost aj. V zásadě není možné vystihnout zákonem všechny alternativy výslovně uvedených skutečností, které by si v kontextu trestného činu zasloužili nálepkou přitěžující či polehčující, tedy aby na ně byl brán zřetel při trestněprávním trestání. Výčet poskytnutý §41 a §42 trestního zákona je tudíž pouze demonstrativní, schopný úspěšně reagovat na různorodost páchané trestné činnosti. Polehčující okolnost tak můžeme spatřovat u trestného činu spáchaného v rámci eutanazie (vraždy či zabití), jejíž netypičtější forma se vyznačuje žádostí o usmrcení. Takové jednání lze přiřadit pod okolnost §41 písm. d), spáchání trestného činu pod vlivem hrozby nebo nátlaku. Naopak přitěžující okolností nestanovenou výslovně v zákoně (tzv. jinou přitěžující okolností) je použití zbraně v případech, které jsou kvalifikovány pod skutkovou podstatu nevázející užití zbraně pachatelem k vyšší trestní sazbě. Soud posuzuje význam a dosah každé okolnosti pro povahu a závažnost trestněprávního jednání a uložení vhodného trestu, neboť chování pachatele, které lze označit jako polehčující nebo přitěžující okolnost má v odlišných případech různou váhu, byť by bylo kvalifikováno pod stejným písmenem §§41- 42 trestního zákona. Nepostačuje pouhé zjištění existence takových okolností bez dalšího rozboru.¹⁵³

Polehčující okolnosti §41 tr. zák. příkladně:

- a) pachatel spáchal trestný čin poprvé a pod vlivem okolností na něm nezávislých
- b) spáchal trestný čin v silném rozrušení, ze soucitu nebo nedostatku životních zkušeností
- j) přičinil se o odstranění škodlivých následků trestné činu nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu

¹⁵³ Nejvyšší soud ČSSR 4 Tz 49/64 [R 1/1965 tr.]; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, str. 542, 543

k) trestný čin sám oznámil úřadům

m) přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny aj.

Přítěžující okolnosti §42 tr. zák. příkladně:

a) pachatel spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky

f) ke spáchání trestného činu zneužil svého zaměstnání, postavení nebo funkce

j) spáchal trestný čin za krizové situace, živelné pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, anebo na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace

l) trestným činem získal vyšší prospěch

o) spáchal trestný čin jako organizátor, jako člen organizované skupiny nebo člen spolčení aj.

3.1.4. Tresty ukládané za trestné činy proti životu

Jednání, které směřuje k usmrcení člověka a navíc je uskutečněno záměrně, si vyžaduje samo o sobě ten nepřísnejší postih. Úmyslné usmrcení se vyskytuje v různých formách více či méně ospravedlnitelných před společností, odrážejících odlišný způsob spáchání a povahu trestného činu. Jejich objektem je lidský život, což je hodnota nejzásadnější a hlavně neopakovatelná.

Každá forma úmyslného usmrcení je postihována trestem odnětí svobody. Jde o trest univerzální, ukládaný napříč všemi jednáními ohrožujícími nebo porušujícími zájmy chráněné trestním zákonem. Mezi ostatními tresty zaujímá výsadní postavení, jelikož je umístěn na první pozici §52 tr. zák., následován ostatními méně závažnými tresty. Stejně jako diferencujeme různé druhy trestů, rozeznáváme i jednotlivé typy trestu odnětí svobody. Tento trest se vyskytuje dokonce ve třech základních formách: nepodmíněný trest odnětí svobody, který je pachatel povinen bez dalšího vykonat; trest odnětí svobody s podmíněným odkladem na určitou zkušební dobu a podmíněný trest odnětí

svobody s dohledem probačního úředníka. Zvláštním typem trestu odnětí svobody, obsahově shodným s nepodmíněným trestem (nepřihlížíme-li k výměře), je trest výjimečný, ukládaný dle ustanovení § 54 tr. zák.. Trest odnětí svobody není jen ta nejrozsáhlejší sankce, zároveň plní funkci nejpřísnějšího postihu, který by měl být realizován jen případech ohrožení nebo porušení nejzásadnějších hodnot chráněných zákonem, vycházejíce z akcesorického charakteru přísnější trestu.¹⁵⁴

Povaha úmyslných usmrcení není taková, aby umožnila uložení trestu alternativního (obecně prospěšné práce, domácí vězení, peněžitý trest), ale nic nebrání tomu, aby soud vedle trestu odnětí svobody uložil i další trest (kumulace trestů) uvedený v §52 tr. zák., nepostačuje-li ke spravedlivému potrestání pachatele uložení trestu jediného. Trest odnětí svobody lze tedy ukládat buď samostatně, nebo společně s jinými tresty při dodržení zásad adekvátního trestání a neslučitelnosti trestů shodné věcné povahy u jednoho pachatele.

3.1.5. Výměra trestu odnětí svobody u jednotlivých forem úmyslných usmrcení

Vražda je trestným činem, u něhož absentují takové polehčující prvky, které by zmírnili vnímání závažnosti jednání pachatele. Zákonodárce vytvořil dvě skupiny vražd nesoucí odlišnou trestní sazbu. První skupinu představuje vražda prostá, která je trestána odnětím svobody na deset až osmáct let. S vyšší sazbou počítá pak trestní zákoník v případech, kdy při útoku na lidský život sehraje svou roli rozmysl nebo přechází uvážení. Naplněním této kvalifikované skutkové podstaty dochází ke zvýšení dolní a horní hranice vraždy v prvním odstavci připočtením dvou let. Horní hranice takto dosahuje sazby trestním zákonem maximálně přípustné, nepočítáme-li způsoby mimořádného zvýšení (v širším smyslu) a výjimečný trest. Z povahy předchozího uvážení, jako závažnější formy premeditace, lze usuzovat, že pachatel bude reálně potrestán vyšším trestem odnětí svobody, než by tomu bylo, spáchal-li by vraždu s rozmyslem.

¹⁵⁴ CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné - obecná část: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009, 292 s. Vysokoškolské právnické učebnice, str. 217, 222.

V odstavci třetím §140 tr. zák. se setkáváme s několika skutečností podmiňujícími použití vyšší trestní sazby. Jedná se o vraždu spáchanou na dvou a více osobách; těhotné ženě; úřední osobě při výkonu a pro výkon její pravomoci; svědkovi, znaleci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti; opětovně; zvláště surovým nebo trýznivým způsobem aj. Tyto okolnosti automaticky posouvají dolní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody oproti předchozím typům vraždy na 15 let, horní hranice dosahuje, stejně jako u premeditativní vraždy, let dvaceti. Přitom není vyloučeno vzhledem k povaze a závažnosti vraždy spáchané za zvláště přitěžujících okolností, kvalifikované v předposledním odstavci §140 tr. zák., uložení výjimečného trestu.

Vzhledem k vysoké výměře trestu odnětí svobody u trestného činu vraždy, a to i u vraždy prosté, nemůže soud rozhodnout o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Podmínka by mohla být uložena jen za přítomnosti podstatných okolností, které by vedly k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody (ve smyslu § 58 tr. zák.) na dobu nepřevyšující tři roky.

Zabití představuje jednání pachatele nacházejícího se ve zvláštním psychickém rozpoložení, jakým je silné rozrušení, vedoucí k ukončení lidského života jiného člověka. Jak jsem již v předešlé kapitole jednou vyjádřila, tento stav nevzniká sám o sobě, plyne ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, případně předchozího zavrženíhodného jednání oběti trestného činu. Příčina silného rozrušení, která by nekorespondovala s žádným z těchto stavů (jako nevhodné by se jevilo i podřazení pod pojem "jiné omluvitelné hnutí mysli"), by nezakládala kvalifikaci trestného činu zabití a i přes přítomnost silného rozrušení byla posuzována jako vražda. Pachatel odsouzený pro zabití bude potrestán odnětím svobody na tři až deset let. Za existence okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, tj. zabití dvou a více osob, těhotné ženy nebo dítěte mladšího 15 let, se výměra trestu zvyšuje v dolní i horní hranici na pět až patnáct let.

Za předpokladu uložení nejnižší trestní sazby postihující prosté zabití, může soudce kalkulovat podmíněným propuštěním, i bez existence mimořádných okolností (poměrů pachatele, okolností případu, právního omylu,

spolupráce obviněného aj.) zmocňujících soud ke snížení trestu odnětí svobody. Nelze uložit výjimečný trest.

Vražda novorozeného dítěte matkou je čin často společností ospravedlnitelný a pochopitelný, neboť jednání matky je zastřeno silným rozrušením způsobeným v důsledku porodu. I přesto, že bychom akt matky za splnění podmínek vyjádřených v §142 tr. zák. nejbližše připodobnili, nešlo-li by o život dítěte nebo dítěte oné matky, k jednání kvalifikovanému jako trestný čin zabití, označujeme skutkovou podstatu pojmem vražda. Se zabitím pojí vraždu novorozeného dítěte matkou zejména existence silného rozrušení, škodlivé jednání pachatelů obou trestných činů vyplývá ze skutečného narušení schopnosti rozpoznávat nebezpečnost svého činu pro společnost a své jednání ovládat. Trestní sazba trestu odnětí svobody stanovená za vraždu ve smyslu §142 tr. zák. je tři až osm let.

Poslední zmíněná skutková podstata úmyslných usmrcení, trestný čin účasti na sebevraždě, skýtá dvě kvalifikované formy. Základní ustanovení §144 tr. zák. trestá pomoc nebo pohnutí k sebevraždě odnětím svobody až na tři léta. Tato vcelku nízká sazba, inklinující k ukládání podmíněných trestů, je zostřena, spáchal-li pachatel čin na těhotné ženě nebo dítěti, výměrou trestu odnětí svobody od dvou do osmi let. Nejpřísněji kvalifikovaná forma trestného činu účasti na sebevraždě odráží zájem společnosti na ochraně lidského života u víceméně bezbranných jedinců. Jedná se o osoby stížené duševní poruchou a děti mladší 15 let, kde zákonodárce vymezil trestní sazbu na pět až dvanáct let.

3.2. Tresty ukládané za úmyslná usmrcení v zahraničním právu

3.2.1. Vražda

Za trestný čin vraždy vyměřuje soud trest doživotního odnětí svobody (mandatory life imprisonment), čímž se trestání tohoto činu odlišuje od trestání zabití, kde rozeznáváme diskreční pravomoc trest snížit nebo ho dokonce neuložit (discretionary life imprisonment). Proto je tak důležité, aby vlivem obhajoby ztrátou sebekontroly, sníženou příčetností a přežití sebevražděného paktu docházelo k redukci trestného činu vraždy na zabití. Za předpokladu, že by zákonodárci dospěli ke zrušení závazného doživotního trestu odnětí svobody,

mohly by být tyto instituty vnímány jako pouhé zmírňující faktory při odsouzení za vraždu.¹⁵⁵

Pachatele může před výrokem o doživotním odsouzení uchránit jen jeho věk. Spáchá-li čin po 18. roku a odsouzen je před jednadvacátým, dostává se do doživotní vazby (custody for life).¹⁵⁶ Dopustí-li se však trestného jednání ještě před svými 18. narozeninami, pak je umístěn v nápravném zařízení až do doby, kdy kompetentní osoba rozhodne, zda je bezpečné propustit ho na svobodu (detention during Her Majesty's pleasure).¹⁵⁷

V roce 2003 došlo k přijetí the Criminal Justice Act, který kromě dalších procesních věcí obsahuje seznam 21 (Schedule 21) shrnující možnosti ukládání trestu odnětí svobody. Soudce podle něj určuje dobu minimálního pobytu pachatele ve vězení, po jejím uplynutí může poradní výbor ministra vnitra (the Parole Board), je-li to pro společnost bezpečné, rozhodnout o podmíněném propuštění. Z předešlých vět můžeme vyvodit, že osoba odsouzená za vraždu buď stráví celý zbytek života ve vězení, nebo si část trestu odpyká nepodmíněně a zbytek s podmínkou.

Délky minimálních dob určených soudem se od sebe liší s ohledem na způsob provedení, osobu oběti, počet obětí a jiná hlediska:

- 1) celoživotní nepodmíněné odsouzení
- 2) minimálně 30 let
- 3) minimálně 25 let
- 4) minimálně 15 let
- 5) minimálně 12 let

¹⁵⁵ ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law: text, cases, and materials*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009, 536 p., str. 250

¹⁵⁶ InSTITUTE pro mladistvé delikventy, vězení (§95 Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000)

¹⁵⁷ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/at-his-her-majesty-s-pleasure>

Celoživotní odsouzení se uplatňuje při výjimečně vysoké závažnosti trestného činu vraždy a kombinace vraždy s jiným doprovodným trestným činem u pachatele, jehož odsouzení nastává v den nebo po dni 21. narozenin. Příklady patřící do této kategorie se nacházejí v odstavci 2, § 4, 21. seznamu:

- a) vražda dvou nebo více osob zahrnující:
 - a1) podstatnou míru plánování a uvážení nebo
 - a2) únos oběti nebo
 - a3) sexuální či sadistické chování
- b) vražda dítěte, pokud zahrnuje únos dítěte nebo sexuální či sadistickou motivaci
- c) vražda spáchaná z politického, náboženského, rasistického nebo ideologického důvodu nebo
- d) vražda pachatele již dříve odsouzeného pro vraždu

Jako trestné činy zvláště závažné, jimž anglické právo přisuzuje minimální výměru 30-ti let, označujeme vraždy spáchané osobou starší 18-ti let v době odsouzení, které dosahují vysoké míry nebezpečnosti pro společnost, přitom nedosahují takové závažnosti, aby bylo ospravedlnitelné uložení doživotního věznění. Anebo jí dosahují, ale jsou spáchány osobami mladšími 21-ti let. Řadíme mezi ně:

- a) vraždu policisty nebo vězeňské stráže v průběhu výkonu povinnosti
- b) vraždu zahrnující použití střelné zbraně nebo výbušnin
- c) vraždu spáchanou ze zjištěných důvodů (v průběhu loupeže, vloupání, v očekávání dědictví, vyplacení pojistky aj.)
- d) vraždu s úmyslem brzdit nebo zasáhnout do průběhu procesu (a murder intended to obstruct or interfere with the course of justice)
- e) vraždu zahrnující sexuální nebo sadistické jednání
- f) vraždu dvou nebo více osob

g) vraždu s přitěžujícím motivem rasovým, náboženským, motivem sexuální orientace

Minimální délka nepodmíněného trestu odnětí svobody je 25 let, pokud si osoba starší 18 let k uskutečnění trestného činu (vraždy i jiného trestného činu) úmyslně připraví nůž nebo jinou zbraň a tento nůž nebo jinou zbraň užije ke spáchání vraždy.¹⁵⁸ V ostatním případech osob starších 18-ti let, vraždicích způsobem odlišným od těch, které jsou vyjádřeny v předchozích odstavcích, připadá na osobu pachatele doba výkonu trestu ve vězení minimálně 15 let.

Pachatelé nedosahující stanovené věkové hranice u tří posledních kategorií (18-ti let), budou odsouzeni nejméně k 12-ti letům nepodmíněně. Přitom je lhostejné, zda způsob provedení nezapadá do žádné zmíněné kategorie či naopak spadá i do té nejpřísněji trestné.

Nakonec je potřeba zmínit i několik přitěžujících a polehčujících okolností, které odůvodňují rozhodnutí soudce o uložení takové délky nepodmíněného trestu odnětí svobody, která adekvátně odpovídá závažnosti činu s přihlédnutím k individuální povaze každého případu. Tyto okolnosti, vztahující se ke všem kategoriím, ospravedlňují uvěznění s možností propuštění na dobu kratší nebo delší než tu, která je pro danou kategorii vymezena. Příkladně může dojít k situaci, kdy 30-ti letý pachatel za doprovodu významných polehčujících okolností unese a zavraždí dítě a za svůj čin bude odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na 30 let (místo doživotního uvěznění).

Přitěžující faktory vyjadřuje §10 seznamu:

- 1) významný stupeň plánování a promyšlení
- 2) zvláštní zranitelnost oběti vzhledem k věku nebo postižení
- 3) psychické nebo fyzické týrání oběti před smrtí
- 4) zneužití důvěryhodného postavení

¹⁵⁸ doplněno s účinností od 2. 3. 2010, netýká se střelných zbraní a výbušnin

5) použití nátlaku nebo hrozby proti jiné osobě k usnadnění (umožnění) spáchání zločinu

6) postavení oběti jako veřejné osoby

7) ukrytí, zničení nebo zohavení těla (rozčtvrcení, rozsekání atd.)

Polehčující okolnosti jsou obsaženy v §11 seznamu:

1) úmysl způsobit vážné tělesné zranění, spíše než zavraždit

2) nedostatek promyšlení

3) existence mentální poruchy nebo mentálního postižení pachatele, které snižuje jeho stupeň zavinění

4) provokace (například dlouhodobým stresem), ne však způsobem, který by odůvodňoval obhajobu ztrátou sebekontroly

5) jednání pachatele v určitém rozsahu v sebeobraně nebo ze strachu z násilí

6) víra pachatele, že jeho čin byl projev milosrdenství

7) věk pachatele

Pro trestání vraždy a jiných trestných činů (nejen homicid) existují kromě zákonné úpravy a common law i příručky (Sentencing Manual), které často sjednocují dostupnou právní úpravu a důležitá rozhodnutí soudu do jednoho dokumentu, který pak slouží jako průvodce při ukládání trestů. Do tohoto odstavce se zmiňují o trestání vraždy jako takové, ale je třeba znát, že platí odlišná pravidla pro trestání pokusu vraždy¹⁵⁹ nebo vraždy na zakázku či vraždy spáchaná spolupachateli.¹⁶⁰

¹⁵⁹ http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/attempted_murder/

¹⁶⁰ http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/soliciting_to_murder/, Criminal Law Act 1977.

3.2.2. Úmyslné zabití (provokace, ztráta sebekontroly)

Trestný čin zabití je ze své podstaty považován společností za méně závažný oproti vraždě, buď chybí úmysl, anebo obranné instituty (zmenšená přičetnost a jiné) redukují kvalifikaci vražedného počínání pachatele na pouhé zabití, proto také dochází k uložení mírnější sankce. K potrestání zabití, byť bylo výsledkem dlouhodobé provokace (dnes již ztráty sebekontroly) se využívá principiálně stejný prostředek jako u vraždy, tj. odsouzení k trestu odnětí svobody.

Při ukládání trestu existují 3 základní hranice dle rozlišení stupně provokace:

- 1) nízký stupeň provokace- sazba 10 let až doživotí (12 až doživotí, pokud provokace trvala po kratší dobu)
- 2) významný stupeň provokace- 4- 9 let (8 až 9 let při krátkodobé provokaci)
- 3) vysoký stupeň provokace- 0- 3 roky (3- 4 roky při krátkodobé provokaci)

Stupeň provokace se bude hodnotit i dle zúčastněných polehčujících či přitěžujících okolností:

Přitěžující faktory

- 1) skrytí nebo zničení důkazů
- 2) zohavení nebo rozsekání těla
- 3) spáchání činu v přítomnosti dítěte (dětí) nebo jiného zranitelného člena rodiny (postižené osoby)
- 4) použití zbraně aj.

Polehčující faktory

- 1) pachatel jednal, aby chránil jinou osobu
- 2) spontánnost a nedostatek promyšlení
- 3) dřívější zkušenost se zneužitím / domácím násilím
- 4) důkaz, že oběť představovala bezprostřední nebezpečí pro pachatele nebo jinou osobu

- 5) současné (nebo rozumně předvídatelně) násilí ze strany oběti
- 6) poskytnutí lékařské pomoci oběti, spolupráce s policií aj.

3.2.3. Úmyslné zabití (snížená přičetnost)

Je-li pachatel odsouzen za zabití za stavu zmenšené přičetnosti, lze ho v závislosti na lékařských záznamech potrestat několika způsoby:

1. Jestliže to lékařská zpráva doporučuje, vhodně odůvodňuje a neexistuje žádná rozporující diagnóza zdravotního stavu pachatele, je nakázáno léčení.
2. Kde není léčení doporučeno nebo není vhodné a přítomnost pachatele ve společnosti představuje vysoké nebezpečí na dobu, kterou nelze předvídat, je jediným správným řešením doživotní odnětí svobody.
3. V případech, kdy důkazy ukazují na tak silně oslabenou odpovědnost za pachatelovo jednání, až je míra odpovědnosti redukována na minimum, bude postupovat soudce podle vlastního uvážení. Je přípustné i propustit obviněného na svobodu s dohledem, za předpokladu, že nehrozí opakování trestného jednání.
4. Poslední způsob trestání je užíván tam, kde by nebylo vhodné hospitalizovat osobu, na druhou stranu stupeň odpovědnosti pachatele za jednání není minimální. Zde by měl soudce uložit trest odnětí svobody na dobu odvíjející se od stupně odpovědnosti za čin a doby, po kterou bude trvat jeho nebezpečnost pro společnost.¹⁶¹

V současnosti dochází k uložení časově neomezeného léčení až v polovině případů přiznané snížené přičetnosti pachatele.¹⁶²

¹⁶¹ R v Chambers 5 Cr. App. R. (S) 190.

(zdroj: http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/manslaughter_diminished_responsibility/)

¹⁶² R.D.Mackay in Law Com No. 290, Partial Defences to Murder, Appendix B. (zdroj ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law: text, cases, and materials*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009, 536 p., str. 265)

3.2.4. Úmyslné zabití (sebevražedný pakt)

Pro zabití v rámci sebevražedného paktu nebyla Trestní Radou (Sentencing Council)¹⁶³ vytvořena žádná zvláštní pravidla, a proto je plně na soudci, jak s přihlédnutím k přitěžujícím a polehčujícím okolnostem využije svou diskreční pravomoc k odnětí svobody.

3.2.5. Vražda novorozeného dítěte a kojence matkou

Trestání vražd novorozeného dítěte a kojence je rovněž dosud opomíjenou otázkou. V každém jednotlivém případě se soudu ponechává volné uvážení, neboť postavení pachatele je na pomezí trestných činů vraždy a zabití, a tak nedochází k přímému implikování pravidel stanovených pro vraždu.

Court of Appeal informoval, že z 59 případů vražd novorozeňat zaznamenaných v období mezi léty 1979-1988 nevyústil ani jeden v uvěznění. U 52 byla uložena podmínka nebo dohled, 6 osob bylo posláno na léčení a jedné byly uloženy omezení.¹⁶⁴

¹⁶³ zpracovává průvodce pro ukládání trestů za různé trestné činy

(<http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/>)

¹⁶⁴ http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/infanticide/

4. Shrnutí

Tato diplomová práce by měla čtenáře uvést do problematiky úmyslných usmrcení. Zabývá se zhodnocením právní úpravy jednak v České republice, jednak v Anglii a Walesu. Celá je obsažena v šesti kapitolách, které jsou nazvány následovně: úvod, formy úmyslných usmrcení v české a zahraniční právní úpravě, tresty ukládané za úmyslná usmrcení, shrnutí, závěr a resumé.

Úvod vyjadřuje motivaci vedoucí diplomanta k výběru tématu. Tou byla především potřeba seznámit se s trestněprávními změnami v oblasti trestných činů útočících na život člověka, které nastaly přijetím nového trestního zákoníku a také snaha dozvědět se více o právní úpravě vraždy a dalších fatálních trestných činů v anglosaském právu. Dále se v úvodu objevuje způsob zpracování a cíle, jichž má být vypracováním diplomové práce dosaženo.

Kapitola druhá je vůbec nejobsáhlejší, dělí se na českou a anglickou část. Česká část popisuje jednotlivá ustanovení §§ 140- 142 a §143 trestního zákoníku, upravující jednání pachatele, které směřuje k usmrcení jiné osoby a jež je ovládáno úmyslem přinejmenším nepřímým. Jedná se o trestné činy vraždy, zabití, vraždy novorozeného dítěte matkou a účasti na sebevraždě.

Vražda je vnímána jako nejzávažnější trestný čin směřující proti životu, neboť její skutková podstata postrádá přítomnost jakýchkoli polehčujících okolností. Zato hned dvě přitěžující okolnosti jsou v českém právu dostupné v její kvalifikované formě, a to jednání s rozmyslem a po předchozím uvážení. Ještě o něco přísněji než vražda premeditativní (v širším smyslu), je trestán útok na život člověka nacházejícího se ve specifickém postavení či osobu mající určité pravomoci, opakovaný útok aj. Trestný čin zabití a vraždy novorozeného dítěte matkou spojuje dohromady stav silného rozrušení, který je přítomen v době spáchání činu. U vraždy novorozeného dítěte vyvstává silné rozrušení pouze z porodu, existence jiné příčiny vedoucí ke smrtelnému následku by způsobila potrestání pachatele za vraždu ve smyslu §140 tr. zák., nikoli vraždu novorozeného dítěte dle §144 tr. zák. Skutková podstata zabití nabízí různorodější plejádu podnětů, vyvolávajících stav silného rozrušení, jsou jimi strach, úlek, zmatek, jiné omluvitelné hnutí mysli nebo předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Také v tomto případě nalezneme okolnosti podmiňující

použití vyšší trestní sazby. Poslední trestný čin objevující se v české části chrání hodnotu lidského života před pohnutím nebo pomocí k sebevraždě poškozeného. Zvláštní zájem je tu kladen na ochranu psychicky nevyspělých jedinců a žen v době těhotenství.

Vražda je v Anglii a Walesu definována úmyslem pachatele usmrtit osobu nebo ji způsobit vážné tělesné zranění. Přivození smrti jiné osoby za Královnina míru, tj. v době, kdy nedochází k válečnému konfliktu s cizím nepřítelem, by vedlo k odsouzení pachatele pro vraždu. K odsouzení by však nedošlo, pokud by současně existovaly jiné okolnosti vylučující protiprávnost jednání. Zabití se v anglosaském systému Anglie a Walesu rozděluje na úmyslné a neúmyslné. K naplnění skutkové podstaty zabití spáchaného s úmyslem je nezbytná existence tři alternativně vymezených okolností- ztráty sebekontroly, snížené odpovědnosti nebo sebevražedného paktu. V ostatních případech úmyslných usmrcení směřujících proti osobě by bylo jednání pachatele zařazeno do kategorie nejzávažnějšího homicida- vraždy. Anglická úprava rovněž rozeznává vraždu dítěte do 1 roku matkou a povzbuzení či pomoc k sebevraždě. Pro bližší vymezení všech skutkových podstat zmíněných trestných činů a jejich jednotlivých prvků je třeba nahlédnout do textu práce.

Následující kapitola věnuje pozornost trestání jednotlivých forem úmyslných usmrcení dle závažnosti a povahy trestné činnosti. V české části jsou popsány zásady používané při ukládání trestů, jakož i polehčující a přitěžující okolnosti a výměra trestu odnětí svobody u jednotlivých typů úmyslných usmrcení. Anglická část se zaměřuje na stanovení doby, po jejíž uplynutí vyvstává možnost zažádat si o podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, uloženém za vraždu, na doživotí. A dále nižší výměry trestu odnětí svobody za jednání pachatele při existenci obranných institutů (ztráty sebekontroly aj.), redukujících vražedné počínání na pouhé zabití. Důležitá je opět existence přitěžujících a polehčujících okolností, zvláště u trestných činů, u kterých nedochází ke stanovení jasných pravidel pro ukládání trestů, například u vraždy novorozeného dítěte a kojenice matkou.

Shrnutí poskytuje popis jednotlivých částí textu diplomové práce. Zaměřuje se především na jednoduchou charakteristiku dvou obsahových kapitol a nabádá čtenáře k prostudování celé práce diplomanta.

Poslední kapitola věnující se závěru zhodnocuje, zda cílů, které byly v úvodu vytyčeny, bylo v průběhu vypracování dosaženo a posuzuje možné směry dalšího bádání. Rovněž je zde obsaženo obecné vnější zhodnocení určitých institutů obou právních úprav a vysvětlení nemožnosti vypracování ucelené komparace. Závěr končí doporučením, určeným zákonodárcům, rozšířit řady trestný činů úmyslných usmrcení a nesměšovat tak jednání pachatelů vykazující rozporné pohnutky.

5. Závěr

Cílem vytyčeným v mé diplomové práci bylo uvést a charakterizovat právní úpravu úmyslných usmrcení v českém a zahraničním právu. Na základě provedeného seznámení s danou problematikou, při které jsem čerpala informace zejména z učebnic, článků a internetových zdrojů, jsem podala základní popis jednotlivých skutkových podstat úmyslných usmrcení, které jsou v České Republice a na území Anglie a Walesu postihovány.

Ačkoli je zahraniční část věnována právu utvářenému v anglosaském systému, jež je ovládán především precedenty, nacházíme v oblasti úmyslných usmrcení skutkové podstaty nesoucí v překladu totožné pojmenování, jako tomu je v části české. Souladnost názvů trestných činů byla dokončena vhodnou diferenciací (avšak ne zcela dostačující) forem úmyslných usmrcení, která v České Republice proběhla až prosazením zákona č. 40/2009 Sb., jehož ustavení popisuje nově zavedený trestný čin zabití. Rozlišením závažnosti různých protiprávních jednání, dříve souhrnně spadajících pod trestný čin vraždy, považuji za projev snahy pojímat trestnou činnost komplexně ve všech ohledech. Vnímat okolnosti provázející trestní jednání pachatele, jejichž existence si zaslouží být brána v úvahu nikoli jako pouhá polehčující okolnost.

Z hlediska stránky obsahové se právní úpravy jednotlivých států neshodují, což můžeme deklarovat pro mě nejvýraznějším příkladem trestného činu zabití. Kvalifikace jednání označovaného jako zabití není v zahraničním právu podmiňována úmyslem, jako tomu je u nás. Nastává i v případech, které české právo vymezuje jako usmrcení z nedbalosti, kdy pachatel vykazuje určitou povinnost opatrnosti vůči poškozenému, kterou se mu nepodaří vyplnit a způsobí tím jeho smrt. Zároveň je porušení natolik výrazné, že ospravedlňuje trestní stíhání. Toto protiprávní jednání i další, neprovázená byť nepřímým úmyslem pachatele v době spáchání činu, jsou v Anglii a Walesu rovněž nazvána zabitím. Dokonce je do kategorie zabití některými autory odborné literatury zařazeno i jednání, vedoucí ke smrti poškozeného, kde je pachatel právníckou osobou.

I v oblasti trestání nalezneme podstatné rozdíly. Významné je pojetí vraždy jako nejzávažnější trestné činnosti, zasluhující v každém případě trest

vůbec nejvyšší. Tento koncept, uplatňovaný v anglické právní úpravě, chrání společnost před pachateli nejhorších homicid, se prosazuje bezvýjimečně uložením trestu doživotního odnětí svobody. Rozhodnutí o tomto trestu nepochybně působí na ostatní členy společnosti, na jejich rozhodnutí nerealizovat danou trestnou činnost. Zároveň dochází k uspokojivému dosažení satisfakčního účinku trestu, který je vyžadován oběťmi po pozůstalých. Ale nejdůležitější přínos, působící na nejširší okruh osob, je spatřován v posílení právní jistoty společnosti a důvěry v právní systém. Neboť většina společnosti považuje za spravedlivou sankci, sankci způsobitou vykoupit život člověka, tu, která omezuje svobodu a práva pachatele v nejširší míře a způsobuje mu největší újmu. Na druhou stranu musím uvést, že ve skutečnosti jen málokterý pachatel stráví celý život ve vězení. Jen ve výjimečných případech výkonu trestu odnětí svobody na doživotí nelze počítat s možností zažádat si o podmíněčné propuštění po uplynutí určité, soudem stanovené, lhůty. V českém právu platí disponibilní pravomoc k uložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí za vraždu. Ta je navíc omezena okruhem vražd, u nichž uložení doživotního vězení zákon neumožňuje (§140 odst. 1, 2 zákona č. 140/2009 Sb.).

Úvaha o zjištěných poznacích mě vedla k poznání, že formy úmyslných usmrcení v obou právních úpravách postihují na první pohled podobná jednání. Po bližším zkoumání jsem však dospěla k závěru, že se skutkové podstaty liší v poměrně podstatných znacích. Kupříkladu vražda novorozence dítěte a kojence matkou je v Anglii a Walesu, shodně s českým právem, vymezena jednáním matky, kterým v důsledku vlivů vyvolaných porodem, usmrtí své dítě. Podstatnou diferencí je zde stanovení období, ve kterém lze za dalších podmínek spáchat tento trestný čin, toť hranice jednoho roku věku dítěte. Tudíž zatímco podle české úpravy dochází k vraždě novorozence během porodu nebo bezprostředně po něm, což ve větším množství případů představuje spíše hodiny než dny (a už vůbec ne měsíce), v anglosaském právu lze pod tuto skutkovou podstatu podřadit usmrcení každého dítěte mladšího jednoho roku. Takové dítě se už ani nenachází v novorozeneckém období, neboť to trvá po dobu jednoho měsíce od narození.

V každém případě není vhodné pokoušet se o ucelenou komparaci skutkových podstat různých právních systémů, neboť právo vzniká v odlišném

historickém kontextu za působení ne vždy stejných principů. Jiný je i způsob přijímání a pojetí významnosti dílčích pramenů. Srovnání forem úmyslných usmrcení v českém a zahraničním právu by znamenalo poskytnutí zjednodušeného pohledu, o jehož komplexnosti by se dalo s úspěchem pochybovat. Samotné základní pojmy jsou často definovány precedenty nebo vůbec a není v mých silách ani rozsahových možnostech této práce provádět jejich analýzu a komparaci s českým pojmoslovím. Opatřením přesného významu by jistě vytvořilo zdravé základy pro plné pochopení skutkových podstat i vymezení podmínek vztahujících se k jejich uplatnění. Tímto návrhem bych ráda udala směr dalšího bádání.

Na základě prostudování odborných materiálů a analýzy zjištěných skutečností jsem dospěla k závěru, že i dosavadní škála forem úmyslného usmrcení, uzákoněná v České republice, by si zasloužila širší diferenciaci v podobě dalších privilegovaných skutkových podstat ve vztahu k trestnému činu vraždy, neboť motivace pachatele může být opravdu různorodá. A není vhodné podřazovat jednání svědčící o krutosti, bezohledném sobectví nebo zavrženíhodném motivu do stejné kategorie trestných činů proti životu jako jednání tkvící v milosrdenství. Hrubý nepoměr nastávající například mezi smrtí způsobenou dlouhodobým mučením oběti sériového vraha a usmrcením osoby stížená nevléčitelnou nemocí, jejíž tělo a mysl je ochromena bolestí, nutí člověka k zamyšlení, zda je vůbec morálně přípustné přisoudit pachatelům obou jednání odpovědnost za stejný trestný čin. K nastolení morálně spravedlivějšího hodnocení trestné činnosti je proto do budoucna nezbytné, vytvořit další skutkové podstaty, vystihující úmyslná usmrcení, dle typové povahy dílčích případů. Přinejmenším učinit tak v souvislosti s jednáním, které označujeme jako usmrcení na žádost.

Na závěr bych chtěla zdůraznit svou spokojenost se zvoleným tématem, neboť se práce s větším množstvím zahraniční literatury ukázala být velice zajímavou zkušeností, zároveň jsem si při jeho zpracování osvojila cenné informace, které se budu snažit dále prohlubovat, rozšiřovat a využívat i v pracovním životě.

6. Resumé

This thesis introduces readers to the topic of intentional killing. It deals with the assessment of legal regulations, both in the Czech Republic as well as in England and Wales. It consists of 6 chapters: introduction, the forms of intentional killing in the Czech and foreign law, the sentences for intentional killing, the summary and conclusion.

The introduction expresses the author's motivation for the selection of this topic; it was the need to get familiarized with the changes of criminal offences attacking human life that occurred by the adoption of new Penal Code and also the effort to learn more about the legal regulations regarding murder and other fatal offences in the Anglo-Saxon law. Furthermore, the introduction focuses on the process of creating this thesis as well as on the goals of the thesis.

The second chapter is the most extensive and is divided into the Czech and English part. The Czech part describes individual provisions of ss. 140-142 and s. 143 of the Penal Code governing the offender's conduct resulting in killing another person, which is at least of the indirect nature. It deals with the offences such as manslaughter, murder, infanticide and assisting suicide.

Murder is perceived as the most serious offence, since its body lacks the presence of any mitigating circumstances, yet two aggravating circumstances occur in the qualified form of this crime; it is aforethought conduct and premeditated conduct. An attack on life of a person being in a specific position or who has certain powers as well as repeated attacks on a person are punished more severely than a premeditated attack (in a wider sense). The offence of manslaughter and infanticide brings together the state of strong excitement, which is present at the time of committing a crime. In the case of infanticide, the state of excitement arises only due to giving birth. The existence of other causes resulting in death would cause offenders' liability for murder coming under s. 140 of the Penal Code, but not for infanticide that comes under s. 144. The body of manslaughter offers a wider range of diverse inducement, causing the state a strong excitement, i.e. fear, scare confusion, and other excusable movement of mind or previous condemnable conduct of a victim. In such a case, we can find the circumstances rendering higher sentences. The last offence that

occurs in the Czech part protects the value of a human life from moving or leading to committing suicide. A particular interest is placed on the protection of mentally immature individuals and women during pregnancy.

In England and Wales, murder is defined as an offender's intention to kill a person or cause her serious bodily harm. Causing the death of another person during the Queen's peace, i.e. at a time when there is no military conflict with a foreign enemy, would result in an offender's conviction of murder. A conviction does not take place when there are other circumstances excluding unlawfulness of the offenders' conduct. In the English and Welsh Anglo-Saxon system, manslaughter is divided into voluntary and involuntary. The existence of three alternatively-defined circumstances is necessary for the accomplishment of elements of manslaughter committed with the intention: the loss of self-control, diminished responsibility and a suicide pact. In other cases of intentional killings aimed against a person, the offender's conduct would be classified to the most serious homicide category- murder. The English law also distinguishes crime of infanticide and encouraging or assisting suicide. For more detailed information about all of the before mentioned crimes and their individual elements it is necessary to look into the text of thesis.

The following chapter pays attention to the various forms of punishment according to the seriousness and nature of intentional killing. The Czech section describes the principles used in sentencing as well as mitigating and aggravating circumstances and the length of sentence for each type of crime. The English section focuses on the determination of the time after which the opportunity arises to apply for conditional release from imprisonment imposed for murder, to life imprisonment. Milder sentences are imposed for criminal conduct of the offender in the presence of partial defence institutes (the loss of self-control etc.) reducing the murderous conduct to manslaughter. The existence of aggravating and mitigating circumstances, especially in cases of criminal offences where no clear rules for sentencing, such as the infanticideis, is very important.

The summary provides the description of each part of the text of the thesis. It primarily focuses on simple characteristic of two substantive chapters and encourages readers to read through the whole thesis.

The last chapter devoted to the conclusion assesses whether the aims that were set out in the introduction were achieved during the evolution of the thesis and evaluates possible directions for further research. General external evaluation of certain institutes of both laws and an explanation of the impossibility of creating a comprehensive comparison are also present in the summary. The conclusion ends with the recommendation intended for the lawmakers to extend the number of offences dealing with intentional killing and not to confuse offenders' conduct demonstrating contradictory motives.

Seznam příloh:

GRAF č.: 1 POČET OSOB OBŽALOVANÝCH/ODSOUZENÝCH V ČR ZA TČ VRAŽDY (2005/2011).....	96
GRAF č.: 2 POČET OSOB OBŽALOVANÝCH/ODSOUZENÝCH V ANGLII A WALESU ZA TČ VRAŽDY (2005/2011).....	96
GRAF č.: 3 PROCENTUÁLNÍ POMĚR OSOB OBŽALOVANÝCH Z VRAŽDY, U NICHŽ DOŠLO K ODSOUZENÍ PRO TČ VRAŽDY (2005/2011)	97
GRAF č.: 4 POČET ODSOUZENÝCH ZA TČ VRAŽDY 1973/1992.....	98
GRAF č.: 5 POČET ODSOUZENÝCH OSOB ZA TČ VRAŽDY 1993/2011	99
GRAF č.: 6 PROCENTUÁLNÍ ZASTOUPENÍ ŽEN MEZI OSOBAMI OBŽALOVANÝMI PRO TČ VRAŽDY A REÁLNÝ POČET OBŽALOVANÝCH ŽEN PRO DANÝ STÁT V ROZMEZÍ LET 2005/2011.....	100
GRAF č.: 7 PROCENTUÁLNÍ ZASTOUPENÍ ŽEN MEZI OSOBAMI ODSOUZENÝMI PRO TČ VRAŽDY A REÁLNÝ POČET PACHATELEK PRO DANÝ STÁT V ROZMEZÍ LET 2005/2011.....	101
GRAF č.: 8 POČET OSOB OBŽALOVANÝCH/ODSOUZENÝCH V ANGLII A WALESU ZA TČ ZABITÍ (2005/2011).....	102
GRAF č.: 9 OSOBY ODSOUZENÉ PRO TČ VRAŽDY NOVOROZENÉHO DÍTĚTE MATKOU (VRAŽDY NOVOROZENÉHO DÍTĚTE A BATOLETE MATKOU)	102
GRAF č.: 10 POČET OSOB OBŽALOVANÝCH/ODSOUZENÝCH V ČR ZA TČ ÚČASTI NA SEBEVRAŽDĚ (2005/2011).....	103

Seznam použité literatury:

Prameny odborné literatury

ALEXANDER, Andrew. *English Law, Murder and Manslaughter*. Amazon Digital Services, Inc., Kindle Edition, 2012, 26 p. ASIN: B007MNFJ36.

ASHWORTH, Andrew a Barry MITCHELL. *Rethinking English homicide law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York: Oxford University Press, 2000, xx, 226 p. ISBN 01-982-9915-X.

ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law: text, cases, and materials*. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2009, 536 p. ISBN 01-995-4197-3.

BOČÁNKOVÁ, M. KALINA, M. OHEROVÁ, J. SVOBODA, M. *Anglicko-český a česko-anglický právní slovník- komplet*. 4. Vydání. Praha: Linde, 2010, 650 s. ISBN 978-80-7201-725-6.

CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 18th ed. New York: Oxford University Press, 2008, 920 p. ISBN 01-992-3163-X.

CARD, Richard. *Card, Cross, and Jones criminal law*. 20th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 888 p. ISBN 01-996-4642-2.

COKE, Sir Edward. *The Third Part of the Institutes of the Laws of England; Concerning High Treason, and Other Pleas of the Crown and Criminal Causes*. London: Printed for W. Clarke and Sons, 1817, 332 p.

FENYK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, 2 sv. (xviii, 1317, xviii, 1184 s.). ISBN 978-80-7201-803-12.

GIBSON, Evelyn. *Homicide in England and Wales, 1967-1971*. Published London: H.M.S.O 1975, str. 58.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-807-3675-691.

HAŠKOVCOVÁ, Helena a Stanislav RIZMAN. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2., přepr. vyd. Praha: Galén, c2007, 244 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7262-471-3.

HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010, 1008 p. ISBN 01-995-7811-7.

HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 5th ed. New York: Oxford University Press, 2012, 1000 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6. ISBN 978-0199646258.

HORDER, Jeremy. *Homicide law in comparative perspective: criminal law*. Portland, Or.: Hart Pub., 2007, 244 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6. ISBN 18-411-3696-4.

HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 256 s. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4.

CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné - obecná část: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009, 292 s. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 978-807-2017-850.

CHMELÍK, Jan a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné: zvláštní část: s aplikačními příklady*. 2. vyd. Praha: Linde, 2010, 367 s. Vysokoškolské učebnice (Linde). ISBN 978-807-2018-208.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008, 831 s. Student (Leges). ISBN 978-807-2016-969.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s. Glosátor. ISBN 978-808-7576-298.

KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxxix, 617 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-478.

KRATOCHVÍL, Vladimír a Stanislav RIZMAN. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxxvii, 797 s. Právnické učebnice (C. H. Beck). ISBN 978-807-4000-423.

KRATOCHVÍL, Vladimír a Stanislav RIZMAN. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xl, 921 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1790-822.

KVAPILOVÁ, Helena a Michal DOGOŠI. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 243 s. Beckova skripta. ISBN 978-807-3800-598.

LOVELESS, Janet, J SMITH, Brian HOGAN a D ORMEROD. *Criminal law: text, cases, and materials*. 3rd ed. Oxford, UK: Oxford University Press, c2012, xliv, 864 p. Criminal law library (Oxford, England), v. 6. ISBN 01-996-4641-4.

NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-260-03.

ORMEROD, David. *Smith and Hogan's criminal law: text, cases, and materials*. 13th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2011, 1248 p. ISBN 01-995-8649-7.

STREJC, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2000, x, 116 s., 15 foto. příl. Beckova skripta. ISBN 80-717-9364-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285.

WAGNEROVA, ELIŠKA., ŠIMÍČEK V. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 906 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

Předpisy

zákon č. 1/1993 Sb., Ústava

zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákon

Criminal Law Act 1977

Criminal Justice Act 2003

Homicide Act 1957

Infanticide Act 1938

Law Reform (Year and a Day Rule) Act 1996

Policy for Prosecutors in respect of Cases of Encouraging and Assisting Suicide
2010

Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000

Programme of Law Reform: Homicide, PART 2: STRUCTURE WITHIN THE
LAW OF HOMICIDE

The Law Commission (LAW COM No 304)- MURDER, MANSLAUGHTER
AND INFANTICIDE, Project 6 of the Ninth

Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory, Etický kodex České lékařské
komory

Články z odborných časopisů

Fenyk, J. Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a
v případech tzv. asistované sebevraždy (euthanasie). Trestní právo, 2004, č. 6, s. 4-
13.

Duntley, Joshua D., Buss, David M. Homicide adaptations. Aggression and
Violent Behavior, 2011, č. 16, s. 399- 410.

Hořák, J. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.).
Trestní právo, 2009, č. 10, s. 11- 29.

Hořák, J. Úmyslná usmrcení v afektu (část I.). Trestní právo, 2008, č. 10, s. 5-
22.

Hořák, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009,
č. 10, str. 53 an.

Kučera, J. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy
novorozeného dítěte matkou. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 139- 144.

Mitlöchner, M. Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie.
Trestní právo, 2003, č. 6, s. 15- 17.

Munzarová, M. Co mluví i dnes proti eutanázii? Zdravotnické právo v praxi,
2006, č. 1, s. 4- 6.

Musil, J. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu
úmyslného usmrcení. Trestní právo, 2004, č. 10, s. 10- 14.

Elektronické adresy

<http://www.youtube.com/watch?v=rybsVjWBo8k>

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/index_en.htm

<http://www.lawteacher.net/criminal-law/cases/voluntary-manslaughter.php>

http://sixthformlaw.info/02_cases/mod3a/cases_33_vol_dim_res.htm#Lloyd, R v [1966] CA

<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Dietschmann.php>

http://sixthformlaw.info/02_cases/mod3a/cases_33_vol_dim_res.htm#Tandy, R v (1989) CA

<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Tandy.php>

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/manslaughter_suicide_pact/

<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Ibrams--and--Gregory.php>

<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Ahluwalia.php>

<http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Doughty.php>

<http://www.e-lawresources.co.uk/DPP-v-Camplin.php>

<http://e-lawresources.co.uk/cases/R-v-Clinton-2012.php>

<http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bills-acts/circulars/moj/2010/circular-12-2010-coroners-justice-act-homicide-provisions.pdf>

<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/at-his-her-majesty-s-pleasure>

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/attempted_murder/

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/soliciting_to_murder/

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/infanticide/

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/manslaughter_diminished_responsibility/

<http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/>

http://jung.sneznik.cz/soubor_slovník/slovník_afekt.htm

<http://www.wisegeek.com/what-is-premeditated-murder.htm#did-you-know>

www.justice.cz/zresortu/dokument/trestni_zakon_priloha.rtf

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>

<http://www.ons.gov.uk/ons/taxonomy/index.html?nscl=Homicide#tab-data-tables>

Judikáty

R 19/1969

3 Tdo 575/2011

7 Tdo 300/2011

R 24/1986

NS ČR- R 16/1986

NS ČR - R 38/1976

NS ČR- R 7/1955

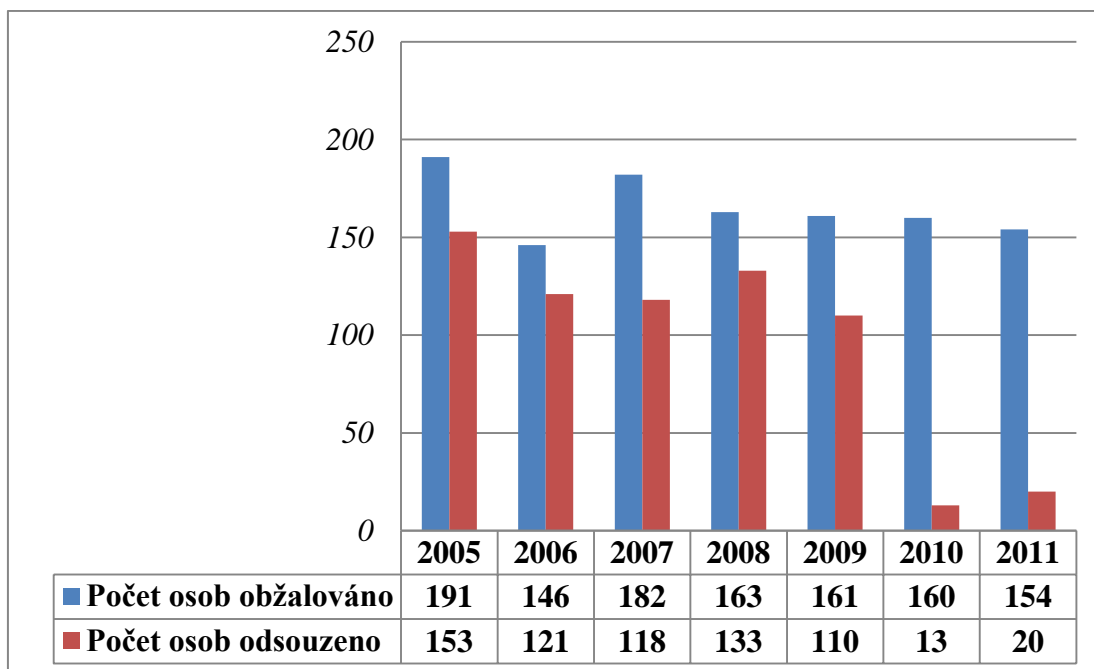
KS Brno- R 89/1953

NS ČR- R 25/1992

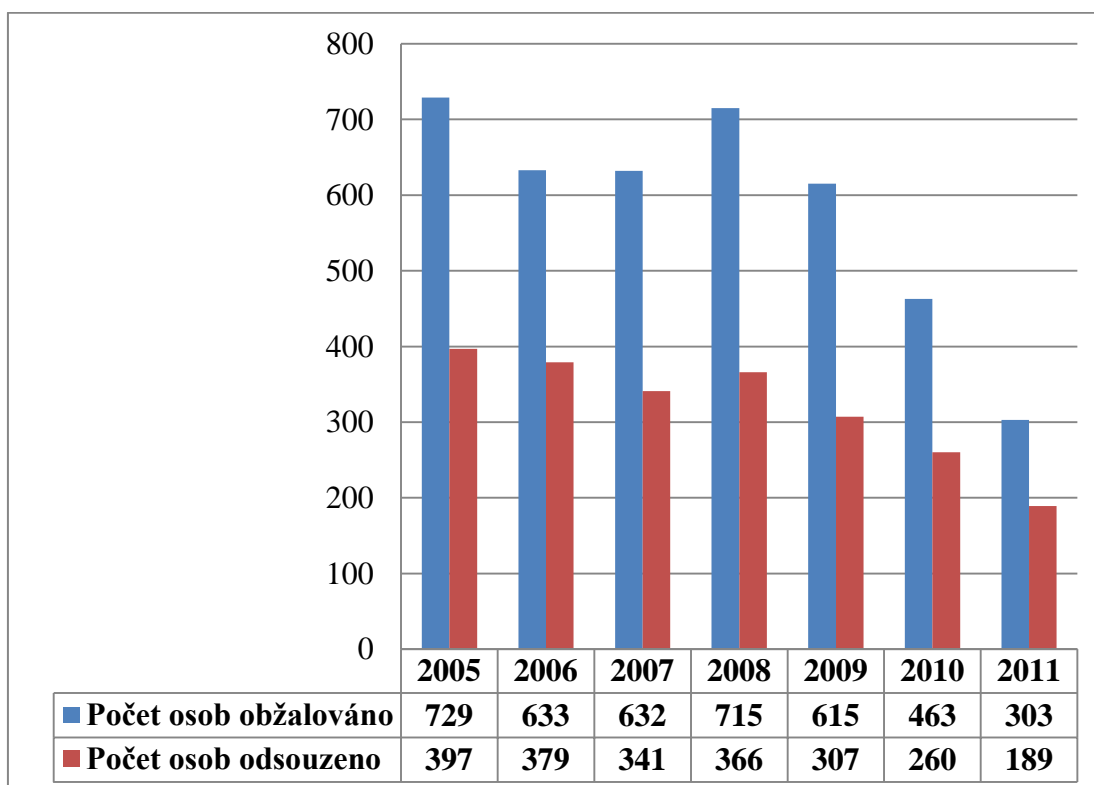
NS ČSSR- R 1/1965

Přílohy:

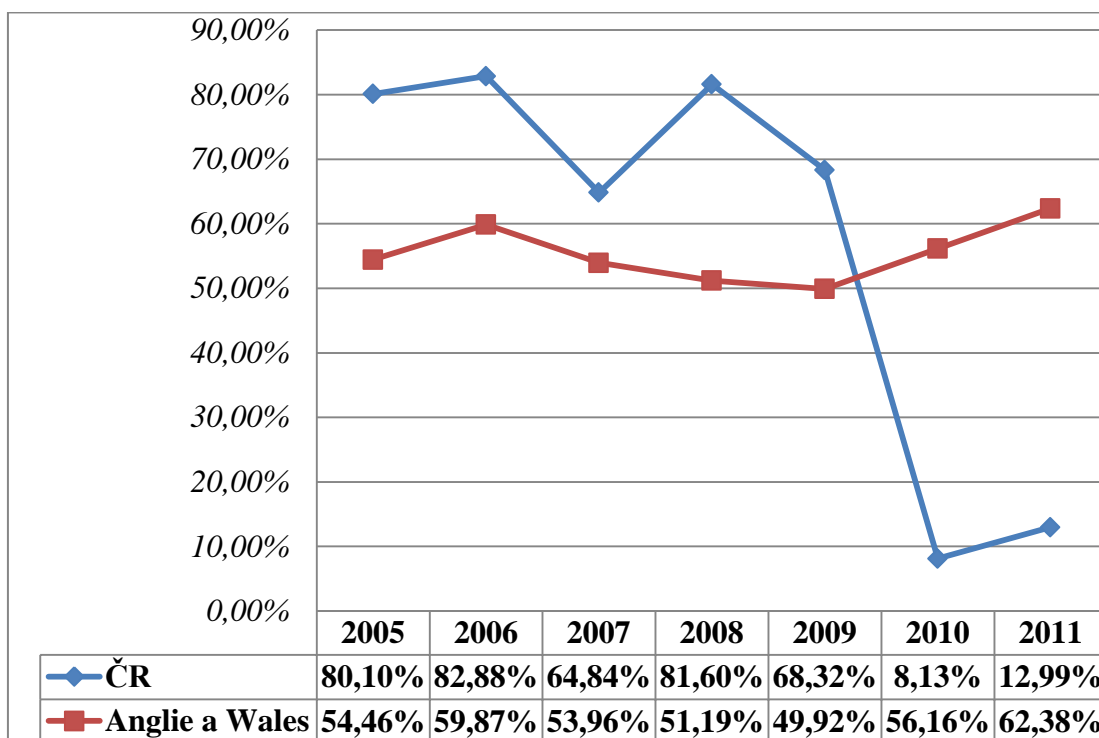
Graf č.: 1 Počet osob obžalovaných/odsouzených v ČR za TČ vraždy (2005/2011)

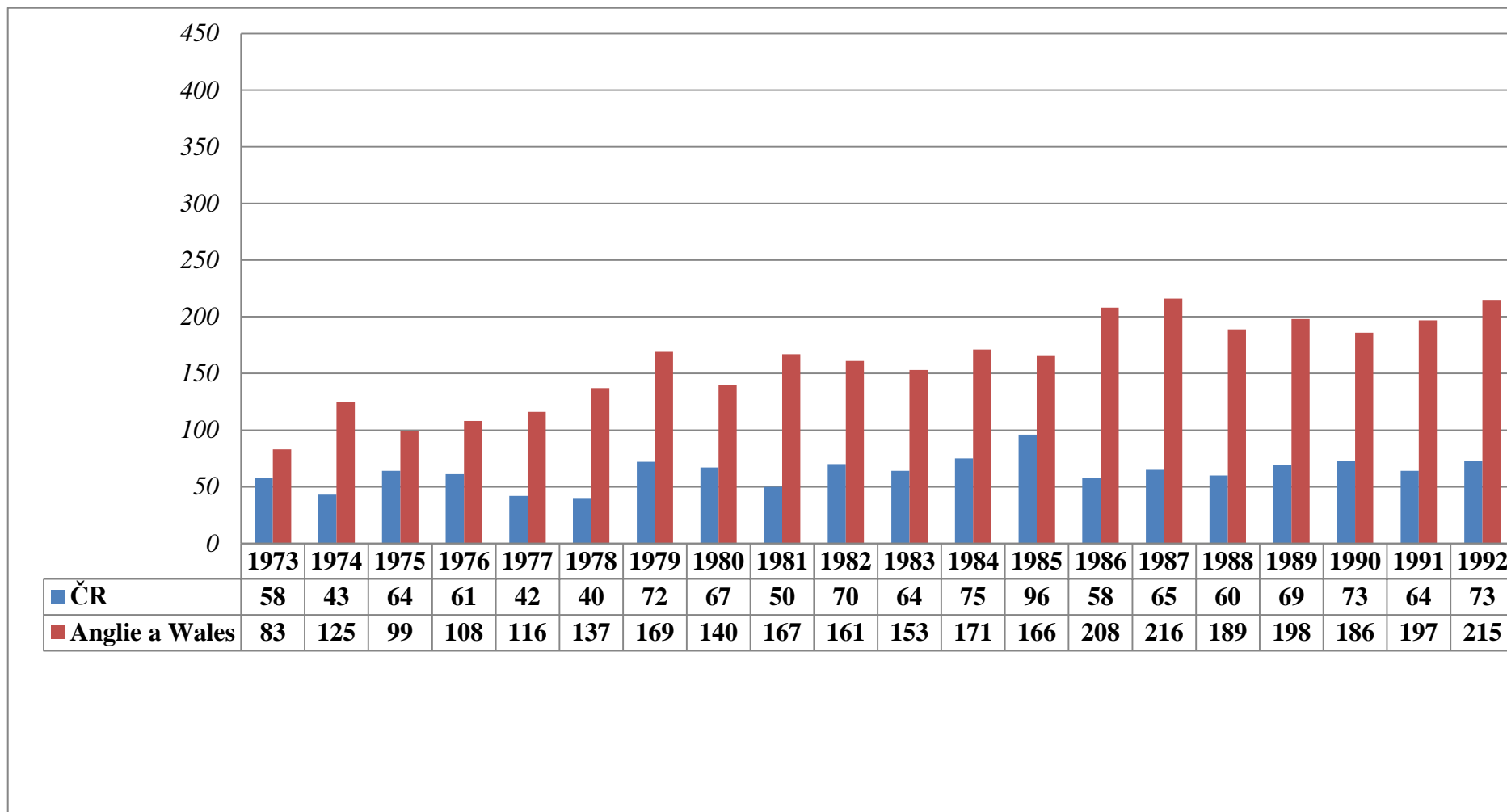
Graf č.: 2 Počet osob obžalovaných/odsouzených v Anglii a Walesu za TČ vraždy (2005/2011)

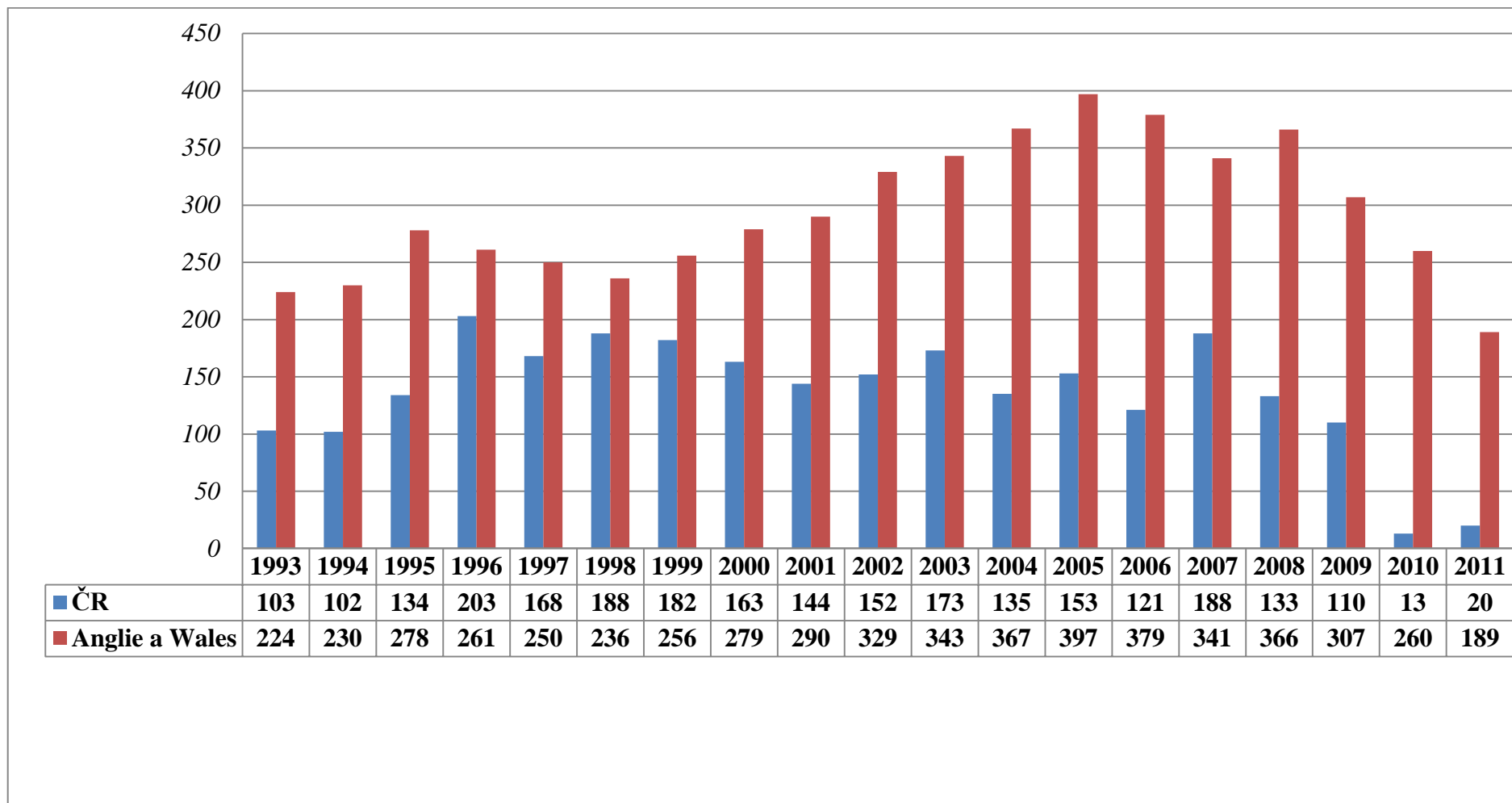
Graf č.: 3 Procentuální poměr osob obžalovaných z vraždy, u nichž došlo k odsouzení pro TČ vraždy (2005/2011)

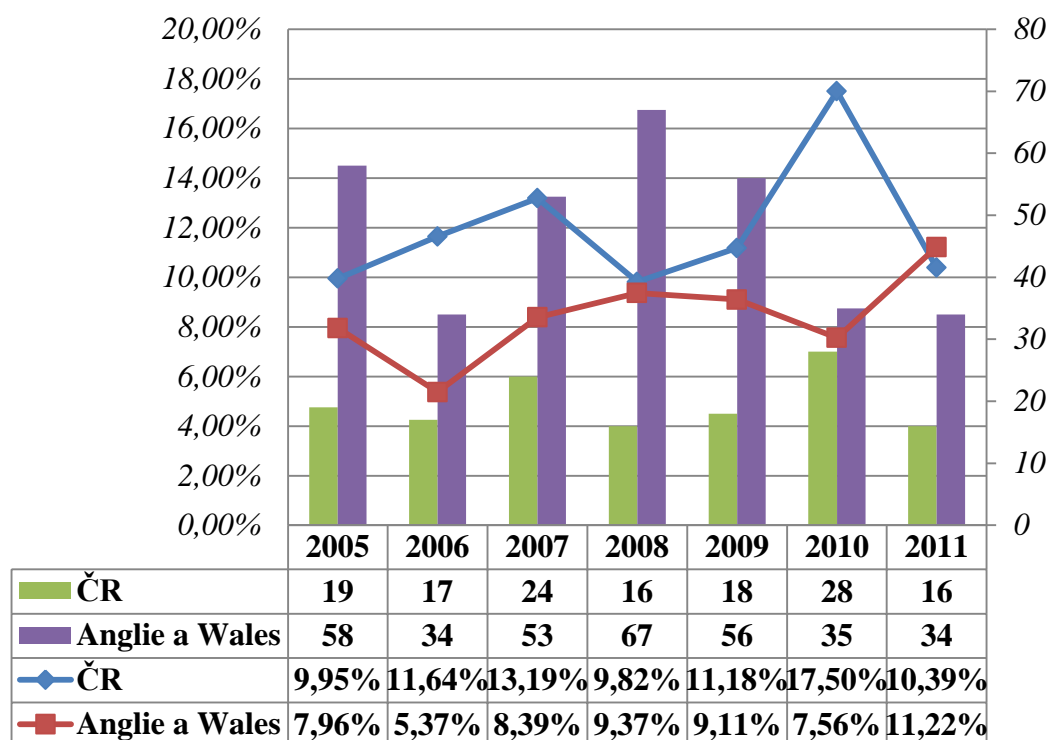
Graf č.: 4 Počet odsouzených za TČ vraždy 1973/1992

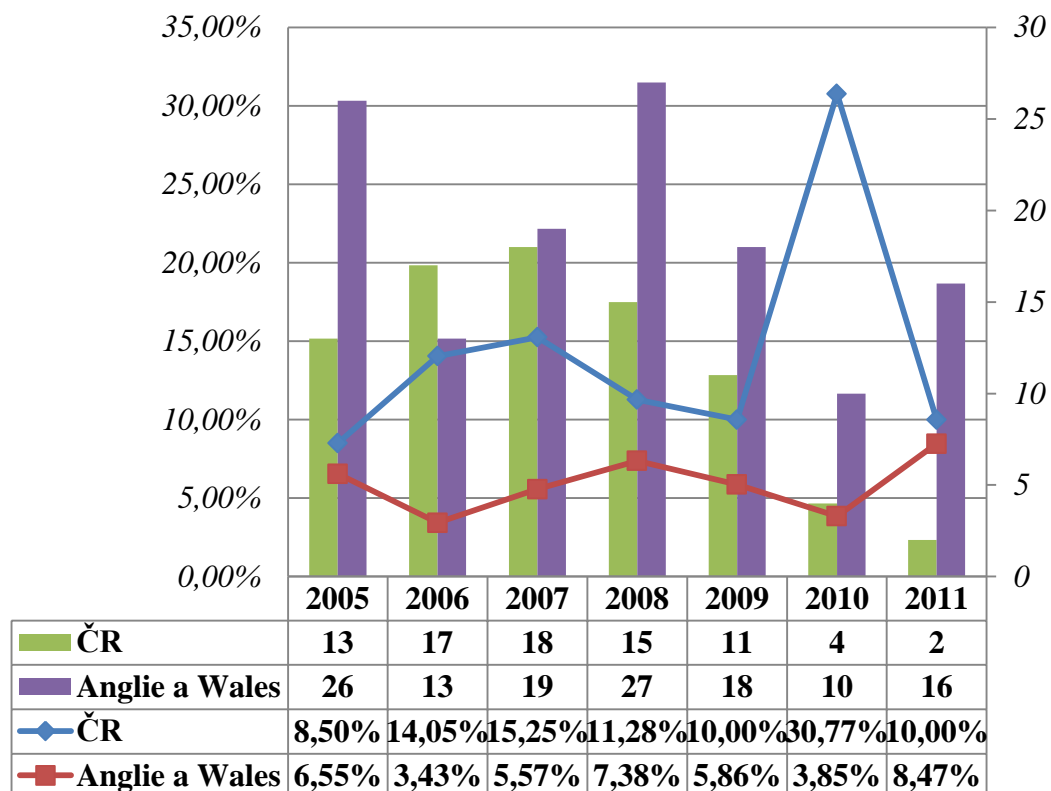
Graf č.: 5 Počet odsouzených osob za TČ vraždy 1993/2011

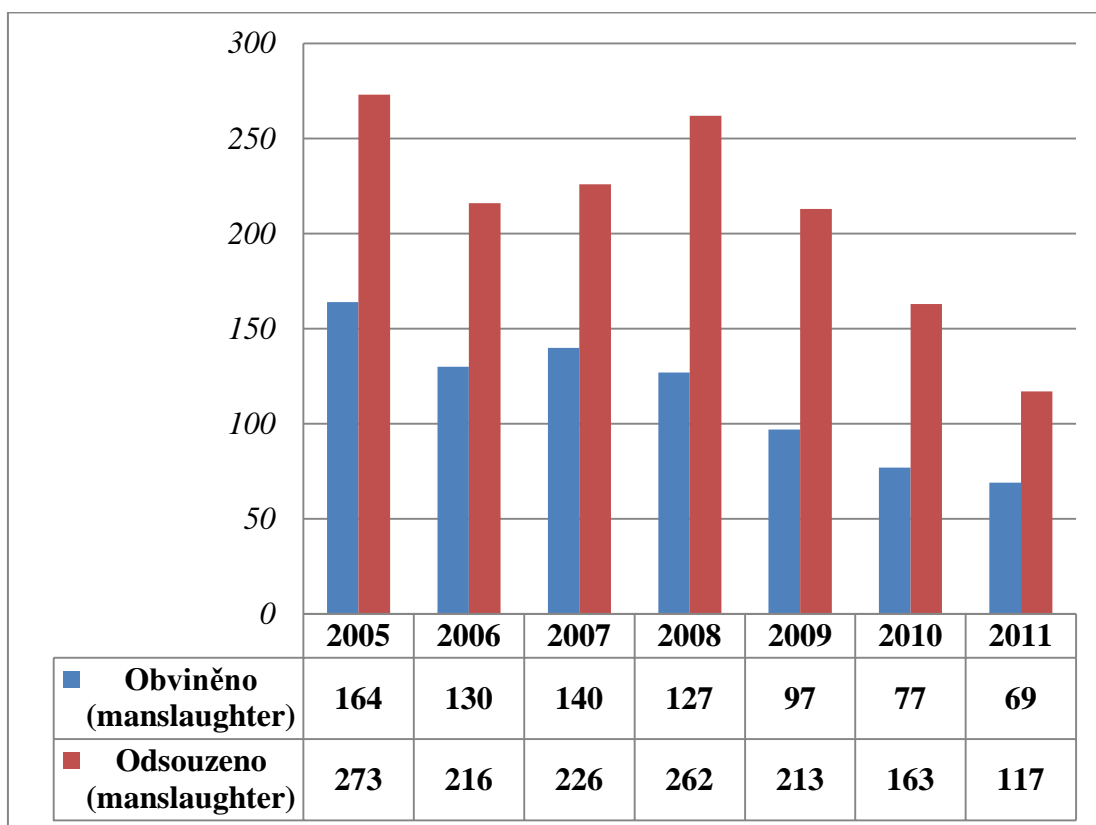
Graf č.: 6 Procentuální zastoupení žen mezi osobami obžalovanými pro TČ vraždy a reálný počet obžalovaných žen pro daný stát v rozmezí let 2005/2011

Graf č.: 7 Procentuální zastoupení žen mezi osobami odsouzenými pro TČ vraždy a reálný počet pachatelek pro daný stát v rozmezí let 2005/2011

Graf č.: 8 Počet osob obžalovaných/odsouzených v Anglii a Walesu za TČ zabití (2005/2011)

Graf č.: 9 Osoby odsouzené pro TČ vraždy novorozeného dítěte matkou (vraždy novorozeného dítěte a batolete matkou)

Graf č.: 10 Počet osob obžalovaných/odsouzených v ČR za TČ účasti na sebevraždě (2005/2011)

